



ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ КОММЕРЦИЯЛЫҚ ЕМЕС ҰЙЫМДАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ МӘРТЕБЕСІ

Анықтамалық материалдар жинағы

Жаңартылып, толықтырылған 5-ші басылымы

Алматы 2012

Авторлар:

В.П.Ни, Халықаралық коммерциялық емес құқық орталығының Орталық Азия бойынша бұрынғы кеңесшісі - **I бөлім**;

Г.М.Кужукеев, Халықаралық коммерциялық емес құқық орталығының Қазақстан бойынша бұрынғы кеңесшісі - **I бөлім, II бөлім, IV бөлім**;

В.В.Овчаренко, Халықаралық коммерциялық емес құқық орталығының Орталық Азия бойынша бұрынғы кеңесшісі - **I бөлім, III бөлім, V бөлім**;

Н.А.Кәрімов, «Мүгедектер құқығы бойынша «Жан» Азиялық қоғамы» қоғамдық бірлестігінің заң бөлімінің бұрынғы бастығы - **IV бөлім**;

Н.А.Янцен, «Салық мәдениетін орнықтыру» қоғамдық бірлестігінің заңгер-кеңесшісі - **V бөлім**.

Редакторлар: **А.Б.Каптаева, А.В.Коровина**

Қазақстан Республикасындағы Коммерциялық емес ұйымдардың құқықтық мәртебесі /анықтамалық материалдар жинағы/, жаңартылып, толықтырылған 6-шы басылымы, - Алматы, LEM баспаханасы, ... бет.

«Коммерциялық емес ұйымдардың құқықтық мәртебесі» кітабы Қазақстанда коммерциялық емес ұйымдарды (КЕҰ) құру, тіркеу және салық төлеу мәселелеріне қатысты анықтамалық материалдар жинағы болып табылады. Жинақта сонымен бірге КЕҰ-дың қызметін реттейтін заңдар мен заңнамалық актілер қамтылған.

Бұл жинақ көпшілік оқырман қауымға арналған. Жинақтың КЕҰ-дың басшыларына, заңгерлеріне, мамандары мен құрылтайшыларына (мүшелеріне), мемлекеттік орган қызметкерлеріне, ғылыми қызметкерлерге, студенттер мен Қазақстан Республикасындағы коммерциялық емес ұйымдар секторының жұмысын құқықтық реттеу мәселелеріне қатысы бар басқа да азаматтарға берер пайдасы аз емес.

Кітапты сондай-ақ коммерциялық емес ұйым саласының арнаулы мамандарын дайындау барысында оқу құралы ретінде пайдалануға болады. Нормативтік құқықтық материал 01.05.2011 ж сәйкес берілген. Бұл басылым Халықаралық коммерциялық емес құқық орталығы (ISNL) тарапынан АҚШ Халықаралық Даму агенттігінің (USAID) қолдауымен «Орталық Азиядағы Азаматтық Қоғамға құқықтық қолдау көрсету» бағдарламасының аясында дайындалды. (келісім № 176-А.00-09-00026-00).

Осы басылым американдық халқының көмегімен АҚШ Халықаралық Даму Агенттігі (USAID) арқылы жарық көру мүмкіндігіне ие болды. Халықаралық коммерциялық емес құқық орталығы басылымның мазмұнына, ол АҚШ Үкіметі немесе USAID көзқарасымен міндетті түрде сәйкес келмеген жағдайда да, жауап береді.

Жауапкершіліктен бас тарту жөніндегі өтініш. Осы басылымда қамтылған материалдар жалпы мағлұмат мақсатына арналғандықтан, оқырман тарапынан қандай да бір шешімді қабылдау немесе одан бас тарту үшін қолданылмауы керек. Аталған бюллетеньде келтірілген мағлұмат заңгерлік кеңес ретінде қаралмайды. Оқырманның белгілі бір шешімді қабылдау алдында өзінің көздеген мүддесіне қатысты нақтылы мәселе бойынша кәсіби заңгердің кеңесіне жүгінгені жөн.

МАЗМҰНЫ

Алғы сөз.....	4
1. Коммерциялық ұйымның құқықтық мәртебесі	5
2. КЕҰ-ды заңды тұлға ретінде тіркеудегі артықшылықтар мен кемшіліктер	22
3. Қазақстан Республикасында коммерциялық емес ұйымды құру үшін ұйымдастыру-құқықтық нысанын таңдау	28
4. Қазақстан Республикасында коммерциялық емес ұйымды құру және тіркеу	36
5. Қазақстандағы коммерциялық емес ұйымдарға салық салу	70

Қосымша

Қазақстан Республикасының Конституциясы
Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі (Үзінді)
Қазақстан Республикасының «Коммерциялық емес ұйымдар туралы»
16.01.2001 ж. № 142-II заңы
Қазақстан Республикасының «Қоғамдық бірлестіктер туралы»
31.05.1996 ж. № 3-I заңы
Қазақстан Республикасының «Діни сенім бостандығы және діни
бірлестіктер туралы» 15.01.1992ж. № 1128-XII заңы
Қазақстан Республикасының «Тұтыну кооперативі туралы»
8.05. 2001ж. № 197-II заңы
Қазақстан Республикасының «Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс туралы»
12.04.2005 ж. № 36-III Заңы
Қазақстан Республикасының Еңбек кодексі (үзінді)
Қазақстан Республикасының «Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу
және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу туралы»
17.04.1995 ж. № 2198 заңы
Қазақстан Республикасының «Салық және бюджетке төленетін басқа да
міндетті төлемдері туралы» кодексі (үзінді)
Гранттар тағайындайтын халықаралық және мемлекеттік ұйымдардың ,
шетелдік және қазақстандық мемлекеттік емес ұйымдардың , қоғамдық
ұйымдар мен қорлардың тізімі
Қазақстан Республикасының «Әкімшілік құқық бұзушылық туралы»
30.01.2001ж. кодексі (үзінді)
Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі (16.07.1997ж.)

АЛҒЫСӨЗ

Бұл басылым халықаралық коммерциялық емес құқық орталығының (ХКЕҚО) Қазақстандағы заңгерлерге, мемлекеттік қызметкерлерге, парламентарийлер мен коммерциялық емес ұйымдардың (КЕҰ) өкілдеріне КЕҰ-ды құру, мемлекеттік тіркеу және салық төлеу мәселелеріне байланысты ақпараттық мағлұмат беру мақсатындағы зерттеу жұмыстарының нәтижесі болып табылады. Жаңартылып, толықтырылған алтыншы нұсқаны дайындау барысында КЕҰ-дың жетекшілері мен мамандар тарапынан түскен ұсыныстар мен пікірлер ескерілді. Қамтылған материалдардың игілігі тек коммерциялық емес ұйым қызметкерлерінің ғана емес, сондай-ақ мемлекеттік қызметкерлерге, тәжірибе жинақтаушы заңгерлерге, студенттерге, Қазақстандағы коммерциялық емес сектордың жұмысын реттеуге мүдделі барша қауымға ортақ болады деген үміттеміз.

ХКЕҚО мақсаты – КЕҰ-ды құру мен қызметін құқықтық реттеуді жақсарту ісіне атсалысу. Орта Азия мен Қазақстан үшін азаматтық қоғам ұйымдарының басшылары мен қызметкерлерінің құқықтық сауаттылығын жетілдіру олардың қызметінің тек тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін ғана маңызды емес, сонымен бірге КЕҰ-дың қызметінің неғұрлым кәсіби және құзіретті қызметін ұтымды пайдаланудың арқасында бүкіл халықтың өмірін жақсартуға, жергілікті жердегі, сондай-ақ мемлекеттік маңызы бар ауқымды әлеуметтік мәселелерді тиімді шешудің жолдарын қарастыруда өмірлік маңызға ие болады деген ойдамыз.

Коммерциялық емес ұйымның құқықтық мәртебесі

1. Коммерциялық емес ұйымның мәні, коммерциялық ұйымнан айырмашылығы, мемлекеттік емес және мемлекеттік коммерциялық емес ұйымдардың ерекшеліктері

Қазақстан Республикасының (ҚР) Азаматтық кодексі (АК) коммерциялық емес ұйымға (КЕҰ) өз қызметінің негізгі мақсаты табыс келтіру болып табылмайтын және алынған таза табысты қатысушылар арасында бөліске салмайтын ұйым ретінде анықтама береді. Азаматтық кодекс коммерциялық ұйымды өз қызметінің негізгі мақсатын табыс келтіру көздейтін ұйым ретінде анықтайды¹. Осылайша, КЕҰ мен коммерциялық ұйым арасындағы айырмашылық деп (1) КЕҰ-ның қызметінде табыс келтіруден басқа мақсаттарының болатындығы; (2) КЕҰ үшін табыс келтіру қызметінің негізгі мақсаты бола алмайтындығы; (3) КЕҰ-ға қатысушылар арасында таза табысты үлестіруге тыйым салынғандығы. Одан әрі айырмашылық ерекшеліктердің әрқайсысы жеке қарастырылады.

КЕҰ-дың коммерциялық ұйымдардан елеулі өзгешелігі - біріншісін табыс келтіру мақсатынан ерекшелейтін белгілі бір мақсаттарының болуы керектігі болып табылады. (оны көбінесе жарғылық деп те атайды). ҚР-ның «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» заңының 4 бабында КЕҰ-ның мүмкін болатын бірнеше жарғылық мақсаттары көрсетілген, бұл - «әлеуметтік, мәдени, ғылыми, білім беру, қайырымдылық, басқарушылық мақсаттар; азаматтар мен ұйымдардың заңды мүдделері мен құқықтарын қорғау, дау-дамай мен келіспеушілікті шешу; азаматтардың рухани және басқа да қажеттіліктерін қанағаттандыру; азаматтардың денсаулығын сақтау, қоршаған ортаны қорғау, дене шынықтыру мен спортты дамыту; заңгерлік көмек көрсету». Сөз жоқ, КЕҰ жүзеге асыра алатын барлық мақсаттарды қандай да болсын бір заңнамалық кесім аясында қамтып шығу мүмкін емес, олардың негізінде қоғамда туындап отырған және әлі де туындай беретін сан түрлі зор әлеуметтік талаптар мен коммерциялық емес мүдделер жатады ғой. Сондықтан «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» заңда көрсетілген тізбенің жеткіліксіз болып табылатындығы және КЕҰ-дардың «қоғам игілігі мен өз мүшелерінің (қатысушыларының) игілігіне бағытталған» басқа да мақсаттарда құрыла алатындығы айтылған.

КЕҰ-дың коммерциялық ұйымдардың басқа айырмашылығы КЕҰ үшін қызметінің негізгі мақсаты табыс келтіруді талап етпейтіндігі. Іс жүзінде жүзінде КЕҰ өзінің қызметін құрылтай құжаттарында өзі белгілеген мәні мен мақсаты аясында жүзеге асырады.² КЕҰ-ның мәні мен қызметінің мақсаттары оның құқықтары мен міндеттеріне әсер етуі мүмкін. Мәселен, ҚР Экологиялық кодексінің 14-бабында экологияны қорғау саласына қатысты қоғамдық бірлестіктерге арналған бірқатар арнайы құқықтар бекітілген; алайда бұл құқықтардың көпшілігін жарғылық мақсатына

¹ Қазақстан Республикасы Азаматтық Кодексінің (ҚР АК) 34 бабы

² ҚР АК-нің 41 бабы, 3 тармақ.

басқалармен бірге қоршаған ортаны қорғау мәселесі кіретін қоғамдық бірлестіктер ғана пайдалана алады.

КЕҰ-дың коммерциялық ұйымдардан тағы бір басты айырмашылығы таза табысты қатысушылар арасында үлестіруге заңнамалық тиым салынуы болып табылады. Таза табыс деп мемлекетке барлық салықтық және салықтан тыс төлемдерді тапсырғаннан артылған, соның ішінде салықтан босатылған ақшалай табыс деп түсіндіріледі.

Таза табысты үлестіруге тыйым салу КЕҰ-ның құрылтай құжаттарына сәйкес алдын ала қарастырылмағанын, немесе іс жүзінде қатысушыларына таза табыстан ақша төлей алмайтындығын көрсетеді. КЕҰ-ның қызметінен түскен таза пайда жарғылық мақсаттарды іске асырумен байланысты шығындарды өтеуге кетеді. Егер заңнамада қарастырылса КЕҰ-ның жарғылық мақсаттарының шеңберінде қатысушыларға қызмет көрсету және басқа да игілікті шаралардың мұндай тыйымнан тысқары болатынын атап айтқан жөн. Тұтынушылар кооперативі сияқты осындай КЕҰ-дар, жекеменшік мекемелер немесе акционерлік қоғамдар өздерінің қатысушыларының арасында заңнамамен бекітілген жарғылық мақсаттар шеңберінде экономикалық тиімділікті үлестіреді. КЕҰ-ғы «қатысушы» термині заңнамалық тұрғыдан анықталған, алайда ҚР-ның «Коммерциялық емес ұйымдар туралы заңында көбінесе «мүше» немесе «құрылтайшы» терминдеріне ұқсас мағынада қолданылады. «Қатысушы» термині мүше болмаған КЕҰ-дың ұйымдастыру-құқықтық нысандарында қолданылады. Іс жүзінде көбінесе КЕҰ-мен қарым-қатынасы реттелген КЕҰ-дар қызметіне атсалысушыларды, құрылтайшыларды, мүшелерді, басқа да тұлғаларды қатысушы деп түсінеді.

КЕҰ-да табыс келтіруге бағытталған «негізгі мақсатының» болмауын оның кәсіпкерлікпен айналысуына толық тыйым салу деп түсінбеу керектігін атап айтқан жөн. КЕҰ-дар кәсіпкерлік қызметпен өзінің жарғылық мақсаттарының сәйкестігі шегінде ғана айналыса алады³. Заңнамада «жарғылық қызметке сәйкестік» ұғымы нақтылы реттелмеген. Тәжірибе жүзінде КЕҰ-дардың көбінесе жарғылық мақсатқа қарама-қайшылық туғызатын қызметпен айналыса алмайтындығы аңғарылады. Мысалы, балалар қоғамдық бірлестігі спирттік ішімдіктер мен темекі түрлерін сатумен айналыса алмайды.

ҚР-ның заңнамасы КЕҰ-ды мемлекеттік және мемлекеттік емес деп бөледі. Мемлекеттік емес КЕҰ азаматтардменан және мемлекеттік емес заңды тұлғалармен құрылатын КЕҰ болып табылады. Олардың қатарына барлық қоғамдық және діни бірлестіктер, пәтер иелерінің кооперативтері, тұтынушылар кооперативтері, адвокаттар коллегиялары, аудиторлар палаталары, қоғамдық қорлар, жекеменшік мекемелер кіреді. КЕҰ-дың жекелеген түрлері, мысалы мемлекеттік қорлар, тек мемлекеттік қана болуы мүмкін.

Тәжірибе жүзінде және заңнамада «мемлекеттік емес ұйым» деген терминнің қолданылатынын ескерген жөн.

ҚР-ның «Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс»⁴ жөніндегі заңында берілген анықтамаға сәйкес, мемлекеттік емес ұйымға жататын КЕҰ-дар ҚР-ның заңнамасы негізінде (саяси партияларды, кәсіптік одақтарды және діни бірлестіктерді қоспағанда), ортақ мақсаттарға қол жеткізу үшін азаматтардан және (немесе) мемлекеттік емес заңды тұлғалардан ерікті түрде құрылады.

Сонымен қатар ҚР-ның бірқатар заңдарында «мемлекеттік емес» деген термин Қазақстанда жұмыс істейтін шетелдік және халықаралық мемлекеттік емес коммерциялық емес мекемелерді белгілеу үшін қолданылады⁵. Тәжірибе жүзінде Қазақстанда бұл термин КЕҰ-ның синонимі ретінде қолданылады. Арнаулы мемлекеттік бағдарламаны жүзеге асыру үшін мемлекеттік коммерциялық емес ұйым құрылып, және бұл мекеменің ресми мемлекеттік емес болып аталу жағдайы белгілі.⁶

2. Коммерциялық емес ұйымдардың мәртебесін реттейтін заңнама жүйесі

КЕҰ-ның құрылуы, қызметі қайта құрылуы мен таратылуына қатысты жалпы мәселелер. ҚР-ның АҚ-мен реттелуі ҚР АҚ-де коммерциялық емес және коммерциялық ұйымдар арасындағы айырмашылықпен бірге КЕҰ-дың негізгі ұйымдық-құқықтық нысандары анықталған.

АҚ-тің 2 тарауындағы VII бөлімі КЕҰ-ға арналған және коммерциялық емес ұйымдардың негізгі ұйымдық-құқықтық нысандарына қатысты ережелер мен нормаларды қамтиды.

ҚР-ның коммерциялық емес ұйымдар туралы заңы 2001 жылдың 16 қаңтарында қабылданды. Ол мемлекеттік емес және мемлекеттік коммерциялық емес ұйымдардың жұмысын реттеуді «қалыпқа түсірген» құқықтың нормативтік кесім болып саналады. Осы заң баптарының басым көпшілігі КЕҰ-дың барлық ұйымдық-құқықтық нысандарына, түрлеріне кеңінен қолданылады. Онда қызмет мақсаттары, құқықтары мен міндеттері, КЕҰ-дың құрылуына, қызметіне, қайта құрылуы мен таратылуына қатысты арнайы ережелер «Коммерциялық емес ұйымдар» туралы заңда АҚ-ке қарағанда қор мен заңды тұлғаларды біріктіретін ассоциация (одақ) сияқты жекелеген түрлерінің ұйымдық-құқықтық нысандары едәуір нақтыланып реттелген.

Қазақстандағы КЕҰ-дың ұйымдық-құқықтық нысандарына және жекелеген түрлеріне қатысты арнаулы заңдар қабылданған. Оның қатарында 1992 жылғы 15 қазанда қабылданған «Діни сенім бостандығы және діни бірлестіктер туралы» заңы, 1993 жылғы 9 сәуіріндегі «Кәсіптік одақтар туралы» заңы, 1996 жылғы 31 мамырында қабылданған «Қоғамдық бірлестіктер туралы» заң,

2002 жылғы 15 шілдесіндегі «Саяси партиялар туралы» заңы, 1997 жылғы

³ ҚР АҚ-нің 34 бабы, 3 тармақ.

⁴ «Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс туралы» ҚР заңы, 1 бап, 7 тармақ.

⁵ «Қоғамдық бірлестіктер туралы» ҚР заңы, 3,9,13,14,19 және 24 баптар; «Білім беру туралы» заңы, 65 бап, 2 тармақ; ҚР Салық Кодексі, 12 тармақ.

⁶ «Қазақстан Республикасының аз қамтылған азаматтарына шағын несие берудің 1998-2000 жылдарға арналған бағдарламасы жөнінде» ҚР Үкіметінің № 103 Қаулысы, 12.04.1998ж.

16 сәуіріндегі «Тұрғын үй қатынастары туралы» заң, 1994 жылғы 21 шілдесіндегі «Ауылдық тұтыну кооперациясы» туралы» заң және 2001 жылғы 8 мамырдағы «Тұтыну кооперативі туралы», 2003 жылғы 8 сәуіріндегі «Суды пайдаланушылардың ауылдық тұтынушылар кооперативі туралы» заң бар. Қазақстан Республикасының заңнамасында 2003 жылғы 8 мамырындағы «Акционерлік қоғам туралы» заңын ерекше атаған жөн, өйткені онда «Қазақстан Республикасының заңнамасында қарастырған жағдайда» акционерлік қоғам ұйымдастыру-құқықтық нысанында комерциялық емес ұйым құрыла алатындығы қарастырылған.

Жоғарыда санамаланған заң құжаттарын КЕҰ-дың түрлері мен ұйымдастыру-құқықтық нысандарының құрылуына, мемлекеттік тіркелуіне, қызметіне, қайта құрылуы мен таратылуына байланысты барлық мәселелерді жеткілікті түрде нақтылып реттеп берді.

Қоғамдық бірлестік заңнамада едәуір реттелген коммерциялық емес ұйым болып табылады. Қазақстан Республикасының бірқатар заңдарында қоғамдық бірлестіктердің жекелеген түрлері жөнінде арнаулы ережелер бар. Мәселен, 2010 жылғы 4 маусымындағы «Тұтынушылардың құқықтарын қорғау туралы» заңда тұтынушылар бірлестігі реттеледі («қоғамдық бірлестік» ұйымдастыру-құқықтық нысаны ретінде тіркеледі).

2005 жылғы 13 сәуіріндегі «Қазақстан Республикасында мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы» заңда – мүгедектердің қоғамдық бірлестіктері, 2004 жылы 7 шілдесіндегі «Жастар жөніндегі мемлекеттік саясат» туралы заңда – қоғамдық бірлестіктер түріндегі жастар ұйымдары; ҚР Экологиялық кодексында – қоршаған ортаны қорғау саласындағы қоғамдық бірлестіктер жөніндегі заңдарда реттеледі.

Бұл заңдар қоғамдық бірлестіктердің тиісті түрлерін құруға, мемлекеттік тіркеуге, басқаруға, қайта құруға немесе жоюға қатысты бір арнаулы ережелер тағайындамайды, олар тек тиісті қызмет саласына сәйкес арнайы құқықтар мен міндеттерді ұсынады немесе мемлекет тарапынан қолдау көрсетуді белгілі бір түрде қарастырады.

Сондай-ақ экономиканың жекелеген салалары мен тармақтарының арасындағы қатынасты реттейтін көптеген заңдарға, тиісті салаларға қызмет атқаратын заңды тұлғалардың бірлестіктерін құру мүмкіндігін қарастыратын арнайы ереже қосылады. Мәселен, заңды тұлғалар аасоциацияларын (одақтарын) құру туралы ереже 1995 жылғы 31 тамыздағы «Банктер және банк қызметі туралы» заңда, 2000 жылғы 25 желтоқсанындағы «Ауыл шаруашылық серіктестері мен олардың ассоциациялары (одақтары)», 2001 жылғы 13 шілдедегі «Туристік қызмет туралы», 2010 жылғы 4 мамырдағы «Тұтынушылар құқығын қорғау туралы» заңда орын алған.

Жеке кәсіпкерлерді және (немесе) заңды тұлғаларды қауымдастық (одақ) түрінде біріктіруге арналған бұл заңдарда Азаматтық кодекстің 110 бабымен салыстырғанда қандай да бір арнайы ережелер мен нормалар жоқ, олар тек қауымдастықтардың (одақтардың) әрбір нақтылы жағдайға қатысты қызметінің мақсаты мен мәнін айқындайды.

1997 жылғы «Нотариат туралы» заң, 1997 жылғы 5 желтоқсандағы «Адвокаттық қызмет туралы» заң, 1998 жылғы 28 қарашадағы «Аудиторлық қызмет туралы» заң, 2000 жылғы 30 қарашадағы «Бағалау қызметі туралы» заңдар жеке топты құрайды. Бұл заңдардың әрқайсысы нотариустарды, адвокаттарды, аудиторлар мен бағалаушыларды жеке құқықтық коммерциялық емес ұйым түрінде құруды мемлекеттік тіркеу қызметін, қайта құрылуы мен жойылуына байланысты мәселелерді реттейді.

Сондай-ақ, 2006 жылғы 31 қаңтардағы «Жеке кәсіпкерлік туралы» заңды ерекше бөле жара айтуға болады. Онда кәсіпкерлер бірлестіктеріне (мемлекеттік ереже тәртібімен аккредитацияланған) кәсіпкерлердің құқығына қатысты нормативтік құқықтық актілер жобаларын сараптамадан өткізуге арнайы құқық беріліп, сондай-ақ мемлекеттік мекемелердің нормативтік актілер жобаларын сараптамадан өткізуге міндеттілігін жіберуге анықталды.

3. Коммерциялық емес ұйымдардың ұйымдық-құқықтық нысандары

ҚР-ның заң құжаттарына сәйкес коммерциялық емес ұйымдар тек белгілі бір ұйымдық-құқықтық нысандарының негізінде құрылуы мүмкін. «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» заңда бұлардың қатарында қоғамдық бірлестіктер, қорлар, заңды тұлғалар қауымдастығы (одақтары), тұтыну кооперативтері коммерциялық емес акционерлік қоғамдар, пәтер иелерінің кооперативтері, нотариалдың палаталары, адвокаттар алқасы, аудиторлар палатасы, сауда-өнеркәсіптік палатасын жатқызады.⁷

Сонымен қатар ҚР АҚ-і КЕҰ-дың осындай ұйымдық-құқықтық нысанын жеке кәсіпкерлердің және (немесе) заңды тұлғалардың қауымдастыққа (одаққа) бірігуі ретінде қарастырады. КЕҰ-ның басқа ұйымдық-құқықтық нысандары заңнама актілері бойынша енгізіледі.⁸

КЕҰ-дың ұйымдық-құқықтық нысандары өзара қызметінің мақсаттары мен сипаттарына қарай, қатысушылар құрамына мүше болу болмауына, мүліктің қалыптасуы мен оған билік ету, басқару және бақылау жүйесіне және басқа да бірнеше өлшемдерге байланысты ерекшеленеді, сондықтан олардың әрқайсысына түрлі құқықтық реттеу тәртібі қолданылады. Кейбір жеке коммерциялық емес ұйымдардың ұйымдық-құқықтық нысандары, атап айтқанда қоғамдардық және діни бірлестіктер, тұтыну кооперативі бойынша бүгінде арнайы заңдар қабылданып, қолданылуда, ал басқа нысандар бойынша мұндай заңдар қабылданбаған. Бір ұйымдық-құқықтық нысанындағы КЕҰ-дар қызметінің жарғылық мақсаттарынан тыс, мүшелік құрамына және бірқатар басқа белгілеріне қарай бірлестіктер арасынан саяси партияларда кәсіптік одақтар, тұтынушылар құқықтарын қорғау қоғамдары,

Заңнамалық актілерге конституциялық заң, ҚР Президентінің жарлықтары, кодекстер, заңдар, ҚР Парламентінің қаулылары, Сенат пен Мәжіліс қаулылары жатады.(ҚР-ның «Нормативтік актілер туралы» заңының (24.03.1998) 1 бабы.

⁷ «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» ҚР-ның заңы, 2 бөлім.

⁸ ҚР АҚ-нің 110 бабы

⁹ «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» ҚР-ның заңы, 34 бап, 3 тармақ; 17 бап, 3 тармақ

ұлттық мәдени орталықтар ерекшеленеді. Олардың кейбіреуінің құрылу ерекшелігі, қызмет ерекшелігі арнайы заңдармен реттелуі мүмкін.

Бір ұйымдық-құқықтық нысанындағы коммерциялық емес ұйымдардың ұйымдық құқықтық нысандары мен түрлерін ажырата білу керек (елеулі айырмашылықты ұйымдық-құқықтық нысандарына КЕҰ-дың ресми атауының құрамдас бөлігі ретінде сілтеме берілуі тиіс)¹⁰.

Әрі қарай біз жекелеген коммерциялық емес ұйымның мәселелерінің құқықтық реттеуін неғұрлым тиянақтырақ қарастыратын боламыз.

Қоғамдық бірлестіктер

Қоғамдық бірлестіктер азаматтардың ҚР заңнамасына қайшы келмейтін ортақ мақсатқа қол жеткізу үшін ерікті бірлестік нәтижесінде құрылған ұйым болып табылады¹¹.

Бұл анықтауыш КЕҰ-ның ұйымдық-құқықтық нысаны ретінде қоғамдық бірлестіктің мынадай айырмашылықтарын ерекшелеуге мүмкіндік береді. Біріншіден, қоғамдық бірлестік азаматтардың бірлестігі болып табылады. Бұл бір жағынан алғанда заңды тұлғалар оны құруға бастамашы да, мүше де бола алмайтындығын көрсетеді. Екіншіден, бірлестік ерікті болу керек және бірлестік құқығын іс жүзіне асыруға қызмет етуі керек.

Азаматтар бірлестіктерді қалай құруға құқылы болса, солай құрмауға да және құрылған бірлестіктерге кірмеуге де құқылы екендігі осы ұйымдық-құқықтық нысаны шеңберінде олардың конституциялық құқықтары жүзеге асырылады. Үшіншіден, бұл - ұйымдық-құқықтық нысанының маңызды белгісі бірігуші азаматтардың мүдде ортақтығы болып табылады. Қоғамдық бірлестік, ең алдымен, ақшалай қаржымен мүліктің бірігуінен емес, азаматтардың ортақ (жақын) мүдде тұрғысынан күш біріктіруі және онда бірлескен қатысушылардың (мүшелердің) өз ұйымының қызметіне қатысуы қарастырылған. Төртіншіден, қатысушылар үшін ортақ мақсатты таңдау тек заңнама тұрғысынан тікелей тыйым салу арқылы шектелуі мүмкін (мысалы, бір ғана мақсаты пайда келтіру болуы мүмкін емес). Қоғамдық бірлестікте ұйымға мүше болу үшін құрылтай құжаттарына өзгеріс енгізудің қажеті жоқ. Мүшелікке қабылдау тәртібі құрылтай құжаттарында реттеліп, ереже бойынша азаматтық мүшелікке қабылдау жөнінде берген өтінішінен кейін бірлестіктің жоғарғы органында қаралып, мүшелікке қабылдау жөнінде шешім шығарылады. Әдетте ұйымнаң барлық мүшелері бірдей құқықтар мен міндеттерді пайдаланады. Мүшелердің бірлестік қызметіне қатысы кіру және мүшелік жарналарын төлеу арқылы жүзеге асырылады, алайда кіру және мүшелік жарнаны төлеу талабы бірлестіктер үшін барлық міндетті емес. Жарнаны төлеу мәселесін, оның мөлшерін және мерзімін т.б. ұйымның өзі шешеді. Қоғамдық бірлестіктің басқа КЕҰ-дың ұйымдық-құқықтық

¹⁰ ҚР АҚ-нің 38 бабының 1 бабы.

¹¹ ҚР АҚ-нің 106 бабы, ҚР-ның «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» заңы, 11 бап, «Қоғамдық бірлестіктер туралы» заңы, 2 бап.

нысандарына қарағанда маңызды ерекшелігі – бірлестіктің таралу аумағының шектеулілігіне қатысты заңды құжаттың бекітілуі қызмет ету аумағына байланысты қоғамдық бірлестік республикалық, өңірлік немесе жергілікті дәрежеде болуы мүмкін.

Республикалық мәртебе алу үшін қоғамдық бірлестік ҚР-ның тең жартысынан артық облыстар аумағында филиалдарын (өкілдіктерін) тіркеуге тиіс; өңірлік мәртебе үшін – тең жартысына жуық облыстар қамтылады.¹²

Бір облыста, мемлекеттік маңызы бар қалада, астанада тіркелген жағдайда қоғамдық бірлестік жергілікті мәртебеге ие болады және қызметі саласына қарай облыспен немесе республикалық маңызы бар қаламен шектеледі. Қоғамдық бірлестіктердің құрылтайшылары ҚР-ның азаматтары бола алады. Қазақстанда қоғамдық бірлестікті тіркеуден өту үшін Қазақстан Республикасының кем дегенде 10 азаматы қатысуы талап етіледі. Шетелдік азаматтар немесе азаматтығы жоқ тұлғалар құрылтайшы бола алмайды¹³ бірақ егер осы бірлестіктердің жарғысында бұл қарастырылған болса, саяси партиядан басқа кез келген қоғамдық бірлестіктерге мүшелікке қабылдана алады.

Саяси партиялардың жанындағы жастар қоғамдық бірлестіктерінің мүшелігіне 16 жасқа толған азаматтар қабылдана алады. Басқа жастар және балалар қоғамдық бірлестіктері мүшелерінің жасы олардың жарғыларында (ережелерінде) көрсетіледі.¹⁴

Қоғамдық бірлестіктің жоғарғы басқару органы ұйым мүшелерінің жалпы жиналысы (съезі, конференциясы) болып табылады. Жоғарғы басқару органының құзырына жарғыны қабылдау, коммерциялық емес ұйымның құрылтай құжаттарына өзгертулер мен толықтырулар енгізу; өз еркімен қайта құру және тарату; ұйымның басқару органдарын құру және ұйымдастарушылық құрылымының құзіретін анықтау, ұйымның басқару органдарын құру және құзіретін тоқтату тәртібі; басқа заңды тұлғалардың, сондай-ақ өзінің филиалдары мен өкілдіктерінің құрылуы мен қызметіне қатысу жөнінде шешім қабылдау; атқарушы органмен қаржылық есеп берудің мерзімі мен тәртібін белгілеу, сондай-ақ бақылау органымен тексеру жүргізіп, нәтижесін бекіту жатады.

Құрылуға, мемлекеттік тіркеуге, қызметіне, қайта құру мен таратуға байланысты жалпы мәселелер Азаматтық кодекс пен «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» заңымен реттеледі.

Қоғамдық бірлестіктің ұйымдық-құқықтық нысаны КЕҰ түрлерін біріктіреді. Олардың қатарында саяси партиялар, кәсіби одақтар, мүгедектер қоғамдары, ардагерлер ұйымдары, экологиялық қоғамдар, мамандық бойынша құрылған бірлестіктер, мүдделер бойынша клубтар, көптеген ұлттық-мәдени орталықтар, әйелдер, жастар және балалар бірлестіктері т.б. кіреді.

¹² Қоғамдық бірлестіктің құрылымдық салалары аумақтың тең жартысында, яғни ҚР-ның 7 облысында тіркелген жағдайы туралы (онда осы қоғамдық ұйым республикалық та, аймақтық та болып анықталуға жатпайды ғой) заңда ештеңе айтылмаған.

¹³⁻¹⁴ «Қоғамдық бірлестіктер туралы» ҚР-ның заңы, 10,11 баптар

Саяси партиялар мен кәсіподақтар: заң қабылдаушылардың назарында болды, олар «Қоғамдық бірлестіктер туралы» заңымен қатар 2000 жылғы 15 шілдедегі «Саяси партиялар туралы» және 1993 жылғы 9 сәуірдегі «Кәсіптік одақтар туралы» заңдармен реттелінеді. Оларға арнайы талаптар қойылады.

Мәселен, саяси партияны тіркеу үшін оның құрамында салалық құрылымдардан (филиалдар мен өкілдіктердегі) қырық мыңға жуық партия мүшесі болу керек, және олар барлық облыстардан, мемлекеттік маңызы бар қалалардан және астанадан, әрқайсысынан 600-ден кем мүше болмауы керек, ал кәсіподақтар өндірістік-салалық талап бойынша құрылуы тиіс.¹⁶

Қор

Азаматтар және (немесе) заңды тұлғалар ерікті мүліктік жарналар негізінде құрылған, әлеуметтік, қайырымдылық, мәдени, білім беру және өзге де қоғамдық пайдалы мақсаттарды көздейтін мүшелігі жоқ коммерциялық емес ұйым қор деп табылады.¹⁷

Қор – мүшелігі жоқ ұйым болып танылады. Бұл қор заңды немесе жеке тұлғалардың бірлестігі негізінде емес, мүліктік жарналар негізінде құралады. Қор өсиет бойынша құрыла алады.

Қор «әлеуметтік, қайырымдылық, мәдени, білім беру және басқа да қоғамдық пайдалы мақсаттарға»¹⁸ арналып құрылады. ҚР заңнамасы «қоғамдық пайдалы» және «қайырымдылық» мақсаттарына түсінік бермейді. Іс жүзінде олардың қатарына «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» ҚР заңының 4 бабында санамаланған «әлеуметтік, мәдени, ғылыми, қайырымдылық, білім беру, басқарушылық мақсаты, құқық қорғау, азаматтар мен ұйымның заңды мүддесі, дау дамай мен келіспеушілікті шешу, азаматтардың рухани және басқа да сұраныстарын қанағаттандыру, азаматтардың денсаулығын қорғау, қоршаған ортаны қорғау, денешынықтару мен спортты дамыту, заңгерлік көмек көрсету сияқты қызмет түрлерін қамтиды. Қор құрылтайшылары жеке бастың сұранысы мен мүддесіне байланысты мақсатты көздемейді.

«Коммерциялық емес ұйымдар туралы» заң қызметінің мақсаттарына байланысты қорларды әлеуметтік, қайырымдылық, мәдени, білім беру және басқа да қорлар деп бөледі.¹⁹

Қордың негізін ортақ қызметті жүзеге асыру мақсатында тұлғалардың бірігуі арқылы емес, мүлікті біріктіру арқылы құрылатын коммерциялық емес ұйым. Яғни осы ұйымдық-құқықтық нысаны қаржыны жинақтауда және әрі қарай қоғамдық пайдалы бағдарламаларды қаржыландыруға немесе тікелей қордың өз шеңберінде барлық қоғамға пайдалы қызмет атқаруға қолайлы. Қордың мүліктік базасы ерікті мүліктік жарналардан, құрылтайшылардың түсімдерін қосқанда, қайырымдылық көмек, товарды сатудан түскен табыс,

¹⁵ «Саяси партиялар туралы» 2002 ж. 15 шілдесіндегі № 344-ІІ ҚР-ның заңы, 6 бап, 10 тармақ.

¹⁶ «Кәсіподақтар туралы» 1993 ж. 9 сәуіріндегі № 2107-Х ІІ ҚР-ның заңы, 5 бап.

¹⁷⁻¹⁸ «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» ҚР-ның заңы, 12 бап.

¹⁹ «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» ҚР-ның заңы, 13 бап, 1 тармақ.

жұмыс, қызмет көрсету, дивиденді және басқа да заңмен тыйым салынбаған түсімдер т.б. негізінде қалыптасады.²⁰

Қоғамдық қордың құрылтайшылары азаматтар да, заңды тұлғалар да бола алады. Құрылтайшылардың құрамына байланысты қорлар – жеке меншік, корпоративтік, қоғамдық және мемлекеттік болып бөлінеді. Жеке қорды бір жеке тұлға немесе бір отбасы мүшелерінен құралатын бірнеше жеке тұлғалар ашады. Мемлекеттік қор мемлекеттік органдардың шешімі бойынша құрылады.

Қордың басқару органына құрылтайшы немесе құрылтайшылардың жалпы жиналысы (жоғарғы басқару органы), тұрақты түрде қызмет атқаратын қамқорлық ұйымы (алқалы басқару органы), жетекші және бухгалтер (атқару органы) болып табылады.

Қордағы жоғарғы басқару органы – құрылтайшы немесе құрылтайшылардың жалпы жиналысы. Бұл органның ерекше құзырына қабылдау мәселесі, коммерциялық емес ұйымның құрылтай құжаттарын қабылдау, өзгертулер мен толықтырулар енгізу, ұйымның басқару органдарын құру және құзіретін тоқтату тәртібі, қайта құру және тарату; ұйымдастыру құрылымының құзіретін анықтау; басқа заңды тұлғаларды құру және қызметі жөнінде шешім қабылдау, атқарушы органмен қаржылық есеп беру тәртібі мен мерзімін белгілеу, сондай-ақ бақылау органымен тексеріс жүргізу мен оның нәтижесін тұжырымдау жатады. Қорды басқаруда тұрақты түрде қызмет атқаратын алқалы орган – қамқорлық кеңес. Заң оның құзырына атқарушы органды тағайындауды, қор қызметінің жарғылық мақсаттарға сәйкестігін бақылауды және жарғымен осы органға бекітілген басқа да өкілеттілікті берді.

Қордың қамқорлық кеңесінің көпшілік мүшелері қатары туыстық және неке байланысы жоқ тұлғалар, сондай-ақ штат қызметкерінің қатарында жоқ бөтен тұлғалар болып табылады.²¹

Қордың атқаратын органы қордың жоғарғы органының және қамқорлық кеңесінің шешімдері негізінде және оларды орындау мақсатында қызмет атқарды әрі олардың алдында есеп береді, сонымен қатар әдетте осы органның өкілеттігіне қор атынан мәміле жасау, сотта, мемлекеттік органдарда және басқа ұйымдарда қорды сенімхатсыз өкіл етеді. Қор басшысы және есепшісі өзара неке, жақын туыстық қатынастарда болмауы тиіс және бір тұлғаға екі міндет атқаруға тыйым салынған.²²

Құрылтайшылардың қорға берген мүлкі қор меншігі болып табылады. Қор бұл мүлікті жарғыда көрсетілгендей қоғамға пайдалы мақсаттар үшін пайдаланады.

²⁰ «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» ҚР-ның заңы, 35 бап.

²¹ «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» ҚР-ның аңы, 12 бап, 2 тармақ.

²² Заңнамада «жақын туыстық қатынастарда болмауы тиіс және бір тұлғаға екі міндет атқаруға тыйым салынған» деген сөздің мәні ашылмаған. ҚР Қылмыстық кодексі бойынша (ҚК) «жақын туыстарға ата-аналары, балалары, атасы, апасы, немерелері жатады (7 бап).

²³ ҚР.АК-нің 6 бабы, 107 тармақ; «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» ҚР-ның заңы, 7 бап, 12 тармақ.

Қор құрылтайшыларының қор мүлкіне ешқандай мүліктік құқығы жоқ, яғни олар не меншіктік не міндеттемелік құқыққа ие де бола алмайды, сондықтан құрылтайшы мүлікті қайтарып алып, өз мақсатына пайдалана алмайды.

Құрылтайшылар қор қарызына жауап бермейді, сондай-ақ қор да құрылтайшылық қарызы үшін жауапты емес. Заң құжатнамада қорлар үшін қор мүлкін пайдалану жөнінде жылда есебін жариялау міндеті жүктелген. 23

Діни бірлестік

Рухани қажеттерін қанағаттандыру үшін мүдде ортақтығы негізінде, заң құжаттарында белгіленген тәртіп бойынша біріккен азаматтардың ерікті түрдегі бірлестігі діни бірлестік деп танылады. Діни бірлестіктер дінді бірлесіп ұстану және басқа да діни талаптарды қанағаттандыру мақсатын көздейді.²⁴ Осылайша бұл коммерциялық емес ұйымның нысаны азаматтардың дін бостандығы құқықтарын жүзеге асыруға арналған ұйымдастырушылық мүмкіндіктерін туғызады. Жергілікті діни бірлестікті құруға кемінде 10 кәмелетке толған азаматтар бастамашы болу керек. Діни басқармалар (орталықтар), өз кезегінде діни оқу орындары, мешіттер, монастырлер, діни бірлестіктердің өкілетті басқару органдарының шешімімен құрылады. Діни бірлестіктер қатарында діни ұжымдар (қауымдастықтар), діни бағдарламалар (орталықтар) және олардың құрылымдық бөлімшелері, діни оқу орындары, құрылымдық ұйымдар, діни бауырластықтар, монастырлер, мешіттер бар. Діни бірлестіктер қызмет атқару аумағына байланысты жергілікті және екі немесе екіден астам облыс аумағын қамтитын болып бөлінеді. Азаматтық кодекспен қатар діни бірлестіктер қызметі коммерциялық емес ұйымдар туралы заң құжаттарымен және Қазақстан Республикасының «Діни сенім бостандығы және діни бірлестіктер туралы» 1992 жылғы 15 қаңтардағы арнаулы заңымен реттеледі.

Мекеме

Басқару, әлеуметтік-мәдени немесе өзге де коммерциялық емес сипаттағы міндеттерді жүзеге асыру үшін меншік иесі құрған және қаржыландырған ұйым мекеме деп аталады. 25

2011 жылы «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» заңға тиісті өзгерісті енгізіп, мемлекеттік мекемелер КЕҰ қатарынан шығарылды. Осылайша, тек КЕҰ-дар ғана жекеменшік болып саналады. Жекеменшік мекемелер жеке тұлғалар және (немесе) мемлекеттік емес заңды тұлғалар арқылы құрылады. Азаматтық кодексте де, «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» заңда да мекемені құруға керекті тұлғалар санына шектеу қойылмайды, яғни ол бір немесе одан көп жеке тұлғалармен құрылуы мүмкін. Алайда іс жүзінде көбінесе мекеме бір жеке немесе заңды тұлға арқылы құрылады. Құрылған мекеме айналысатын қызмет түріне байланысты салаларға бөлінеді, оларға тиесілі міндеттердің жобасы заңнамада көрсетілді, олардың қатарына әлеуметтік, мәдени, басқару және коммерциялық емес сипаттағы басқа да міндеттер кіреді. Егер мекеме лицензиялауға жататын қызметпен айналысатын болса, онда тиісті лицензияны алуға міндетті. Мекеме мүлкі оралымды басқару құқығымен бекітілген мүлік және жеке меншікке алынған мүлік болып бөлінеді.

Өзіне бекітілген және өзі меншікке сатып алған мүлікке қатысты мекеме құқығы Азаматтық кодекстің 202-208 баптарына сәйкес анықталған. Азаматтық кодекстің 206 бабының 1-тармағында мекеменің мүлікті және оған смета бойынша бөлінген қаражат есебінен сатылып алынып, өзіне бекітіліп берілген мүлікті өз бетімен иеліктен шығаруға немесе басқа әдіспен билік етуге құқықтық еркі жоқ деп көрсетілген.

Меншік иесі мекеменің басқару қызметіне белсенді түрде қатыса алады. Біріншіден, ол осы міндеттерді мекеменің құрылтай құжаттарында өзі жазған өкілеттік негізінде жүзеге асыра алады. Екіншіден, меншік иесі мекемеге меншік иесі берген мүліктің тиімді пайдаланылуына және мекемеде сақталуына бақылау жасай алады. 26

Мекеме өзінің міндеттері бойынша қарамағындағы ақшалай қаражатқа жауап береді. Мекемеде қаражат жетіспеуіне оның міндеттемесі бойынша құрылтайшы жауап береді.²⁷ Және құрылтайшы өзінің бүкіл мүлкіне жауап береді, соның ішінде мекеменің міндеттемелерін орындау үшін ақшадан тыс мүлкін де пайдалана алады.

Тұтыну кооперативі

Қатысушылардың материалдық және басқа да қажеттерін қанағаттандыру үшін мүшелік негізінде мүліктік (үлестік) жарналарын біріктіру арқылы жүзеге асырылатын азаматтардың ерікті бірлестігі тұтыну кооперативі деп танылады²⁸. Қоғамдық және діни бірлестіктерден айырмашылығы мұнда, қатысушылар, негізінде өздерінің материалдық талаптарын қанағаттандыру үшін бірігеді. Осы ұйымдық құқықтық нысанының тағы бір ерекшелігі қатысудың үлестік сипатында. Тұтыну кооперативінің жекелеген түрлігі ретінде қолданыстағы заң құжаттарында ауылдық тұтыну кооперативтері, тұрмыстық және тұрғын үй²⁹ құрылыс кооперативтері белгіленді.³⁰ Тұтыну кооперативі кем дегенде екі адамның бірлесуінен құрылады және он сегіз жасқа толған азаматтар мен заңды тұлғалар мүше бола алады.

Тұрғын үй және тұрғын үй-құрылыс кооперативтерін құру үшін кемінде кәмелетке толған үш азамат болуы керек.

Пәтер иелерінің кооперативі

Пәтер (ғимарат) иелерінің кооперативтері (ПИК) көп пәтерлі тұрғын үйде немесе қатар орналасқан үйлердегі кондоминиум нысанын басқару үшін құрылады. Ішінде кіріктірме тұрғын емес үй жайы жоқ үйлер пәтер меншік иеленуші кооперативтері деп аталады, ал кіріктірме тұрғын емес үй жайы бар ғимараттар ғимарат иеленуші кооперативтер деп аталады.³¹

Бүгінде ПИК көп пәтерлі тұрғын үйлердегі кондоминиум объектісін бірлесіп басқарудың, ортақ мүліктерді (төбелер, шатырлар, жертөлелер, үйдің ортақ инженерлік желілері, жер телімі т.б.) бірлесіп пайдалану бойынша негізгі

24 « Коммерциялық емес ұйымдар туралы» ҚР-ның заңы, 15 бап.

25 Коммерциялық емес ұйымдар туралы ҚР-ның заңы, 8 бап.

26 ҚР АҚ-нің 204 бабы, 2 тармақ.

27 ҚР АҚ-нің 44 бабы, 1 тармақ.

28 «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» ҚР-ның заңы, 1 бап, 14 тармақ

қызмет көрсету нысаны болып табылады. Сондай-ақ ПИК шеңберінде көп пәтерлі тұрғын үйлерді коммуналдық қызметпен қамтамасыз етудің орталықтандырылған мәселелері шешімін табады.

«Коммерциялық емес ұйымдар туралы» заңның 17 бабының 7 тармағында ПИК жеке ұйымдық-құқықтық нысаны ретінде аталады, алайда оның құқықтық мәртебесі күні бүгінге дейін жеткілікті анықталмаған.

ПИК туралы арнайы ережелер қамтылған «Тұрғын үй қатынастары туралы» заң 1997 жылдың 16 сәуірінде қабылданған, бірақ көптеген ПИК-тер бұл заңды қабылдаудан әлдеқайда бұрын, пәтер иелерінің тұтыну кооперативтері нысанында құрылған. «Тұрғын үй қатынастары туралы» заң ПИК жарғыларының мазмұнын анықтауда тұтыну кооперативтеріне қатысты Азаматтық Кодекстің 108 бабына сілтеме жасалған, бұл пәтер иелері кооперативтерінің құқықтық мәртебесін одан әрі шатастырды. Сонымен бірге ПИК-тер бірқатар белгілері тұтыну кооперативінің құқықтық мәртебесіне сәйкес емес (бірлесудің еріктілік қағидасы қамтылмаған, үлестік жарналар жоқ және т.б.), сол себептен оларды коммерциялық емес ұйымдық-құқықтық жеке нысан деп тану керек.

Заң құжаттарына сәйкес пәтер иелерінің, кондоминиум қатысушылары және олардың сенімді тұлғаларының кем дегенде жартысы қатысқан жағдайда өткізілген болып есептеледі. Шақырылуына, өткізілуіне қатысты заң талаптары ескерілсе, қайтадан жиналыс шақырылса, қатысушылар санына қарамастан өткізілген болып саналады. Осылайша ПИК-ті құру шешімі алғашқы құрылтай жиналысында шешілген болса, онда шешімді қабылдауға қатысушылардың екіден үш бөлігінің дауыс беруі және кондоминиумға қатысушылардың жартысынан көбінің жиналысқа қатысуы шарт. Егер ПИК құру туралы шешім қайта өткізілетін жиналыста қабылданса, шешімді қабылдауға үштен екі бөлігі қатысуы және қатысушы құрылтайшылар саны екіден кем болмауы керек.

ПИК – мүшелік ұйым және мүшелері – пәтер иелері – кондоминиум қатысушылары болып табылады. Пәтер иелері кооперативінің жоғарғы басқару органы – мүшелерінің жалпы жиналысы болып табылады. Кооператив мүшелері жиналысқа өздерінің сенімді өкілдері арқылы қатысуға құқылы. Кооператив мүшелерінің жалпы жиналысының ерекше құзырына келесі мәселелерді қарастыру жатады:

- Кондоминиум нысанын тіркеу туралы мемлекеттік актіге, жарғыға өзгертулер енгізу керектігін анықтау және басқа ережелер мен тәртіптерді өзгерту мен қабылдау;
- Кооперативтің басқарма төрағасын, басқару мүшелерін және тексеру комиссиясын сайлау, оларға сыйақы төлеу туралы шешім қабылдау;
- Кооперативтің жылдық есебін бекіту;
- Жылдық бюджетті және жылдық кіріс пен шығыс сметасын бекіту;

²⁹ «Ауылдық тұтынушылар кооперациясы» ҚР-ның заңы.

³⁰ «Тұрғын үй қатынастары» жөнінде ҚР-ның заңы, 8 бөлім.

³¹ «Тұрғын үй қатынастары» жөнінде ҚР-ның заңы, 43 бап.

- Кооперативпен тұрғын үйді пайдалану және коммуналдық қызмет көрсету туралы шарт жасасу;
- Шарт бойынша тұрғын үйге сырттан басқарушыны, оның ішінде заңды тұлғаны тарту;
- Сметаның жиырма бес пайыздан аса шығыс бөлігінің сомасына осы жылға несие алуға рұқсат беру;
- Ғимарат меншік иеленушілері кооперативін тарату.

ПИК-те алқалық басқару органын – басқармасын құру заңмен қарастырылған, алайда 10 ға жетпейтін мүшелерден құрылған шағын ПИК-тер үшін бұл талап міндетті емес және басқару міндетін кооператив төрағасы жүргізе алады. Басқарма жоғарғы органның құзырына қатысты ерекше мәселелерден басқа кооперативтегі кез келген мәселені шешуге өкілетті. Құрамында 10-нан астам мүшелері бар кооперативтерде қаржылық бақылау қызметін атқару үшін ревизиялық комиссия құрылады, ал мүшелер саны аз шағын ПИК-терде бұл міндетті ревизор атқарады.

Мүліктік жағынан ПИК-тің өз мүшелерінің міндеттеріне жауап бермейтіндігін, ал мүшелер кооператив қарызына жауап бермейтіндігін айта кету керек.

Пәтер (ғимарат) иелері өздерінің үлесіне сәйкес ортақ игілікті пайдалануына және ұстауына байланысты ортақ шығындарды өтеуге қатысуға міндетті. Кооператив жарғысында басқаша қарастырылмаған болса, міндетті төлемдерден тыс және бүкіл үйдің пайдаланылуын қамтамасыз етуге кететін қосымша шығындарды пәтер иелеріне олардың келісімінсіз жүктеуге болмайды.

Жеке кәсіпкерлер бірлестігі және (немесе) қауымдастық түріндегі заңды тұлғалар

2007 жылдан бері Қазақстанда кәсіпкерлік қызметін үйлестіру, сондай-ақ ортақ мүдделерін қорғау мақсатында Қазақстандағы КЕҰ-ды құруға қатысты игілікті заңнама жетістігі болып табылатын жеке кәсіпкерлер мен (немесе) заңды тұлғалардың қауымдастықтары (одақтары)³² құрыла бастады. Бұған дейін заңды және жеке тұлғалар ұйымдық – құқықтық нысанына біріге алмайтын салық төлеу мақсатындағы коммерциялық емес ұйым ұғымын қарамағындағы № 134 ҚР Салық Кодексінің бабындағы «салық және басқа да бюджетке төленетін төлемдер (ҚР СК) және айтарлықтай салық жеңілдігіне құқығы бар».

ҚР-ның «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» заңында қауымдастық тек заңды тұлғалар біріккен жағдайдағы бұл ұйымдық – құқықтық нысандарының неғұрлым тиянақты реттейді:

«Коммерциялық ұйымдар олардың кәсіпкерлік қызметін үйлестіру, сондай-ақ жалпы мүліктік мүдделерді білдіру мен қорғау мақсатында өзара сондай-ақ коммерциялық емес ұйымдармен бірлескен шарт бойынша қауымдастықтар (одақтар) нысанында бірлестіктер құра алады. Коммерциялық емес ұйымдар осы ұйымдардың қауымдастығына (одақтарына) өз еркімен біріге алады.»³³

Қауымдастықтың (одақтың) құрылтайшысы ретінде екі және одан көбірек жеке кәсіпкерлер және (немесе) заңды тұлғалар болуы мүмкін. Заң құжаттарында бір-бірімен және жеке кәсіпкерлермен бірлесетін заңды тұлғалар түрлеріне шектеу қойылмаған, мысалы, коммерциялық және коммерциялық емес ұйымдар, қазақстандық және шетелдік заңды тұлғалар бірлесуі мүмкін. Қазақстандық заң құжаттарында да, тәжірибеде де «қауымдастық» пен «одақ» арасында нақтылы айырмашылық жоқ. Екеуі де бірдей жеке кәсіпкерлердің және заңды тұлғалардың білестігінің түрі ретінде қарастырылады.³⁴

Тек қалыптасқан ұғымдарға түсініктеме беру ережелеріне қарасақ, бір текті қызмет түрін атқаратын тұлғалардың бірлестігі – қауымдастық деп аталса, ал қандай да бір ортақ мақсат үшін бірігуді – одақ деп аталатынын³⁵ айта кету керек. Яғни, қауымдастық үшін қатысушылардың біртектілігі басым болса, ал одақтық негізгі белгісі – ортақ мақсат үшін бірлесу. Сондықтан тәжірибе жүзінде әдетте қауымдастықтар ортақ ұйымдасу белгісі бойынша құрылады, ал одақтар – аумақтық және басқа белгілер бойынша құрылады.

Қауымдастықтар (одақтар) өздерінің жарғылық құжаттарында мүшелікке қабылдау мен шығарудың ережесін белгілей алады. Сонымен бірге мүшелерді қабылдау немесе шығару өзгерістер енгізуді, сәйкесінше құрылтай құжаттарын мемлекеттік қайта тіркеуге өзгеріс енгізуді талап етпейді.

Алайда заң жаңа мүшенің қабылдауынша қауымдастықтың (одақтың) барлық мүшелерінің келісімі талап етілмейді және ондай келісім шарты анықталмаған. Бұл мәселелер бірлестік өзінің құрылтай құжаттарымен реттей алатын шығар.

Қауымдастық мүшелерінің қаржылық жыл аяқталған соң, егер құрылтай құжаттарында басқаша қарастырылмаған болса, заңды тұлғалар қауымдастығынан (одақтан) ерікті түрде шығу құқығы сақталады.

Қауымдастық (одақ) өз мүшелерінің қарыздарына жауап бермейді, алайда қауымдастық (одақ) мүшелеріне құрылтай (одақ) құжаттарында қарастырылған міндеттеме бойынша ережеге сәйкес көлемде және қосымша жауапкершілік талап етіледі. Осыған орай қауымдастықтың (одақтың) заңды тұлғасына оның қауымдастықтан (одақтан) шығар алдындағы екі жыл бойғы үлесіне сәйкес қауымдастықтың (одақтың) міндеттемелері бойынша қосымша жауапкершілік жүктеледі.

Мүшелердің қосымша жауапкершілік міндеттемесі ереже бойынша қауымдастық (одақ) қызметін оның мүшелерінің қаржыландыру жағдайынан туындайды. Қауымдастыққа (одаққа) қабылдану мүшелердің құқық қабілеттілігінің мазмұнын өзгертпейді. Олар бірлестікке ерікті түрде өкілеттіліктерін өздерінің дербестігін сақтап қалады. ҚР-ның «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» заңының 18 бабы, 7 тармағында бірлестіктің атауына қатысты және оның жекешеленуіне арналған міндеті белгілер көрсетілген.

³² ҚР АҚ-нің 110 бабы

³³ «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» ҚР АҚ-нің 18 бабы

³⁴ Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. М., 1993, с.28.

³⁵ Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. М., 1993, с.779.

Бірлестіктер атауына «Қауымдастық» немесе «одақ» сөздерін, сонымен қатар бірлестік мүшелері қызметінің негізгі мәнін, мысалы, «Банкілер қауымдастығы», «Алматы қаласының үкіметтік емес ұйымдар одағы» деген сөздер қосылуы керек.

Бүгінгі күні жеке кәсіпкерлердің және (немесе) заңды тұлғалардың бірлестігі жеткілікті реттелмеген, тек заңды тұлғалар ғана бірігетін жекелеген жағдайда базалық нысан бірігуші субъектілердің талабына ыңғайлы, икемді жасалады.

Басқа ұйымдастыру-құқықтық нысандары

Басқа ұйымдастыру-құқықтық нысандарына КЕҰ-дың басқа ұйымдастыру нысандарына коммерциялық емес акционерлік қоғамды, адвокаттар алқасын, нотариаттық палатаны, аудиторлар палатасын және бағалаушылар палатасын жатқызуға болады. Бұл КЕҰ-дың ұйымдық-құқықтық нысандарының реттелу ерекшеліктері жарияланым құралы болмайды.

Коммерциялық емес акционерлік қоғам. Өзінің қызметін қаржыландыру үшін акцияларды шығаратын және барлық табыстарын тек осы қоғамның дамуына пайдаланатын заңды тұлға – коммерциялық емес акционерлік қоғам болып табылады³⁶.

Коммерциялық емес акционерлік қоғамның құрылтайшысы біреу немесе одан көп заңды тұлғалар бола алады. АК және «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» заңмен қатар осы коммерциялық емес ұйымның ұйымдастыру-құқықтық нысаны «Акционерлік қоғамдар туралы» 2003 жылғы 13 мамырдағы заңмен реттелген. Коммерциялық емес акционерлік қоғамды коммерциялық қоғам ретінде өзгертуге болмайды. Коммерциялық емес акционерлік қоғам нысанында құрылған ұйымның нақты мысалы ретінде қор биржасын айтуға болады.³⁷ Адвокаттар алқасы. Адвокаттар алқасы коммерциялық емес, тәуелсіз, кәсіби, өзін-өзі басқаратын және қаржыландыратын, жеке және заңды тұлғаларға білікті құқықтық көмек көрсету үшін, адвокаттардың заңды мүдделерін өкіл етуге және құқықтарын қорғауға құрылған адвокаттар ұйымы болып табылады. ³⁸

Адвокаттар алқасының негізгі міндеттері:

- Алқа мүшелерін олардың адвокаттық қызметті жүзеге асыруына қолдау көрсету, кәсіби көмек беру, қорғау.
- Алқа мүшелерінің қызметін материалдық-техникалық және анықтамалық – ақпараттық тұрғыдан қамтамасыз ету.
- Алдын ала тергеу органдары мен соттың тағайындауы бойынша ақысыз көрсетілетін заңгерлік көмек және қорғау.
- Адвокаттық қызметті кәсіби бақылау.

Адвокаттар алқасы адвокат мәртебесі бар кем дегенде он құрылтайшының бастымасымен құрылады. Облыстық, республикалық мәртебесі бар қала, астана аумағында тек бір адвокаттар алқасы құрылып қызмет атқаруы мүмкін. Адвокаттар алқасы мүшелік кәсіби ұйым болып табылады және адвокаттар үшін оған мүше болу міндет.

Адвокаттар алқасының жоғарғы басқару органы алқа мүшелерінің жалпы жиналысы (конференциясы) болып табылады. Адвокаттар алқасының басқару органдары құрылымында атқарушы орган ретінде – президиум және ревизиялық комиссия қарастырылуы керек.

Нотариаттық палата. Нотариаттық палата кәсіби, өзін-өзі қаржыландыратын заңды мүшелері мен құқықтарын білдіру үшін жеке тәжірибемен айналысушы нотариустардың, сондай-ақ нотариаттық іс-әрекеттерді жүзеге асыру кезінде нотариат жөніндегі заңдардың сақталуын бақылауға арналып құрылған коммерциялық емес ұйым.³⁹

Нотариаттық палата мүшелік кәсіби ұйым болып табылады. Заң нотариустардың нотариаттық палатаға мүше болуын міндеттемейді. Бірақ Қазақстан Республикасының әрбір облыстарында, астанасында және республикалық мәртебесі бар қалада тек бір ғана нотариаттық палата құрыла алады.

ҚР Заңының «Нотариат туралы» 26 бабына сәйкес палата төмендегі міндеттерді атқарады:

- Жеке нотариустарға қызметіне үйлестіріп жалпы басшылық жасау;
 - Мемлекеттік ұйымдағы, мемлекеттік емес ұйымдағы өздерінің мүшелерінің құқықтары мен заңды мүдделерін жариялау, қорғау, олардың нотариаттық қызметінің дамуына атсалысып көмек беру;
 - Нотариаттық шараларды іс жүзіне асырғанда нотариат жөніндегі заңнаманың орындалуын бақылау;
 - Нотариустың лицензиясын тоқтату және қайтарып алу туралы ұсыныс жасау;
 - Нотариаттық іс-әрекет нәтижесінде келтірілген зияннан азаматтық-құқықтық жауапкершілік міндеттемесі бойынша сақтандыруды ұйымдастыру;
 - Нотариустың оқуын және сынақтан өтуін ұйымдастыру;
 - Өз мүшелерінің қызметіне байланысты істер бойынша сот тағайындаған сараптамаға жұмсалған шығындарды өтеу;
 - Нотариустың ар-намыс кодексіне сәйкес кәсіби міндеттері мен этиканы бұзғаны үшін жауапкершілікке тарту;
- Нотариустардың қызмет жағдайына қатысты азаматтар мен заңды тұлғалардың шағымдары мен өтініштерін қарау.

Аудиторлар палатасы. Аудиторлар палатасы тәуелсіз, кәсіби, өзін өзі басқаратын және қаржыландыратын коммерциялық емес ұйым болып табылады.⁴⁰

Аудиторлар палатасы мүшелік ұйым және оның мүшелері аудиторлармен қатар, аудиторлық ұйымдар болуы да мүмкін. Заң құжаттарымен аудиторларға және аудиторлық ұйымдарға аудиторлық палатаға міндетті түрде мүше болу талабы қойылмайды.

³⁶ Коммерциялық емес ұйымдар туралы ҚР-ның заңы, 16 бап, 1 тармақ

³⁷ «Бағалы қағаздар рыногы туралы» ҚР-ның заңы, 88 бап, 1 тармақ, 1 тармақша

³⁸ «Адвокаттық қызмет туралы» ҚР-ның заңы, 20 бап, 2 тармақ.

³⁹ «Нотариат туралы» ҚР-ның заңы, 26 бап, 1 тармақ

⁴⁰ «Аудиторлық қызмет туралы» ҚР-ның заңы, 7 бап, 1 тармақ

Облыс, республикалық, маңызы бар қала, астана дәрежесіндегі аумақтық аудиторлар палатасын құру үшін осы аумақта аудиторлық қызметпен айналысатын аудиторлардың кем дегенде 50 пайызының өкілдігімен конференция (жиналыс) өткізілуі керек. Сонымен қатар сол аумақта тек бір ғана аудиторлық палата құрыла алады. Республикалық аудиторлар палатасын құру туралы шешім қабылдау үшін Қазақстан Республикасының аудиторлық қызметпен айналысатын аудиторлардың кемінде елу пайызының өкілдігімен конференция (жиналыс) шақырылады.

«Аудиторлық қызмет туралы» заңның 8-бабына сәйкес аудиторлар палатасы төмендегі мәселелерді шешуге уәкілетті.

Аумақтық аудиторлар палатасы:

- Аудиттің дамуына атсалысу, оның тиімділігін арттыру, аудиторлардың және аудиторлық ұйымдардың қызметін ұйымдастыру және үйлестіру;
- Аудиторлар мен аудиторлық ұйымдар мен аудиттік стандарт талаптарының сақталуын қамтамасыз ету;
- Аудиторлық қызметті атқарумен байланысты аудиторлар, аудиторлық ұйымдар мен аудиттен өтетін тұлғалар арасында аудиторлық қызмет барысында пайда болатын дауларды қарау;
- Аудиторлар мен аудиторлық ұйымдарды қызметті жүзеге асырумен заңнамалық кесімдер және әдістемелік құжаттармен қамтамасыз ету;
- Аудиторлар мен аудиторлық ұйымдар жұмысын зерттеу, тұжырымдау және жұмыс тәжірибелерін тарату;
- Аудиторлар мен аудиторлық ұйымдар мүдделері жөнінде мемлекеттік, қоғамдық, шетелдік және халықаралық ұйымдарға өкіл ету;
- Заң құжаттарына және халықаралық шарттарға қайшы келмейтін басқа да қызметтерді атқару;

Республикалық аудиторлар палатасы:

- Жарғы негізінде аудиторлар палаталарының қызметін үйлестіру;
- Аудиторлар, аудиторлық ұйымдар және аудиторлар палаталарының мүдделері жөнінде мемлекеттік, қоғамдық, шетелдік және халықаралық ұйымдарға өкіл болу;
- Халықаралық тәжірибе негізінде аудит стандарттарын шығару, аудиторлар және аудиторлық ұйымдармен аудиттік стандарт талаптарының сақталуын қамтамасыз ету;
- Аудиторлық қызметті атқарумен байланысты аудиторлар, аудиторлық ұйымдар мен аудиттен өтетін тұлғалар арасында пайда болатын дауларды қарау;
- Аудиторға кандидаттарды оқыту және аттестацияға дайындауды ұйымдастыру, кәсіби оқытуды, аудиторлардың және басқа мамандардың біліктілігін арттыру;

- Өкілетті мемлекеттік органдарға аудиторлық қызмет атқару лицензияны қайтару және аудитордың квалификациялық куәлігін жарамсыз деп тану туралы ұсыныс енгізу;
- Заң құжаттарына және халықаралық шарттарға қайшы келмейтін басқа да қызметтерді атқару.

Бағалаушылар палатасы. Бағалаушылар палатасы түрінде құрылған заңды тұлға кәсіби, өзін өзі қаржыландыратын коммерциялық емес ұйым болып табылады.⁴¹

Бағалаушылар палатасының қызметі ҚР заңнама кесімдерімен, құрылтай келісім шартымен және жарғысымен реттеледі. Бағалаушылар палатасы заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу туралы ҚР бекіткен заңнама тәртібімен тіркелуге алынады. Бағалаушы құрылтай шартын, палата жарғысын мойындап және палатаға қабылдану талаптарын орындаса, оны қабылдаудан бас тартуға болмайды.⁴¹

Палата мүшелігінен бас тартқан жағдайда сотқа шағымдануға болады.

Бағалаушылар палаталары қауымдастық (одақ) нысанында республикалық бағалаушылар палатасына бірлесуге және кіруге құқылы:

- Мемлекеттік органдарда, мемлекеттік емес ұйымдарда өз мүшелерінің мүдделерін қорғауға өкілетті;
- Бағалаушылар қызметін және оның даму қарқындарын жан-жақты және объективті зерттеу, тұжырымдау және сараптама жасау;
- Бағалау қызметін атқару негіздерін және талаптарын бағалаушы тарапынан орындауға жәрдемдесу;
- Ақпараттық насихаттау шараларын жүргізу;
- Бағалау қызметін атқаруға байланысты кеңестік жұмыс жасау;
- Мемлекеттік органдармен байланыс орнату және қатынасу;
- Басқа елдердің және халықаралық бағалаушылар ұйымдарымен байланыс орнату және қатынасу;
- Өз мүшелерінің кәсіби біліктілігін арттыру үшін оларды оқыту;
- Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес басқа да өкілеттіктер атқару.

II. Коммерциялық емес ұйымдарды заңды тұлға ретінде тіркеудің артықшылықтары мен кемшіліктері

Осы тарауда бейресми ретінде заңды тұлғаны тіркемей қызмет атқаратын ұйымға қарағанда заңды тұлға ретінде тіркелетін коммерциялық емес ұйымның артықшылықтары мен кемшіліктері қарастырылады.

КЕҰ-ды тіркеу немесе тіркемеу жөніндегі шешім құрылтайшының (қызметті ұйымдастырушының) алдына қойған мақсаттары мен жұмыс жоспарына байланысты. Коммерциялық емес іс әрекетті ұйымдастырудың екі түрлі нұсқасы бар:

⁴¹ «Қазақстан Республикасындағы бағалау қызметі туралы» ҚР-ның заңы, 13 бап, 30.11.2000 ж.

Ресми емес ұйымды (яғни ҚР заңнамасы бойынша заңды тұлға болып саналмайтын ұйым) төмендегі нысанда құру:

Заңды тұлға болып құрылмайтын жеке азаматтардың ұйымы;

Заңды тұлға болып құрылмайтын жеке азаматтар мен заңды тұлғалардың аралас ұйымы;

Жай серіктестік⁴² (яғни ортақ мақсатқа жету үшін бірлескен қызмет туралы әріптестік шарт жасасу).

ҚР заңнамасына бекітілген коммерциялық емес ұйымдарды ұйымдық-құқытық нысанының бірінде заңды тұлға мәртебесі бар ұйым құру.

Әрбір нысанның өзіндік жетістігі мен кемшілігі бар. Қазіргі уақытта КЕҰ-ды тіркеудің (яғни құқықтық жаңа субъектіні құрудың) қажеті бар ма, жоқ па деген сұраққа жауап табу үшін немесе таңдаушы салада ерікті азаматтардың тобы ретінде жұмысты бастау/жалғастыру үшін осы нұсқалардың әрқайсысын жеке қарастырған пайдалы. одан әрі әрбір нұсқа бойынша жұмыс мысалдармен көрсетіледі:

Бірнеше энтузиаст жас ғалымдар бірнеше жыл «Студенттердің дара ерекшеліктері мен білімді игеру қарқыны» атты жобамен жұмыс істеді. Олар өздерінің алдына студенттерінің дара ерекшеліктері мен білімді игеру қарқының арасындағы өзара байланысты табу мақсатын қойған. Осы өзара байланысты орнатып, ғалымдар соның негізінде оқу қызметін ұйымдастырудың арнайы тәсілдерін тапқан.

Осы ғылыми зерттеудің нәтижесін ғалымдар педагогтарға білім беру мен кәсіби білім беру саласының барлық деңгейіндегі ғылыми қызметкерлерге арналған ғылыми-тәжірибелік басылымдарда жариялады, жоғары оқу орындарындағы (ЖОО) оқу қызметін ұйымдастырудың өздері дайындаған әдістемесін түсіндіретін интернет-портал орнатты. Осы әдістеме зор сұранысқа ие болып, көптеген жоғары оқу орындары оны өздерінің оқу процестерінде қолдана бастады. Бірлескен жұмысты жүзеге асыру барысында ғалымдар ресми емес ұйым құрды: оларды біртұтас ортақ мақсат алға ұмтылдырды, олар жоспарлы және келісімді түрде әрекет етті. Бұл деңгейде оларға заңды тұлға мәртебесінің керегі болған жоқ, себебі жоғарыда аталған қызметтердің жүзеге асырылуына ешқандай кедергі де, шектеу де қойылған жоқ.

Жаңа әдістемені қолдану барысында жинақталған тәжірибе нәтижесінде ғалымдар оған көптеген өзгертулер енгізді және ЖОО-да қалыптасқан әдістемелерден үлкен айырмашылығы бар, тіпті кейбір жағдайларда қалыптасқан ескі әдістемелерге үзілді-кесіліді қарсылық білдірген. Жаңартылған әдістемеге шет елдің үлкен бір донорлық ұйымы қызығушылық танытып, егер екі шартты орындаса ғалымдардың осы бағыттағы зерттеулерін қаржыландыруға ниет білдірген:

- 1) Донорлық ұйыммен гранттық келісімді заңды тұлға мәртебесі бар ғалымдардың ұйымы қол қою керек, себебі донорлық ұйымның саясатына сәйкес жеке тұлғаларды тікелей қаржыландыруға тыйым салынған.
- 2) Осы әдістеме тәжірибеде, яғни мемлекеттік ЖОО-да оқу процесінде қолданылуы тиіс. Осыған орай ғалымдар тобының алдында олардың ресми емес ұйымының заңды тұлға мәртебесінің болмауы жөніндегі мәселе тұңғыш рет қойылды. Оған қоса ЖОО-ның жаңалықтарға қырын (консерват) қарайтынын ескеріп, жаңа әдіс еліміздің жоғары оқу орындары салқын қарсы алды, олардың ішінде басым көпшілігі оқу процесіне елеулі өзгерістер енгізуден қорықты.

⁴² «Бірлескен қызмет туралы келісім-шарт (простое товарищество)», ҚР АҚ-і, 12 бөлім.

Осылайша, ғалымдар тобымен ынтымақтасатын бірде-бір жоғары оқу орны табылмады. Қос мәселені бірден шешу үшін өздерінің идеяларын толығымен жүзеге асыруға мүмкіндік туғызатын университетке өздері құрылтайшы болуды шешті. Бұл білім беруге қатысты сала болғандықтан білім беру қызметін атқаруға лицензия алу қажеттігі мәселесі туындады. Сонымен бірге ондай лицензия тек қана заң талабына сай заңды тұлға болып саналатын білім беру ұйымдарына беріле алады.

Сөйтіп, барлық иә мен жоқты таразылай келе, ғалымдар тобы білім беру ұйымының мәртебесіне үміткер бола алатын заңды тұлғаны тіркеу жөнінде шешім қабылдады.

Осы мысалдан заңды тұлғаны тіркеу қажеттігі жөніндегі мәселенің мынандай шарттарға тәуелді екендігі көрініп тұр:

- *Тұлғалар тобының алдына қандай мақсат қоятындығына;*
- *Оладың қандай қызмет түрімен айналысатындығына;*
- *Азаматтар тобының азаматтық-құқықтық қатынастарға қатысу деңгейі қаншалықты тартылғандығына;*
- *Тек заңды тұлғаларға ғана қолжетімді (айталық, лицензия алуға, немесе салықтық жеңілдіктерге) белгілі бір құжаттар қажет пе?і*

Топтың белгілі бір әрекет сатысында заңды тұлғаны тіркеу оның әрі қарай дамуына, қызмет аясының кеңеюіне қажетті шарт болып табылады.

I нұсқа

Коммерциялық емес саладағы заңды тұлғаның тіркелуінсіз қызметін ұйымдастырудың 1 нұсқасын нақтылы қарастырып, мұнда қандай артықшылықтыр бар екендігіне, қандай шешілмеген мәселелерге тап болғандарыңызға жауап беруге тырысып көрейік.

Коммерциялық емес ұйымды қандай нысанда жүзеге асыру керектігі туралы мәселені шешуде сіз үшін сол мақсатқа жету мүддесінен бастау маңызды. Егер сіз, немесе сіздің бастамашыл тобыңыздың мақсаттары сіздің жеке басыңыздың немесе топтың ішкі мүдделерін қанағаттандыруға бағытталса және олар қысқа мерзімді сипатта болса, (мәселен, ата-аналар тобы өз балаларын оқытуға репетитор жалдауды жоспарлап, сол мақсатқа арнап қаражат жинаса) онда бірінші нұсқаға тоқтаған дұрыс. Бұл жағдайда ата-аналардың өздері бірігіп оқуға немесе шара ұйымдастыруға (қайырымдылық кеш, жәрмеңке, базар т.б.) репетитордың ақысын өздері бірігіп төлей алады.

Басқа әдіс – ол серіктестік, келісім талаптарының құқытары мен міндеттері ортақ мақсатқа жетуге арналған әр қатысушының жарналары қарастырылатын бірігіп жұмыс істеу (қарапайым серіктестік) туралы өзара келісімшарт жасасу.

Сондай-ақ келісімшартта ата-аналардың үшінші жақпен қарым-қатынастарында (мысалы, ұстаздармен, сабақ өткізілетін оқу ғимаратының меншік иесімен) барлық ата-аналардың ішінен бір өкіл анықталады. Ата-аналар демеуші тапқан жағдайда немесе мақсаттардың жеке сипатта болуы тоқтаған кезде, мысалы ата-аналар балаларына білімдерін жақсарту үшін репетитор жолдау ғана емес, Алматы қаласындағы орта мектептердің жоғары сынып оқушыларына жекелеген мектеп пәндерін тереңірек оқытатын курстар ашқысы келген жағдайда осы әдісті қолдануға болады.

Ұйымның заңды тұлға болып тіркелумен қызмет жасауының барлық қарастырылған жағдайларында ерекше атап айтарлық бір қаупі бар.

Егер осындай ұйымның мүшелері тек жеке тұлғалар болған жағдайда және заңды тұлға ретінде тіркелмесе, онда бұл ұйымның мемлекеттік бақылау органдарымен қиындақтыр туындауы мүмкін. Дәлірек айтқанда, осындай ұйымдардың қызметі тіркелмеген қоғамдық ұйым ретінде заңсыз деп табылады.

ҚР әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексінде (КОАП РК) осы тектес қызмет үшін жауапкершілікті белгілейді. 43

Мемлекеттік органдар тарапынан (ең алдымен барлық прокуратура органдарының) тіркелмеген топтарға, көбінесе діни сипатта жұмыс істейтін бірлестіктерге әкімшілік құқық бұзушылыққа қатысты әкімшілік іс қозғау тәжірибесі бар. 44

КЕҰ бола ма, жоқ па заңды тұлғаны тіркеу туралы шешімді қабылдауда қатысушылардың жеке жауапкершілігін үшінші жақ арқылы шектеу мәселесі тағы бір маңызды фактор болып саналады.

Заңды тұлға – КЕҰ жағдайында қатысушылар КЕҰ міндеттемелеріне жауапты емес. Ал КЕҰ қатысушылар міндеттемелеріне (мекемені есепке алмағанда) жауапты емес. Егер КЕҰ заңды тұлға ретінде қатысты болса, шығын келтірген жағдайда келісім бойынша КЕҰ-ның құрылтайшы қатысушылары емес, тек оның қарамағындағы мүлік арқылы жауап береді. 44

Егер заңды тұлғалар болмаған жағдайда екінші келісім топпен (тіркелмеген КЕҰ) жасалса, онда барлық топ мүшелері келісілген тарапқа шығын келтірілген жағдайда түгел барлық мүлікпен жауапты болады. Егер топ ретінде, тіпті коммерциялық емес мақсатта болса да, шаруашылық қызметпен айналысуға ниеттенсе, бұл есеп жүргізудің маңызды факторы болып табылады.

II нұсқа

Ұйымды жария түрде құру, яғни әділет органдары арқылы тіркеуден өтіп, заңды тұлға мәртебесін иелену тіркелмеген ұйымдарға қарағанда мынадай артықшылықтар береді:

43 ҚР АҚ БК374-1 бабы:

1. Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген тәртіппен тіркелмеген, сол сияқты қызметі тоқтатылған немесе тыйым салынған қоғамдық, діни бірлестіктердің қызметіне басшылық жасау, - жүз айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға әкеліп соғады.
2. Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген тәртіппен тіркелмеген, сол сияқты қызметі тоқтатылған немесе тыйым салынған қоғамдық, діни бірлестіктердің қызметіне қатысу, - елу айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады.
3. Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген тәртіппен тіркелмеген, сол сияқты қызметі тоқтатылған немесе тыйым салынған қоғамдық, діни бірлестіктердің қызметін қаржыландыру, - екі жүз айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салуға әкеліп соғады.

44 ҚР ӘҚ БК 375 бабының 1 тармағында «діни бірлестіктердің жетекшілерінің мемлекеттік басқару органдарына тіркелуден жалтарған діни бірлестік жетекшілеріне » ескерту жасалып, немесе жиырма пайызға дейін, заңды тұлғаға жүз есептік көрсеткішке дейін айыппұл салынып, қызметі алты айға дейін тоқтатылады немесе қызмет етуіне тыйым салынады».

45 Алматылық Хелльсинки Комитеті жинаған осы іс қағаздары және басқа да материалдар азаматтардың, діни топтар және бірлестіктердің өтініші бойынша діни сенім еркіндігіне қатысты биліктің көзқарасы «Қазақстандағы ар-ождан еркіндігі» атты жинақтың үшінші бөліміне енді.. Бұл жинақ АХК сайтының мекенжайы бойынша орналасқан: <http://www.Humanrights.kz/pdf/book2.pdf>

1. Азаматтық-құқықтық қарым-қатынасқа құрылтайшылар мен қатысушылар құқықтарынан бөлек құқықтар иеленіп, міндеттер атқаратын ұйымның өзі түседі (мысалы, мүлік иеленеді, сотта мүддесін қорғайды).

Ұйым барлық қатысушылардың мүддесін қорғайды. Ұйымның өзі (көбінесе директор немесе уәкілетті тұлға) келісімшартқа отырады, банк есебі болады, қаржыны есеп бойынша жұмсайды және осы қаржының пайдаланылуына және келісімшарт бойынша міндеттеменің орындалуына жауап береді. Ресми емес ұйымда немесе жай келісімшарт жасасуында қиындықтар туындауы мүмкін (топ атынан келісімшартқа кім қол қоюы керек, ақшаны кім алады, оның пайдаланылуына кім есеп береді);

2. Ұйым міндеттемелеріне құрылтайшының жауап бермейтіндігі немесе осындай жауапкершіліктің шектелуі.

Жоғарыда көрсетілгендей, құрылтайшылар (мүшелерінің, қатысушыларының) ұйымның қарызына жауап бермейді, ал ұйым құрылтайшының (мүшелерінің, қатысушыларының) ұйымның қарызына жауап бермейді; ал ұйым құрылтайшының (мүшелерінің, қатысушыларының) қарызына жауапты емес.

Ресми емес ұйымның мүшелерінде (жай серіктестіктің қатысушыларында) бірігіп қызмет ету нәтижелері бойынша шектелмеген мүлдік жауапкершілігі сақталады.

3. Салықтық және басқа да жеңілдіктерді, гранттарды, субсидияларды (көмекқаржы) алу мүмкіндіктері.

ҚР АҚ тек заңды тұлғаларға – КЕҰ-ға бірқатар жеңілдіктер береді. Егер топ оларды алуға мүдделі болса, онда КЕҰ – заңды тұлға ретінде тіркелуі керек. Сонымен бірге шетелдік және отандық донорларымыз да мынадай себептерге байланысты КЕҰ-ға қолдау көрсетуге жеке тұлғалардан гөрі заңды тұлғалармен жұмыс істеуге тырысады; заңды тұлға тұрақты және ұйымдастырылған құрылым болып табылады; оның өмір сүруі мен қызмет етуі заңды тұлғаны құрған жеке тұлғалардың өмір сүруі мен жағдайына байланысты емес; ұйым шешімі бір адамның пікіріне бағынышты болмай жария түрде қабылданады; заңды тұлғамен заң жағынан да, салықтық, техникалық жағынан да өзара қарым-қатынас әлдеқайда жеңіл жасалады;

4. Мемлекеттік сатып алуға қатысу мүмкіндігі.

2007 жылғы 21 шілдедегі Қазақстан Республикасының «Мемлекеттік сатып алу туралы заңында» мемлекеттік сатып алуға жеке тұлғалардың қатысу мүмкіндігін бекіткенімен, іс жүзінде негізінен жеткізуші ретінде мемлекеттік сатып алуға қатысу үшін қарастырылған талаптарды орындау жеңілдетілген заңды тұлғалар қатысады.

5. Қоғамдық бірлестіктерге қарастырылған арнайы құқықтарды жүзеге асыру мүмкіндігі.

Мәселен, тіркелген діни бірлестіктердің құдайға құлшылық етуге немесе діни жиындар өткізуге жұрт емін-еркін келе алатын орындар, сондай-ақ қайсыбір дінді ұстанушылар құрметтейтін қасиетті зиярат орындар (қажылық және басқа да) ашып, оларды ұстау құқығы⁴⁶; тіркелген мүгедектер қоғамдық бірлестіктерінің орталық республикалық, қайтарымсыз иелену құқығын беру (мемлекеттік меншіктен жекеменшікке берілуі);⁴⁷ мүгедектер қоғамдық бірлестіктігінің ғимараты орныласқан (құрылыс, қосалқы) жер теліміне, сондай-ақ республикалық бюджеттен мемлекеттік тапсырыс аясында тіркелген қоғамдық ұйымдардың сурдо-тифлотехника қаржысымен қамтамасыз ету құқығы

қоршаған орта саласындағы мемлекеттік органдардың қоршаған орта мәселелеріне қатысты шешім қабылдауына қатысуы. Қоғамдық экологиялық сараптаманы ұйымдастыру және қоғамдық тыңдалымды өткізу.

Қоғамдық экологиялық бақылауды жүзеге асыру; мемлекеттік органдар мен мекемелерден дер кезінде толық және экологиялық ақиқат ақпарат алу; қоршаған орта мәселелері бойынша олардың дайындалу кезеңінде құқықтық нормативтік актілерін талқылауға қатысу және тиісті ескертпелер жасау; қоршаған ортамен байланысты жоспарлар мен бағдарламалар дайындау процесіне қатысу; кәсіпорындарды, құрылыстар мен экологиялық жағынан зиянды өзге де объектілерді орналастыру, салу, қайта құру және жеке тұлғалардың қоршаған орта мен адам денсаулығына зиянын тигізетін шаруашылық және өзге де қызметін шектеу, тоқтату туралы шешімдердің әкімшілік немесе сот тәртібімен күшін жоюды талап етуге; кінәлі ұйымдарды, лауазымды адамдар мен азаматтарды жауапқа тарту туралы мәселелер қоюға, қоршаған ортаны қорғау туралы заңдардың бұзылуы салдарынан азаматтардың денсаулығы мен мүлкіне келтірілген зиянды өтеу туралы сотқа өтініш-арыз беру⁴⁸ құқықтары болып табылады.

6. Тек заңды тұлғаларға рұқсат етілген қызмет түрлерімен айналысу мүмкіндігі (мысалы, жекелеген банктік операцияларды өткізу, білім беру қызметі).

Сонымен бірге заңды тұлғаны мемлекеттік тіркеуде өзіндік кемшіліктер де бар.

1) Тіркеу рәсіміне ақша төлеу керек және қыруар уақыт кетеді.

Сөйтіп, егер сіз республикалық дәрежедегі қоғамдық қор құрмақ болсаңыз, онда әділет органына құжат тапсырыс бұрын бюджетке 78624⁴⁹ теңге тіркеу алымын аударуыңыз қажет. Бұдан басқа да бірқатар төлемдер талап етіледі: маманның құрылтай құжаттарын дайындау қызметіне, оларды мемлекеттік тілге аударуға мөр дайындауға, банктен есеп шот аштыруға (егер сіз таңдаған банкте төлем қарастырылған болса) және т.б. Республикалық дәрежедегі қоғамдық бірлестікті тіркеу үшін, егер құрылтайшылар Қазақстанның астанасында болмаса, ұйымды тіркеуге жауапты адамның Астанаға дейінгі поездың әрлі-берлі жолына ондағы жатар орны мен ішетін тамағына төлеуге де тура келеді, өйткені әділет органдарындағы мамандардың КЕҰ-ды тіркеу жөніндегі өтінішпен бірге өткізілген құрылтай құжаттарын тексеру барысында айтылған ескертпелері болса, тіркелу рәсімі созылуы мүмкін;

2) Ұйым қызметі әртүрлі мемлекеттік органдар тарапынан бақылауға алынады (әділет органдары мен салық органдарынан бастап өрт қауіпсіздігі мен еңбек қатынастарын бақылау органдарына дейін).

49 (40 бет)

3) Салықтар мен басқа да бюджетке төленетін міндетті төлемдерді заңды тұлғалар үшін белгіленген ақы бойынша төлеу міндеттеледі.

4) Өз қызметкерлері үшін Мемлекеттік әлеуметтік сақтандыру қорына жіберілетін әлеуметтік төлемдердің есептелуі мен төленуі бойынша міндеттеме туындайды⁴⁹.

⁴⁶ «Діни бірлестіктердегі діни сенім еркіндігі туралы» ҚР-ның заңы, 12 бап, 15.01.1992 ж.

⁴⁷ «ҚР мүгедектерін әлеуметтік қорғау» ҚР-ның № 3 39 – III ЗРК заңы, 12 бап, 13.04.2005 ж.

⁴⁹ Бұл сан КЕҰ тіркеуге арналған жинақтың 6,5 АЕК-ін құрайтынын (2011 ж. 1 АЕК 1512 теңге) көрсетсе, ал республикалық мәртебе алу үшін кемінде 8 облыста тіркелуі талап етіледі.

- 5) Заңды тұлғаларға әдетте коммуналдық және байланыс қызметтері үшін төлемнің ең жоғарғы тарифтері қойылады.
- 6) Ұйымның күнделікті қызметіне байланысты қосымша шығыстар (кеңсені ұстау, оның ішінде оны жалға алу, бухгалтерлік есеп жүргізу, ұйым қызметкерлеріне немесе ең азы, бірінші басшы мен бухгалтерге ай сайын еңбекақы төлеу)
- 7) Салықтық, статистикалық және тіркеуші органдарға есеп беру және дер кезінде есеп бермегені үшін жауапкершілікке тартылып, айыппұл, өсім, кепілпұл т.б. сияқты күтпеген шығындарды төлеуге мәжбүр болады.
- 8) Қоғамдық бірлестікті әкімшілік жауапкершілікке, ал оның мүшелері мен басшыларын әкімшілік және қылмыстық жауапкершілікке тарту мүмкіндігі.

ҚР заң құжаттарында құқық субъектісі ретінде қоғамдық бірлестікті әкімшілік және қылмыстық жауапқа тарту мүмкіндігі қарастырылған. Сонымен бірге оның басшысы мен басшы орган мүшелерін де әкімшілік пен қылмыстық құқығы субъектілері ретінде осындай жауапкершілікке тартуға болады⁵¹.

Және ҚР Қылмыстық Кодексінде 141, 164, 233-1, 336, 337 – баптарында белгіленген қылмыстарды қоғамдық бірлестіктің басшысының жасағаны қылмыстық жауапкершілік пен жазаны ауырлататын жаздай болып табылады.

2) Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес, қызметкерлердің өмірі мен денсаулығына келтірілген зиянды өтеуге қатысты міндеттеменің пайда болу мүмкіндігі.

Егер сіз иә мен жоқтың бәрін таразылап, заңды тұлға мәртебесін алу туралы шешімге келсеңіз, онда өз ұйымыңызды қандай ұйымдастыру-құқықтық нысанында тіркейтіңізді шешуіңіз керек. Келесі бөлімде сіз осы қиын таңдауды жасауға көмек беретін ақпаратты таба аласыз.

III. Қазақстан Республикасында коммерциялық емес ұйымды құру үшін ұйымдық-құқықтық нысанын таңдау

Бұл тараудың міндеті - оқырманға КЕҰ-ды заңды тұлға ретінде тіркеу үшін нысанды таңдауды жеңілдету үшін КЕҰ-ның әртүрлі ерекшеліктерін түсінуге көмек беру.

КЕҰ-ды тіркеу туралы шешімге келу үшін көптеген факторларды және әрбір шешімді жеке есепке алуды талап етеді. Өкінішке орай, бір тараудың тіпті жеке мақаланың көлеміне ұйымдық-құқықтық нысандарын таңдаудың барлық мүмкіндіктерін сыйғызу мүмкін емес.

⁵⁰ «Міндетті әлеуметтік төлем туралы» ҚР-ның № 405-ІІ заңы, 25.04. 2003 ж.

⁵¹ «Азаматтардың тең құқықтылығын бұзу», ҚР ҚК –і, 141 бап;

«Әлеуметтік, ұлттық, рулық, нәсілдік және діни арандатушылықты қоздыру», ҚР ҚК-і, 164 бап;
«Терроризмді насихаттау немесе терроризм актісін жасауға жария түрде үндеу», ҚР ҚК-і, 233-1 бап;
«Террористік топ құру, жетекшілік жасау, оның жұмысына қатысу», 232-2 бап; «Қоғамдық бірлестік мүшелерінің мемлекеттік органдардың қызметіне заңсыз араласуы», ҚР ҚК-і, 336 бап; «Қоғамдық және басқа да заңсыз бірлестіктер құру немесе олардың жұмысына қатысу», ҚР ҚК-і, 337 бап; «Қоғамдық бірлестіктер туралы заңдарды бұзу» ; ҚР ӘҚБК 375-бап. «Діни қызмет және діни бірлестіктер туралы заң бұзушылық», ҚР ӘҚБК-і, 375 бап.

КЕҰ-дың қандай нысанда тіркелуіне байланысты әрбір шешімнің күрделілігі мен жеке сипатына қарай біз тіркелуге шешім қабылдаған оқырманға бұл басылыммен ғана шектеліп қалмай, КЕҰ-ды тіркеу бойынша қосымша түсініктемелер мен көмек алу үшін кәсіби заңгерге жүгіну жөн деген кеңес берер едік.

Қазақстанда неғұрлым кең тараған ұйымдық-құқықтық нысандары мыналар:⁵²

- 1) Қоғамдық бірлестіктер.
- 2) Жеке кәсіпкерлер мен (немесе) заңды тұлғалар қауымдастығы.
- 3) Жеке мекеме.
- 4) Қоғамдық қор.

Осы шолуда сарапталған КЕҰ-ның ұйымдық-құқықтық нысандарының ішінен әрқайсысының нақтылы жағдайға қатысты артықшылық жақтарын ескере отырып қорытынды жасауға болады.

1. Қоғамдық бірлестіктер

Артықшалары

А) Азаматтардың мүшелік негізде бірігу нысаны мүшелері үшін ұйымға кіру одан шығудың қарапайым ережесі.

Б) Ұйымды басқарудың демократиялық сипаты (барлық мүшелер тең құқыққа бір дауысқа иелігі неғұрлым маңызды шешімдерді қабылдауға қатыса алатындығы ереже бойынша барлық мүшелер қамтылатын алқалық ұйым басқарудың жоғарғы органы болып табылады).

В) Мүшелердің ұйым міндеттемелері бойынша жеке жауапкершілігі жоқ.

Г) ҚР салық кодексінің 134 бабына сәйкес коммерциялық емес ұйым мемлекеттік тіркеуден өткен уақыттан салықтық мәртебеге ие болады, сондақтын өтеусіз табыстарға салық төлеуге болады.

Д) Оңай құруға болатындығын, атап айтқанда, бір облыстың немесе республикалық маңызы бар қала аумағында әрекет ететін жергілікті ұйымды (яғни құрылтай құжаттарында қойылған қолдарды растау үшін нотариустың қажеті жоқ).

Е) Басқару және ұйым ішіндегі шешімдерді қабылдау жүйесінің (құрылтайға жалпы ұқсастығы бар) жеңіл және түсінікті болуы.

Ж) Барлық КЕҰ ұйымдық-құқықтық нысандарының ішінде тек қоғамдық бірлестіктерге ғана митингтер, пикеттер, шерулер мен демонстрациялар өткізуге өтініш беру құқығы берілген.

⁵² Шатастырмау үшін ұйымдық-құқықтық нысандарының атаулары ҚР АҚ-де қалай анықталса, солай аталады. «Коммерциялық емес ұйымдар» туралы ҚР заңында, мысалы, жеке тұлғаларды тіркеу туралы нұсқамада бірқатар ұйымдық-құқықтық нысандардың басқаша атауларын қолданған. Көрсетілген нормативті актіде «қоғамдық қор» орнына «қор» ұғымы қолданылған. «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» ҚР заңы тек «заңды тұлғалар қауымдастығын» ғана мойындайды, заңды тұлғалар мен жеке кәсіпкерлердің бірлесу мүмкіндігін үндемей айналып өтеді. Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу жөніндегі аталған нұсқама жеке кәсіпкерлер мен заңды тұлғалардың үш түрін ерекшелейді : (1) заңды тұлғалардың қауымдастығы (одағы), (2) жеке кәсіпкерлер мен заңды тұлғалар бірлестігі және (3) жеке кәсіпкерлер бірлестігі.

Кемшіліктері

А) Барлық негізгі шешімдерінің ұжымдық түрде қабылдануы. Демократия шешімдердің қабылданылуын күрделендіріп, ұйымды басқаруды қиындатады. Ұйым мүшелерінің саны көп болса шешім қабылдау үшін немесе жоғарғы органның жиналысына кворум жинау қиынға соғады.

Б) Заңды тұлғаларды қоғамдық бірлестікке мүшелікке алуға болмайды.

В) Басшылық тарапынан жіберілген заңсыздықтар үшін ұйым мүшелері әкімшілік және қылмыстық жауапқа тартылуы мүмкін. Қоғамдық бірлестік – әкімшілік құқықтың арнайы субъектісі ал оның мүшелері – қылмыстық және әкімшілік құқықтың арнайы субъектілері. Сонымен бірге қоғамдық бірлестіктің қызметіне қатысуға немесе басшылық жасауға қиындық туғызатын жағдай қарастырылады.⁵³

Г) қоғамдық бірлестіктер қызметінің аумақтық шектеулілігі (Қоғамдық бірлестіктер туралы ҚР заңының 7 бабы): қоғамдық бірлестік қамтитын қызмет аумағына байланысты республикалық, аймақтық немесе жергілікті мәртебеге ие болуы болуы мүмкін.

Республикалық мәртебе бүкіл Қазақстан Республикасы аумағында қызмет етуге мүмкіндік береді, бірақ тіркелуі қымбатқа түседі әрі ең күрделісі. Аймақтық дәреже ҚР-ның жартысына жуық аумақты қамтитын филиалдары мен өкілеттіліктері бар бірлестіктерге беріледі және жергілікті дәреже (ең жеңілдетілген тіркелу) облыс аумағымен, республикалық маңызы бар қаламен немесе тіркелген орны бойынша астанамен шектеледі.

Қоғамдық бірлестіктер қызметінің аумақтық шектелуінде ҚР «Қоғамдық бірлестіктер туралы» заңының ұзақ жыл өмір сүргеніне қарамастан, заң бұзушылыққа қарсы құқық қолдану тәжірибесі бізге беймәлім. Заңнама осы құқық бұзушылыққа қатысты қандай да бір арнайы санкциялар белгілемесе, жарғылық мақсаттың шегінен тысқары жасалған әрекеттерге санкция қолдана алады⁵⁴.

Заң құжаттарында тіркелу аумағы шегіндегі қызметтің нені қамтитыны туралы түсінік берілмейді.

Д) Егер құрылтайшылар қызметі белгілі бір аумақпен шектелмесе, онда оларға республикалық дәрежедегі қоғамдық бірлестікті тіркеу нұсқасын қарастыру пайдалы. Мұндай тіркелу Астанада жүргізіледі, ол үшін кемінде 8 облыстық филиалдарды тіркеу қажет. Тіркеу шығыны 100000 теңгеден астам сомны құрауы мүмкін (сегіз филиалды мемлекеттік тіркеу үшін 78624 теңге жинақ қажет, шамамен 500 АҚШ долларына тең) өз филиалдаранаң қызметін қамтамасыз ету және басқару қосымша шығынды қажет етеді.

Е) Қоғамдық бірлестікті құру үшін бастамашы болуға жеткілікті азаматтар қатары жиналуы қажет (кемінде 10 адам)⁵⁵.

⁵³ ҚР ҚК-нің 336 және 337 баптары, 164, 233-1, 233-2, баптары;
ҚР ӨҚБК-нің 374, 374-1 баптары.

⁵⁴ ҚР ӨҚБ-нің 374 бабы ҚБ мүшелері мен жетекшілерін жарғылық мақсаттың шегінен тысқары әрекеттері үшін әкімшілік жауапкершілікті қарастырады. (ҚБ мүшелеріне – 20 АЕК-ке дейін айыппұл, жетекшілеріне – 50 АЕК мөлшерінде айыппұл, ал ұйымның өзіне 200 АЕК-ке дейін айыппұл салынады).

⁵⁵ «Қоғамдық бірлестіктер туралы» ҚР-ның заңы, 10 бап.

Ж) Қоғамдық қордың тіркелуі кезінде⁵⁶ барлық бастамашы азаматтардың ҚР-ның азаматтығы болуы керек⁵⁷.

З) Егер қоғамдық бірлестік мүшелерінің саны заң белгілеген мөлшерден (10 адам) кем болған жағдайда, ешқандай заң құжаттарымен де, құқық қолдану жүйесі тәжірибесімен де реттелмеген.

И) Қоғамдық бірлестіктер (мемлекеттік органдармен, жауапты тұлғалармен және бұқаралық ақпарат құралдарымен тең) әрбір азаматтың өзінің құқығына қатысты құжаттармен, шешімдермен және ақпарат көздерімен⁵⁹ танысуға мүмкіндік берілуі тиісті. Аталған талапты іс жүзіне асыруды ұйымдастыруға оның персоналы үшін жұмсалатын уақытқа қосымша шығын жұмсалуды мүмкін.

2. Жеке кәсіпкерлер және (немесе) заңды тұлғалар қауымдастығы (одақ) нысанындағы бірлестік.

Артықшылығы

А) Мүшелікке негізделген кәсіпкерлер мен (немесе) заңды тұлғалар бірлестігі нысаны Ұйымға кіру шығудың жеңіл тәртібі.

Б) КЕҰ салықтық мәртебесі ҚР НК-нің 134 бабы бойынша мемлекеттік тіркеу аяқталғаннан бастап салықты барлық өтемсіз алынған кіріске төлемеуге мүмкіндік береді.

В) Қауымдастық (одақ) қызметінің аумағы заңмен шектелмейді.

Г) Өзінің құрамына заңды тұлғаларды қабылдай алмайтын қоғамдық бірлестіктерден айырмашылығы қауымдастық (одақ) өзінің құрамына жеке тұлғаларды да, заңды тұлғаларды да бірдей, тек бір шартпен қабылдай алады: егер соңғылары жеке кәсіпкер болған жағдайда ғана⁶⁰ (келесі бетте).

Д) Қауымдастықты (одақты) құру үшін екі заңды тұлға (жеке кәсіпкер) жеткілікті. Бұл іс жүзінде бірігуге шешім қабылдаған тұлғалардың «ұлттық аумақтық құқықтық қабілеттілікке» неғұрлым жылдам және жеңіл ие болуы үшін жиі қолданылады.

10 адам жергілікті дәрежедегі екі түрлі қоғамдық бірлестікті тіркеген жағдай белгілі, мысалы Алматыда, сосын заңды тұлғалар қауымдастығына бірігеді, ал қазір қоғамдық бірлестік мүшелері, және ең бастысы олардың басшылары қауымдастық аясында заңды түрде жұмыс істейтіндерін мәлімдей алады, қоғамдық бірлестіктерге қойылған аумақтық шектеу оларға қойылмайды. Алайда бұл нұсқа мәселені жан-жақты шеше алмайды.

Мұндай қауымдастықта (одақта) жоғарғы органдағы дауыстарға жеке тұлғалар – осы қоғамдық бірлестіктің мүшелері (құрылтайшылар емес) тек екі бірігуші қоғамдық бірлестік өкілдері ғана ие болады.

⁵⁶. «Қоғамдық бірлестіктер туралы» ҚР –ның заңы, 11 бап.

⁵⁷. Алайда мемлекеттік тіркеуден соң қоғамдық бірлестіктерге егер мұндай мүмкіндік осы бірлестіктің шартында қарастырылса, өзінің мүшелігіне шетелдік азаматтарды қабылдауға тыйым салынбайды. Бұл ереже тек ҚР азаматтары ғана мүше бола алатын саяси партияларға қатысты емес.

⁵⁸. Қазақстан прокуратурасының бастамасы бойынша діни бірлестік мүшелерінің саны 10-нан төмен түскен жағдайда діни бірлестіктердің жұмысын тоқтату жөніндегі кең тараған және қызықты тәжірибесін атап айтқан жөн.

Алайда авторларға саяси емес және діни емес бірлестіктердегі Қазақстан азаматтарының іс тәжірибесіне қатысты жағдайлар белгісіз.

⁵⁹ ҚР Конституциясының 18 бабы, 3 тармақ.

Е) Жеке кәсіпкерлерді және (немесе) заңды тұлғаларды біріктіруші қауымдастықтар (одақтар) бүгінде олардың тек заңды тұлға бірігетін жеке жағдайға қарағанда заң құжаттарымен анағұрлым аз реттелген.

Осы нысанға қатысты (тек заңды тұлғалар бірігетін жеке жағдайды есепке алмағанда) заң құжаттарында заңнамалық талаптар мен шектеулер анағұрлым аз белгіленген.

Кемшіліктері

А) Заңды тұлғалар қауымдастығына (одаққа) жаңа мүшелерді қабылдау мен мүшеліктен шығару тәртібінің ерекше, шектеулі құқығы қарастырылған:

5. Қауымдастық (одақ) мүшелері, егер құрылтай құжаттарында өзгеше көзделмесе, қаржы жылы аяқталған соң өзінің қалауы бойынша қауымдастықтан (одақтан) шығуға құқылы. Бұл жағдайда қауымдастық (одақ) мүшесі өзі қауымдастықтан шыққанға дейін туындаған міндеттемелері бойынша шыққан кезінен бастап екі жыл бойына оның өзінің жарнасына бара-бар жәрдемшілік жауаптылықта болады.

Қауымдастық (одақ) мүшесі қауымдастықтың (одақтың) құрылтай құжаттарында белгіленген реттерде және тәртіппен қауымдастық (одақ) мүшелерінің шешімі бойынша одан шығарылуы мүмкін. Қауымдастықтың (одақтың) шығарылған мүшесінің жауапкершілігіне қатысты қауымдастықтан (одақтан) шығуға арналған ереже тәртібі қолданылады.

6. Қауымдастық (одақ) мүшелерінің келісімімен оған қауымдастықтың жаңа мүшесі кіре алады. Қауымдастыққа (одаққа) жаңа мүшенің кіруі қауымдастықтың (одақтың) ол кіргенге дейін туындаған міндеттемелері бойынша оның субсидиарлық жауаптылықта байланыстырылуы мүмкін».

Б) Егер заңды тұлғалар қауымдастық мүшелігіне заңды тұлғалардың бірлестігі ретінде тіркелсе, онда оларды қабылдауға болмайды⁶¹.

⁶⁰ Жеке кәсіпкерлердің тіркелуге міндетті еместігін (құқықтық органдарға) аңғарған жөн. «Жеке кәсіпкерлік туралы» ҚР 27 бабының 2-1 тармағында көрсетілгендей жұмысшылардың еңбегін тұрақты негізінде пайдаланбайтын жеке тұлға ҚР салық заңнамасы белгілеген мынадай табыстарды алған жағдайда **жеке кәсіпкер ретінде тіркелуі міндетті емес:**

1) **төлем көзінен салынатын;**

2) мүлктік табыс;

3) **басқа табыстар.**

Бұл дегеніміз кез келген кәмелет жасына толған адамның, мысалы банкте депозиті болса (одан түскен пайыздық үстеме «басқа табыс ұғымына енгізіліп, жеке кәсіпкер ретінде жариялауына болады және оның қауымдастыққа (одаққа) мүшелігінің заңдылығы дау тудырмайды.

Осылайша қандай да бір қосымша табыс табатын ҚР-ның кез келген азаматы (шетелдіктер мен азаматтығы жоқтарды қосқанда) жеке кәсіпкерлердің бірлестігіне біріге алады, тіпті мұндай бірлестіктерге мүше саны бар болғаны екі адам болса да қызмет аумағы мен бастамашыларының азаматтығына шектеу қойылмайды. Бастысы, осындай бірлестіктердің қызметін «ортақ мүдделерін қорғау» деген ұғымның төңірегіне жинақтау. Мұндай бірлестіктердің потенциалды қаржы донорларының көз алдындағы жалғыз кемшілігі оның іс-әрекетінің қоғамдық сипатын көрсететін атаудың жоқтығы (мәселен, қоғамдық бірлестік немесе қоғамдық қормен салыстырғанда).

⁶¹ «Коммерциялық емес ұйымдар туралы», ҚР-ның заңы, 18 бап.

В) Қауымдастық мүшелерінің міндеттемелері бойынша жауапкершіліктері.⁶²(Ол жағы тұтыну кооперативімен туыстас)⁶³

г) Қауымдастық (одақ) құрылтайшыларының (мүшелерінің) қауымдастыққа берген мүліктеріне мүліктік құқығын сақтау мәселесі заң жүзінде реттелмеген, яғни ол қауымдастық (одақ) құрылтайшыларының (мүшелерінің) қарауына қалдырылып, құрылтайшылық құжаттарда көрсетілуі тиіс (ҚР-да ымыраға келмейді – қоғамдық қорларға қатысты түсініктемелерді де қараңыз). Сонымен, қауымдастық (одақ) жарғысында нақтылы мүше арқылы берілген мүлікті соңғысының қауымдастықтан шығуына байланысты шығару мүмкіндігіне қатысты қарастыруға болады, бұл қауымдастық (одақ) пен тұтыну кооперативін жақындастырады.

Д) Қауымдастықтың (одақтың) атауы осы қауымдастықтың (одақтың) негізгі қызметінің мәніне бағытталып, «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» ҚР заңының 7 бабының 18 тармағына сәйкес «қауымдастық» немесе «одақ» деген сөздерді қатыстыруы тиіс. Бірақ бұл «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» ҚР заңының 18 бабынан шығатын талап тек заңды тұлғалар бірлестігіне (одағына) ғана тараталады.

1. Жеке мекемелер

Артықшылықтары

А) Бір тұлғамен құрылу мүмкіндігі⁶⁴.

Б) ҚР Заңнамасында жеке мекеме тәртібінің нақтыланбағаны құрылтайшының жарғылық шығармашылығына ауқымды кеңістік береді.

В) Заңнама құрылтайшыны басқару тәртібін өзінің талабы бойынша орнатуға, соның ішінде жеке мекеменің қызметіне толық жеке дара бақылау жасауды жүзеге асыру мүмкіндігін береді.

Г) жеке мекеменің қызмет аумағы заңмен шектелінбейді.

Д) құрылтайшыдан кез келген уақытта жеке мекеменің мүлкі тартып алынуы мүмкін (құрылтайшының өзінің әкелгені, сондай-ақ қызмет барысында жеке мекеменің өзінің тапқаны (ҚР АҚ-нің 205 бабы). Алайда, жеке мекеменің құрылтайшысының да ҚР «Коммерциялық ұйым туралы» заңының 28 бабының 1 тармағында көрсетілгендей . Алайда жеке мекемені жою кезінде мекеме құрылтайшысының құқығын жүзеге асыруға кедергілер (теориялық тұрғыдан болса да) бар.

⁶² « Субсидиялық (жәрдемшілік) жауапкершілік», ҚР-ның заңы, 357 бап.1. Заңдарға немесе міндеттеменің шарттарына сәйкес негізгі борышқор болып табылатын (субсидиялық жауапкершілік) басқа адамның жауапкершілігіне қосымша жауапты болатын адамға талап қойғанға дейін кепіл беруші талапты негізгі борышқорға қоюға тиіс. Егер негізгі борышқор несие берушінің талабын қанағаттандырудан бас тартса, не оны толық орындамаса немесе несие беруші одан қойылған талапқа ақылға қонымды мерзімде жауап алмаса, бұл талаптың орындалмаған бөлігі субсидиялық жауапкершілігі бар адамға қойылуы мүмкін.

2. Егер бұл талап негізгі борышқорға қарсы қойылған талапқа жатқызу (осы Кодекстің 370_бабы) арқылы қанағаттандырылуы мүмкін болса, несие беруші өзінің негізгі борышқорға қоятын талабын субсидиялық жауапкершілігі бар адамның қанағаттандыруын талап етуге құқылы емес.

3. Субсидиялық (жәрдемшілік) жауапкершілігі бар адам оған несие беруші қойған талапты қанағаттандыруға дейін бұл туралы негізгі борышқорға ескертуге, ал егер мұндай адамның үстінен талап арызы түссе, негізгі борышқорды іске қатыстыруға тиіс.

Олай болмаған жағдайда негізгі борышқордың несие берушіге қарсы айтайын деген қарсылықтарын субсидиялық жауапкершілігі бар адамның регрестік талабына қарсы қоюға құқығы бар.

⁶³ ҚР АҚ-нің 108 бабы, 2 тармақ.

ҚР «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» заңының 28 бабының 1 тармағында «Коммерциялық емес ұйым салық жеңілдіктерін және басқа да жеңілдіктерді пайдаланған және мүшелерінің және (немесе) құрылтайшыларының жарналары мен өз қызметінен түскен кірістері, жұртшылықтың қайырымалдықтары есебінен жұмыс жасаған, мемлекеттен немесе мемлекеттік емес ұйымдардан гранттар алған жағдайда, таратылған кезде кредит берушілермен есеп айырысқаннан кейін қалған мүлікті ұйымның мүшелері, құрылтайшылары, лауазымды адамдары немесе жалдамалы қызметкерлері арасында қайта бөлуге болмайды, ол ұйымның жарғысына сәйкес оның жарғылық мақсаттарына пайдаланылуға тиіс. Егер ұйымның жарғысында мұндай тәртіп көзделмесе, тарату туралы шешім қабылдаған органның ұйғаруы бойынша қалған мүлік таратылатын ұйымдікі сияқты мақсаттарды немесе оларға жақын мақсаттарды ұстанатын коммерциялық емес ұйымға берілуі мүмкін».

Алайда тәжірибе жүзінде құрылтайшының өзі құрған жеке мекемеден әуелі мүлікті алып, содан кейін ғана тарату жөнінде шешім қабылдауға құқығы бар.

Кемшіліктері

А) ҚР АҚ-нің 134 бабы бойынша коммерциялық емес ұйымдарда салық мәртебесінің жоқтығы мемлекеттік тіркеуден бастап барлық өтеусіз кіріспеге салық төлемеуге мүмкіндік бермейді. ҚР СК-нің 135 бабына сәйкес салық жеңілдіктерін алу үшін «әлеуметтік салада қызмет етуші ұйым» мәртебесін алу қажетБ) Жеке мекеменің пайдаланылуындағы мүлікке жеке меншік пайдаланылуындағы мүлікке жеке меншік құқығының жоқтығы (ие болу құқығы, пайдалану, иелік ету құқықтары бар, меншік құқығы жоқ). Бұл тек мүлік меншіктенушілерімен жасалатын жұмыстарға кері әсерін тигізуі мүмкін. Яғни мұндай құрылтайшының (ол мүмкін басқа қалада, шетелде болуы мүмкін) қатысуы қажет.

В) Мекеме құрылтайшыларының арақатынасын реттеуге қатысты (мекеменің біреуден артық құрылтайшысы бар болған жағдайда) белгілі бір заң тәртібінің болмауы әсіресе құрылтайшылардың біреуі құрамнан шығатын жағдайда құрылтайшының мекеме міндеттемесі бойынша толық жауапкершілігін қалай реттеуіне байланысты. (ҚР АҚ-нің 105 бабында тек бір ғана құрылтайшы болған жағдайға қатысты қарастырылған). Алайда «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» ҚР АҚ-нің 204 бабы бірнеше меншік иелері арқылы мекемені құрудың мүмкіндігін қарастырып, мекеме міндеттемесі бойынша жауапкершілікті бөлісу мәселесін құрылтай шартында немесе соған ұқсас келісімде анықтауды көздейді Г) Жеке мекемеге міндеттемелері бойынша құрылтайшының мүліктік жауапкершілігі шектеулі емес (ҚР АҚ-нің 44 бабы)..

1. Қоғамдық қорлар

Артықшылығы

А) Қоғамдық қорға бір немесе одан артық жеке тұлғалар да, заңды тұлғалар да құрылтайшы бола алады.⁶⁴

Б) Заңнамада шектеулі реттелмегендіктен құрылтайшылар басқару мәселелері мен қор қызметін реттеуде кең

⁶⁴ «Коммерциялық емес ұйымдар туралы», ҚР АҚ-нің заңы 20 бап, 1 тармақ.

өкілеттіліктерге ие болады. (ҚР АҚ-і мен ҚР-ның «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» заңы).

В) Коммерциялық емес ұйымдардың салықтық мәртебесі ҚР-ның СК-нің 134 бабы бойынша мемлекеттік тіркеуден өткен күннен бастап өтеусіз кірістердің бәріне салық төлемеуге рұқсат беріледі.

Г) Қоғамдық қордың қызмет аумағы заңмен шектелмейді.

Д) құрылтайшылар қоғамдық қордың міндеттемелері бойынша жауапкершілігі жоқ.

Е) Қор бірнеше құрылтайшы жеке тұлғалары (қоғамдық бірлестіктермен салыстырғанда) бола тұра, әкімшілік және қылмыстық құқықтың ерекше субъектісі болмайды.

Кемшіліктері

А) Қор тіркеуден заңды тұлға ретінде өткізілген соң құрылтайшылар құрамын өзгерту мүмкін емес. Бұл қорды басқару мен қызметіне қатысты маңызды мәселелер бойынша тек құрылтайшылардың бастапқы құрамы ғана ерекше құзыретке ие бола алатындығын көрсетеді.

Б) ҚР-ның «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» заңды қордың басқарылуы мен қызметіне байланысты бірқатар мәселелерді шешпейді. Мәселен, ҚР-ның «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» бірқатар мәселелерді қордың құрылтайшыларының ерекше құзыретіне қатыстырған. Қордың ерекше құзыретіне қабылдау мәселелері, қордың құрылтай құжаттарына өзгертулер мен толықтырулар енгізу; ерікті қайта құру мен тарату; ұйымдастырушылық құрылымының құзіретін анықтау ұйымның басқару органының өкілеттілігін құру мен тоқтату тәртібі. Басқа заңды тұлғаларды құруға немесе қызметіне, сондай-ақ өзінің филиалдары мен өкілеттіліктеріне қатыстыру туралы шешім қабылдауы; атқарушы органдардың қаржылық есебінің мерзімі тапсыру тәртібін анықтау, сондай-ақ бақылаушы органдардың тексеруін өткізіп және олардың нәтижелерін бекіту. Алайда, егер құрылтайшылар қор жұмысына қатыспаса, қолжетімсіз болса, онда қор күрделі жағдайдан бас тарта алады.

В) Қамқоршылық кеңес – декоративті орган болып табылады, өйткені оған өз мүшелерін кооптациялау құқығы арнаулы заңмен берілмеген (яғни өз құрамына жаңа мүшелерді өздері сайлап алады), ал құрылтайшылар кез келген уақытта қамқоршылық кеңесінің бүкіл құрамын ауыстыра алады.

Г) Жеке және заңды тұлғалардың бірлескен мекемесінің (қоғамдық бірлестік емес) құру мүмкіндігі заңда қарастырылмаған.⁶⁷

«Коммерциялық емес ұйымдар туралы» заңда қордың төрт түрі қарастырылады: жекеменшік, корпоративтік, қоғамдық және мемлекеттік. Жекеменшік қорға бір жеке тұлға немесе жеке тұлғалар, яғни отбасының мүшелері құрылтайшы бола алады. Сондай-ақ ол жеке тұлғаның нотариалды расталған өсиеті бойынша құрылуы мүмкін. Корпоративті қор бір немесе бірнеше жеке тұлғалардан құралады. Қоғамдық қор бір отбасының мүшелерінен не (немесе) заңды тұлғалардың құрылтайшылары болып табылады.

Және ақыр аяғында мемлекеттік қор мемлекеттік органдардың шешімімен құралады.

65. Коммерциялық емес ұйымдардың салық тәртібі мен салықтық жеңілдіктері осы құралдың соңғы тарауында тиянақты көрсетілген.

66. ҚР «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» заңының 12 бабы, 1 тармағы.

Д) Қордың басшысы мен бухгалтері болуға тиіс⁶⁸, қор өзінің басшысы мен бухгалтері болуының құқықтық тәртібі заңда реттелмеген. Салық органдарының қызметкерлері болу керек дегенді көбінесе былайша түсіндіреді: көрсетілген тұлғалар, яғни басшысы мен бухгалтері еңбек шарты негізінде ұйымның штатында болуын талап етеді. Ол КЕҰ басшы мен бухгалтерге заңда бекітілген еңбекақының ең төменгі мөлшерінен кем емес еңбекақысын тағайындауға тиіс (мысалы, 2011 жылдың 1 қаңтарынан ең төменгі еңбекақы мөлшері 15 мың 999 теңгені құрайды) және тиісті салықтар мен басқа да міндетті төлемдерді төлеу (мысалы, мемлекеттік қызметкерлер үшін әлеуметтік сақтандыру қорына әлеуметтік төлемдер).

Ж) Қор жыл сайын өз мүлкін пайдалану туралы есебін ресми басылымдарда жариялануы тиіс.⁶⁹ Сонымен бірге «Ресми басылымдар» ұғымы ҚР-ның заңнамасында еш анықталмаған. Мәселен, ҚР Парламентінің Хабаршысы ҚР Президентінің және ҚР Парламентінің Актілер жинағы «кәдімгі ресми басылымдар» болып табылады.

«Мемлекеттік органдардың басшылары» немесе кәдімгі «мемлекеттік органдардың» арнайы басылымдары бар. Тәжірибе жүзінде қорлар өздерінің есебін кез келген бұқаралық ақпарат құралдарында (газеттерінде) жариялап береді және бізге қор басшылығына «ресми емес» басылымдарда жарияланғаны үшін санкция салынған жағдайлар белгісіз. Алайда, жарияланымға қатысты талаптың орындалуы өзінің есебі үшін басқа басылымдарын жарнама құқығында пайдаланытын қорға қосымша шығын әкеледі.

3) Қоғамдық қордың таратылуы оған мүдделі тұлғалардың өтініші бойынша ҚР АҚ-нің 107 бабының 7 тармағына сәйкес ереже бойынша жүзеге асырылады:

- «1) егер қор мүлкі оның мақсаттарын жүзеге асыруға жеткіліксіз болса және қажетті мүлікті алу мүмкін болмаса;
- 2) егер қор мақсаты орындалмаса, ал қор мақсатына қажетті өзгертулер енгізілмесе;
- 3) қор қызметінің жоғарыда белгіленген мақсаттарынан ауытқу жағдайында;...»

Бұл норманың Қазақстанда тіркелген қорлар үшін қолданылуы қауіпті бола тұра, бізге ҚР АҚ-нің 107 бабының сот тәжірибесінде қолдану жағдайы белгісіз.

IV. Коммерциялық емес ұйымды құру және тіркеу

Осы бөлімде КЕҰ-ды құру мен заңды тұлға ретінде тіркеу тәртібі баяндалған. Қазақстанда заңды тұлғаларды тіркеудің «бір терезе» принципіне бағынатын біртұтас тіркеу жүйесі орнатылғанмен, соған сәйкес құжаттарды тіркеуге қабылдануы мен берілуі халыққа қызмет көрсету (ХҚКО) арқылы жүзеге асырылады, тіркеу процесіне көптеген мемлекеттік органдар қатысатынын және тіркеу аяқталған соң солардың ішінен кейбіреуімен (мысалы, салық комитетімен) өзара жаңа деңгейдегі қарым-қатынас басталатынын ұмытпау керек.

⁶⁷ ҚР-ның «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» заңының 13 бабы.

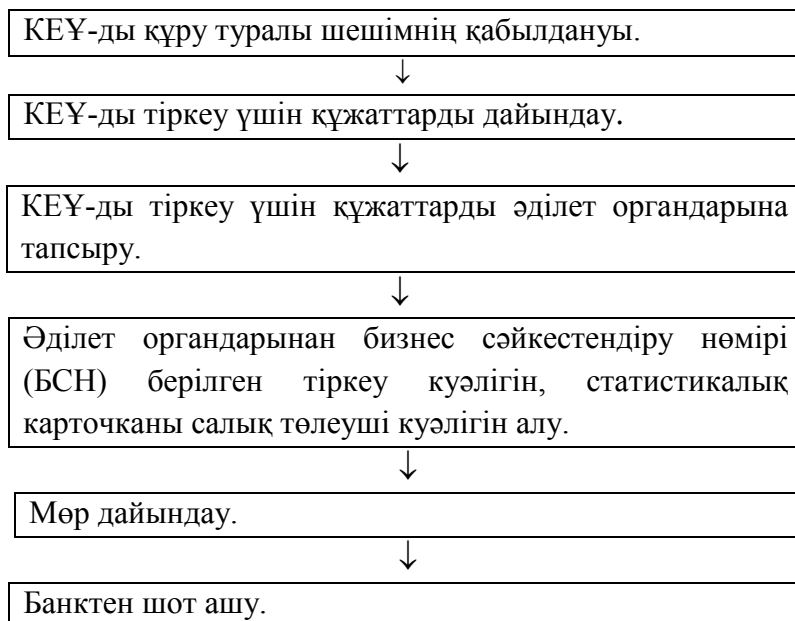
⁶⁸ ҚР-ның «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» заңының 12 бабы, 4 тармағы.

⁶⁹ ҚР АҚ-нің 107 бабы, 6 тармағы.

⁷⁰ ҚР-ның «Нормативті-құқықтық актілер заңы».

I. Ұйымды құру

Коммерциялық емес ұйымды құру ресімінің сызбасы



1. Ұйымды құру туралы шешім қабылдау

• КЕҰ-ның құрылтай жиналысы (құрылтайшының шешімі)

КЕҰ құрудың бірінші қадамы – ұйымды құру туралы шешім қабылдау болып табылады. Ол үшін, біріншіден заңнамада қарастырылған өзіңіз қалаған КЕҰ-ның ұйымдастыру-құқықтық нысанын тіркеу үшін азаматтар заңды тұлғалардың жоқ дегенде ең азы жиналуы керек (қоғамдық бірлестік үшін – ҚР-ның азаматтығы болуы тиіс 10-нан кем емес азамат – бастамалары⁷¹, заңды тұлғалардың бірлестігі үшін ең кемінде заңды тұлға, мекеме үшін бір жеке немесе заңды тұлға; екіншіден құрылтай жиналысы өткізіледі немесе (егер құрылтайшы жалғыз болса), жеке шешім қабылданады, соның нәтижесінде мына құжаттарға қол қойылады:

КЕҰ құрудың бірінші қадамы – ұйымды құру туралы шешім қабылдау болып табылады. Ол үшін, біріншіден, заңнамада қарастырылған өзіңіз қалаған ұйымдық-құқықтық нысанын тіркеуге азаматтар мен заңды тұлғалардың керекті саны жиналуы тиіс. (қоғамдық бірлестік үшін ҚР азаматтығы болуы міндетті бастамашыл азаматтар 10-нан кем болмауы керек⁷¹; заңды тұлғалардың бірлестігі үшін ең кемінде 2 заңды тұлға, қор үшін 1 жеке немесе заңды тұлға, мекеме үшін бір жеке немесе заңды тұлға; екіншіден, құрылтай жиналысы өткізіледі немесе жеке шешім қабылданады (егер құрылтайшы жалғыз болған жағдайда), соның нәтижесінде мынадай құжаттарға қол қойылады:

1) Құрылтай жиналысының хаттамасы (№ 1 Қосымшаны қараңыз) немесе құрылтайшының шешімі (№ 2 Қосымшаны қараңыз):

- Қоғамдық бірлестіктің, қауымдастықтың (одақтың), коммерциялық емес акционерлік қоғамның, тұтыну кооперативі құрылтай жиналысының хаттамасына қолды төраға мен хатшы қояды;

- Мекеменің, қордың құрылтай жиналысының хаттамасына қолды барлық құрылтайшылар қояды (егер құрылтайшы жалғыз болған жағдайда өз шешіміне қолды өзі қояды);

2) КЕҰ-ның құрылтай құжаттары:

- Қоғамдық бірлестіктің, қауымдастықтың (одақтың), тұтыну кооперативінің жарғысына қолды бірінші басшы қояды;

- Қордың, мекеменің, коммерциялық емес акционерлік қоғамның жарғысына қолды барлық құрылтайшылар қояды.

- Қордың, мекеменің, коммерциялық емес акционерлік қоғамның құрылтай келісімшартына қолды барлық құрылтайшылар қояды.

• Тіркеу үшін алымды төлеу

Бұдан әрі КЕҰ-ды тіркеу үшін мемлекеттік алым төленеді: ҚР Салық кодексінің 456 бабы республикалық бюджет туралы заңда бекітілген және алымды төлеген күнге айлық есептік көрсеткіш мөлшері бойынша келесі алымдарды анықтайды:

1) Балалар мен жастар қоғамдық бірлестіктерін, сондай-ақ мүгедектердің қоғамдық бірлестіктерін, олардың филиалдары мен өкілеттіктерін, республикалық және аймақтық ұлттық-мәдени қоғамдық бірлестіктерінің филиалдарын құруды мемлекеттік тіркеуден өткізу алым төленетін күні қолданылатын екі айлық есептік көрсеткіш мөлшерлемесін құрайды.

2) Бюджет қаражатынан қаржыландырылатын мекемелерді, қазыналық кәсіпорындарды және ғимарат меншік иелерінің (пәтер) кооперативтерін, олардың филиалдары мен өкілеттіктерін құруды мемлекеттік тіркеуден өткізу алым төленетін күні бір айлық есептік көрсеткіш мөлшерлемесін құрайды.

3) Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу үшін алым мөлшерлемесі заңды тұлғаларды, олардың филиалдары мен өкілеттіктерін (шағын кәсіпкерлік пен олардың филиалдары мен өкілеттіктерін және саяси партияларды, олардың филиалдары мен өкілеттіктерін) құруды мемлекеттік тіркеуден өткізу алым төленетін күні 6,5 есептік көрсеткіш мөлшерлемесін құрайды.

Ескертпе: Айлық есептік көрсеткіш – республикалық бюджет туралы заңмен жыл сайын бекітіліп, зейнетақыларды, жәрдемақыларды, басқа да әлеуметтік төлемдерді есептеу үшін, сондай-ақ айыппұл санкцияларын қолдану, салық және басқа да төлемдер көрсеткіші (ҚР-ның «2011-2013 жылдарға арналған республикалық бюджет туралы» заңына сәйкес 2011 жылдың 1 қаңтарынан 1512 теңгені құрайды).

2. КЕҰ-ды тіркеу үшін құжаттарды дайындау

⁷¹ Азаматтыққа қатысты осы талап тек қоғамдық бірлестікті құратындарға ғана байланысты. Қоғамдық бірлестікті тіркегеннен кейін ол өз қатарына егер осы бірлестіктің жарғысында көрсетілген жағдайда өзінің мүшелігіне шетелдік азаматтар мен азаматтығы жоқ тұлғаларды қабылдай алады.

Ұйымды құру жөнінде шешім қабылдап, тіркеу үшін алымды төлегеннен кейін КЕҰ-ды әділет органдарында тіркеуге арналған құжаттар жинағын дайындау керек. КЕҰ-ның ұйымдастыру-құқықтық нысанына байланысты мынадай құжаттар дайындалуы қажет⁷²:

1) Қоғамдық бірлестік

- тіркеу туралы өтініш – 1 дана
- құрылтай жиналысында (конференцияда, съезде) қабылданған жарғы қазақ, орыс тілдерінде нөмірленіп, тігілген түрінде – 3 дана
Ескертпе: Заңнамада қоғамдық бірлестіктің жарғысын міндетті түрде нотариалдық растау туралы талап қойылмаған, оны қолдану-қолданбау азаматтардың өз құқығында. Бірақ егер бастапқы жарғы нотариалды түрде расталса, онда жарғыға кейінгі енгізілген өзгерістердің барлығын да нотариалдық растауды талап етуі мүмкін;
- жарғыны қабылдаған және төраға мен хатшының қолы қойылған құрылтай съезінің (конференцияның, жиналыстың) хаттамасы – 1 дана (№4 Қосымшаны қараңыз);
- Аты-жөні, туған күні, айы, жылы, мекенжайы, үй және жұмыс телефоны көрсетіліп, әрқайсысының жеке қолы қойылған⁵¹ қоғамдық бірлестіктің бастамашы азаматтарының тізімі – 1 дана;
- Тұрақты жұмыс істейтін қоғамдық бірлестіктің мекенжайын растаушы құжат – 1 дана;
- Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу үшін және филиалдар мен өкілеттіктерді есептік тіркеу үшін бюджетке алымның төленгенін растайтын құжат немесе түбіртек – 1 дана.

Ескертпе:

Саяси партияларды тіркеу кезінде қосымша ұсынылатындар:

- партияның бағдарламасы;
- партия мүшелерінің тізімі, ондағы партия мүшелерінің саны қырық мыңнан кем болмауы керек және олар салалық бөлімшелерден (филиалдар мен өкілеттіктерден, барлық облыстардан, республикалық маңызы бар қалалардан және астанадан, әрқайсысының құрамында кемінде 600 партия мүшесі болуы керек, әрқайсысының тегі мен аты, әкесінің аты, туған жылы, айы, күні, ҚР-ның азаматы екендігін куәландыратын төлқұжатының нөмірі, мекенжайы көрсетіледі.

Бұл оайда заңнамада қоғамдық бірлестікті тіркеу туралы әділет органына өтінішті құрылған күннен (алғашқы құрылтай жиналысы өткізілген күн құрылған күні болып саналады) кейін екі ай мерзім ішінде⁷³ беру талап

⁷² 2007 жылдың 12 сәуіріндегі «Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу бойынша нұсқаманың бекітілуі туралы» ҚР Әділет министрінің № 112 Бұйрығы, 1 қосымшасы

етіледі, керісінше жағдайда, мерзімнің өткізіліп алу себептері дәлелденбесе, әділет органдары қоғамдық бірлестікті тіркеуден бас тартуы мүмкін.

Тіркеудің «бір терезе» ұстанымы бойынша жүргізілуіне байланысты, әділет органдарына құжат тапсырмастан бұрын бірлестіктің бірінші басшысын сайлап алу керек, сонымен бірге құрылтай жиналысының хаттамасында бұл шешім көрсетілуі керек. Сонымен қатар заңды тұлғаны мемлекеттік (есептік) тіркеу туралы өтініштің жаңа нысанына сәйкес (2010 жылдың 13 тамызынан бастап күшіне енген) өтініште бастамашы азаматтар жөнінде мынадай қосымша мәліметтерді көрсетулеріңіз қажет: құрылтайшылар құрамының саны, тегі, аты, әкесінің аты (жеке тұлғалар үшін), атауы (заңды тұлғалар үшін), сондай-ақ олардың жарғылық капиталға қатысты ақшалай пайыздық үлесі (ондай бар болса).

Іс жүзінде әділет органдары өтініште көрсетілген мәліметтерді растау үшін әрбір бастамашы азаматтың жеке куәлігінің (немесе төлқұжатының) көшірмесін және СТН (2012 жылдың 1 қаңтарынан бастап ЖӘК)⁷⁴ талап етеді.

Әрине, ол құжаттардың жарамдылық мерзімі өтіп кетпеуі тиіс. Және мемлекеттік тіркеу мерзімінің ішінде барлық бастамашыларды көрсетілген телефондар мен мекенжайдан табуға болатынына көз жеткізген дұрыс. Ол тіркеуші органның берілген мәліметтердің (мекенжайын, байланыс телефондарын дұрыстығын тексеру құқығының болу себебімен байланысты. Ал мәліметтер расталмаған жағдайда, Сізден нақтыланған тізім талап етіледі, онда жоғарыда айтылған қолдарды қайтадан жинауыңызға тура келеді.

Сонымен бірге өтінішіңізде заңды тұлға басшысының тегі, аты, әкесінің аты көрсетілуі керек.

Ескертпе:

*Жоғарыда қаралған нысан бойынша заңды тұлғаны мемлекеттік (есептік) тіркеу туралы өтініште заңды тұлғаның құрылтайшылары мен (бастамашы азаматтар) басшысы туралы мәліметтерді көрсету талабы КЕҰ-ның барлық жоғарыда қарастырылған ұйымдастыру-құқықтық нысандарына қатысты. Сондай-ақ заңды тұлғаның басшысы мен құрылтайшыларының жеке куәліктері мен салық төлеуші куәліктерінің көшірмелері талап етіледі.*⁷⁵

2) Қор

- тіркеу жөнінде өтініш;
- жарғы;

⁷³ 1996 жылдың 31 мамырындағы ҚР-ның «Қоғамдық бірлестіктер туралы» заңының 13 бабы.

⁷⁴ «Жеке және заңды тұлғаларға жеке әлеуметтік нөмір тағайындау жөнінде» ҚР Премьер-Министрінің 2010 жылдың 28 сәуіріндегі № 15-5/007-851 хаттамасына сәйкес идентификациялық нөмір беру (ИИН және БИН) 2012 жылдың 1 қаңтарына қалдырылған болатын.

- құрылтай шарты (құрылтайшы саны біреуден артық болса);
- заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу үшін және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеуге алу үшін бюджетке алымның төленгенін растайтын құжат немесе түбіртек.

*Ескертпе: Заңды тұлғаларды «бір терезе» тәртібі бойынша тіркеуге байланысты әділет органдары бұрын тек статистикалық және салық органдары талап ететін қордың бірінші басшысы туралы мәліметтерді тапсыруды талап етеді. ҚР заңнамасына сәйкес қордың атқарушы органын (басшысын) тағайындау құқығына Қамқоршылық кеңес қана ие. Бұдан шығатын қорытынды құрылтайшының жалпы жиналысының (жалғыз құрылтайшының шешімі) хаттамасымен бірге **Қамқоршылық кеңесінің** қор басшысын тағайындау шешімі туралы **отырыс хаттамасын** дайындап (1,2,3 Қосымшаларды қараңыз), осы құжаттарды әділет органдарына тапсыру керек.*

2.1 Қоғамдық қор түріндегі коммерциялық емес шағын несие ұйымы (2003 жылдың 6 наурызындағы № 392-ІІІ «Шағын несиелік ұйымдар» туралы ҚР-ның заңын қараңыз) Құжат тізбесіне қатысты барлық талаптар қордыкімен бірдей.

3) Қауымдастық (одақ) түріндегі заңды тұлғалардың бірлестігі

- тіркеу туралы өтініш;
- жарғы;
- бірлестіктің барлық мүшелері түгел қол қойған құралтай шарты;
- мекенжайын растайтын құжат;
- заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу үшін және филиалдар мен өкілеттіктерді есептік тіркеуге алу үшін бюджетке алымның төленгенін растайтын құжат немесе түбіртек.

4) Діни бірлестік

- тіркеу туралы өтініш;
- құрылтай съезінде (конференцияда, жиналыста) қабылданған жарғы (ереже);
- жарғыны (ережені) қабылдаған жиналыстың (конференцияның, съездің, құрылтайдың) тігіліп, нөмірленген өкілетті тұлға қол қойған хаттамасы;
- аты-жөні, туған күні, айы, жылы, мекенжайы, үй және жұмыс телефоны көрсетілген діни бірлестіктің басшы органы мүшелерінің тізімі;
- мекенжайын дәлелдейтін құжат;
- тіркеу үшін алымды төлегенін растайтын түбіртек немесе төлеу тапсырысының көшірмесі

Ескертпе:

1. *басшы органы республика аумағынан тыс жерде орналасқан діни бірлестік мынадай қосымша құжаттар тапсырады:*
 - мемлекеттік және орыс тіліне аударылып, нотариалдық түрде расталған иштел орталық жарғысының көшірмесі;

- діни орталықтың өз елінің заңнамасына сәйкес заңды тұлға болып табылатынын нотариалды түрде растайтын мемлекеттік және орыс тіліне аударылған реестр үзіндісі немесе басқа құжат.

2. Діни оқу орындарының, мешіттердің, монастырьлардың және басқа да діни басқармалар (орталықтардың) негізінде құрылған діни бірлестіктердің жарғылары осы діни басқармалар (орталықтар) арқылы бекітіледі. Тіркеу үшін оларды құру туралы діни басқарма (орталық) өкілетті органының шешімі қажет.

5) Мекеме

- тіркеу туралы өтініш;
- мекемені құру туралы меншік иесінің шешімі;
- ереже (жарғы);
- құрылтай шарты немесе ұқсас келісім (меншік иелерінің, құрылтайшыларының саны біреуден артық болса);
- мекенжайын растайтын құжат; заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу үшін және филиалдар мен өкілеттіктерді есептік тіркеуге алу үшін бюджетке алымның төленгенін растайтын құжат немесе түбіртек.

6) Коммерциялық емес акционерлік қоғам

- тіркеу туралы өтініш;
- мекемені құру туралы меншік иесінің шешімі;
- ереже (жарғы);
- құрылтай шарты немесе ұқсас келісім (меншік иелерінің, құрылтайшыларының саны біреуден артық болса);
- мекенжайын растайтын құжат; заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу үшін және филиалдар мен өкілеттіктерді есептік тіркеуге алу үшін бюджетке алымның төленгенін растайтын құжат немесе түбіртек.

7) Ғимарат (пәтер) меншік иелерінің кооперативі

- тіркеу туралы өтініш;
- кондоминиум нысанындағы ғимарат иелерінің құрылтай жиналысының хаттамасы;
- жарғы;
- кондоминиумның барлық қатысушыларымен жасаған келісіміне кондоминиумның тіркелгенін растайтын штамп қойылады;
- мекенжайын растайтын құжат;
- заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу үшін және филиалдар мен өкілеттіктерді есептік тіркеуге алу үшін бюджетке алымның төленгенін растайтын құжат немесе түбіртек.

8) Тұтыну кооперативі

- тіркеу туралы өтініш;
- жарғы;
- мекенжайын растайтын құжат;

- мекенжайын растайтын құжат; заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу үшін және филиалдар мен өкілеттіктерді есептік тіркеуге алу үшін бюджетке алымның төленгенін растайтын құжат немесе түбіртек.

Ескертпе: Тұтыну кооперативтері өз мүшелерінің аты, әкесінің аты, тегі, туған күні айы, жылы көрсетілген тізбені – азаматтар үшін, ал заңды тұлғалар үшін мекенжай, банкілік реквизиттері мен мемлекеттік тіркеу туралы мәліметтер көрсетілген тізімді тапсырады.

9) Ауылдық тұтыну кооперативтері

- тіркеу туралы өтініш
- құрылтай жиналысының хаттамасы;
- жарғы;
- мекенжайын растайтын құжат;
- заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу үшін және филиалдар мен өкілеттіктерді есептік тіркеуге алу үшін бюджетке алымның төленгенін растайтын құжат немесе түбіртек.
- үлескерлер тізімі әкесінің аты, тегі және азаматтығын растайтын құжат – азаматтар үшін бөлек және аталуы, мекенжайы мен тіркеу нөмірі туралы мәліметтер – заңды тұлғалар үшін бөлек тізбеде көрсетіледі.

Ескертпе:

Ауылдық су пайдаланушылар кооперативін тіркеу үшін қосымша Кооператив мүшелерінің тізімі беріледі, онда аты, әкесінің аты, тегі, мекенжайы және азаматтығын растайтын құжат мәліметтері, сондай-ақ заңды тұлғалардың аталуы және мекенжайы, сонымен бірге су пайдаланушылар кооперативі мүшелерінің ауылшаруашылығына арналған суландыратын жерлері туралы мәліметтер қамтылады.

10) Адвокаттар коллегиясы

- тіркеу туралы өтініш
- адвокаттар коллегиясы мүшелерінің жалпы жиналысы (конференциясы) бекіткен жарғы;
- мекенжайын растайтын құжат;
- заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу үшін және филиалдар мен өкілеттіктерді есептік тіркеуге алу үшін бюджетке алымның төленгенін растайтын құжат немесе түбіртек.

11) Нотариалдық палата

- тіркеу туралы өтініш
- жарғы;
- мекенжайын растайтын құжат;
- заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу үшін және филиалдар мен өкілеттіктерді есептік тіркеуге алу үшін бюджетке алымның төленгенін растайтын құжат немесе түбіртек.

12) Аудиторлар палатасы

- тіркеу туралы өтініш;
- жарғы;
- мекенжайын растайтын құжат;
- заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу үшін және филиалдар мен өкілеттіктерді есептік тіркеуге алу үшін бюджетке алымның төленгенін растайтын құжат немесе түбіртек.

13) Бағалаушылар палатасы

- тіркеу туралы өтініш;
- жарғы;
- мекенжайын растайтын құжат;
- заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу үшін және филиалдар мен өкілеттіктерді есептік тіркеуге алу үшін бюджетке алымның төленгенін растайтын құжат немесе түбіртек.

Тапсырылатын барлық құжаттар тізбесіне қатысты ЕСКЕРТПЕЛЕР:

1. Заңды тұлғаны тіркеу үшін тіркеуші органға ҚР Әділет министрлігі бекіткен нысанда (№5 және №6 Қосымшаны қараңыз) өтініш беріледі және құрылтай құжаттары мемлекеттік және орыс тілдерінде 3 данадан дайындалып, сондай-ақ заңды тұлғаның басшылары мен құрылтайшыларының жеке куәліктерінің көшірмелері, олардың салық төлеуге арналған куәліктері тапсырылады.

2. Егер заңды тұлғаның құрылтайшысы басқа заңды тұлға болған жағдайда тіркеуші органға құрылтай және басқа құжаттармен бірге құрылтайшы заңды тұлғаның салықтық берешегі жоқ (немесе бар) деген салық органдарының анықтамасы тапсырылады және мемлекеттік тіркеу (қайта тіркеу) туралы куәліктің көшірмесі, және статистикалық карточка, салық төлеушінің куәлігі тапсырылады.⁷⁶

3. Өтініш құрылтайшы немесе өзінің өкілетті құрылтайшысы қол қойып, Қазақстан Республикасының заңнамасында бекітілген тәртіпке сәйкес расталған құрылтай құжаттарымен бірге тапсырылады.

4. Шетелдіктің қатысуымен заңды тұлғаларды тіркеу Қазақстан Республикасында бекітілген заңды тұлғаларды тіркеу тәртібімен жүзеге асырылады. Егер Қазақстан Республикасы ратификациялаған халықаралық келісімдерде басқаша бекітілмесе, осы тәртіп бойынша тапсырылатын құжаттарға қосымша мынадай құжаттар тапсырылуы тиіс:

1) шетел мемлекетінің заңнамасына сәйкес заңды тұлға болып табылатынын растайтын, мемлекеттік тілде және орыс тіліне аударылып, нотариалды түрде расталған сауда реестрінен заңдастырылған үзінді немесе басқа заңдастырылған құжат;

2) мемлекеттік және орыс тілдеріне аударылып, нотариалды түрде расталған шетел құрылтайшысы - жеке тұлғаның төлқұжат немесе басқа жеке құжатының көшірмесі.

5. Қоғамдық діни бірлестіктерді тіркеу осы бапта бекітілген ережеге сәйкес және ҚР «Қоғамдық бірлестіктер туралы, «Діни сенім бостандығы және діни бірлестіктер туралы» заңдарында қарастырылған ерекшеліктерді ескере отырып жүзеге асырылады.

6. Сонымен бірге, тіркеуші органға заңды тұлғаның мекенжайын растайтын құжат, сондай-ақ, заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу үшін және филиалдар мен өкілеттіктерді есептік тіркеуге алу үшін бюджетке алымның төленгенін растайтын құжат немесе түбіртек тапсырылады. Мына құжаттар заңды тұлғаның мекенжайын растай алады: нотариалды түрде расталған жалға алу, сатып алу-сату келісімі, жайға иелік ету құқығын тіркеу куәлігінің⁷⁸ көшірмесі, немес аазаматтық заңнамада қарастырылған басқа да құжат. Егер жай иесі жеке тұлға болса, онда заңды тұлғаның мекенжайы ретінде өз жайын пайдалануына жеке тұлғаның нотариалды түрде расталған келісімі тапсырылады. (№7 Қосымшаны қараңыз).

3. КЕҰ-ды тіркеуге арналған құжаттарды әділет органына тапсыру

КЕҰ-ды әділет органдарына тіркеуде басшылыққа алынуға тиісті нормативтік-құқықтық актілер:

- Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу туралы» ҚР-ның 1995 ж. 17 сәуіріндегі № 2198 Заңы.
- 2007 жылдың 12 сәуіріндегі «Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу бойынша нұсқаманың бекітілуі туралы» ҚР Әділет министрінің № 112 Бұйрығы.
- «Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің діни істер жөніндегі комитетінің мәселелері», ҚР Үкіметінің 2005 ж. 30 желтоқсанындағы №1319 Қаулысы.

Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеуге қатысты Нұсқамада және «Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу туралы» ҚР Заңында және басқа да заңнама актілерінде көрсетілмеген құжаттарды талап етуге тыйым салынады.⁷⁹

⁷⁶ 2007 жылдың 12 сәуіріндегі «Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу бойынша нұсқаманың бекітілуі туралы» ҚР Әділет министрінің № 112 Бұйрығы, 6 бабы

⁷⁷ 2007 жылдың 12 сәуіріндегі «Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу бойынша нұсқаманың бекітілуі туралы» ҚР Әділет министрінің № 112 Бұйрығы, 7 бабы

⁷⁸ Заңды тұлғаның мекенжайын растайтын мынадай құжаттар: жалға алу, сатып алу-сату, заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу ережелерінің 7 Қосымшасындағы толық тізбеде көрсетілген жылжымайтын мүлікті иелену құқығы расталған бұрыштамамен жылжымайтын мүліктің тіркелгенін растайтын құжат немесе осы құжаттардың нотариалды түрде расталған көшірмесі № 7 қосымшада көрсетілген ережелер бойынша талап етіледі. Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу бойынша нұсқама әділет органына тапсырылмайды, өйткені сатып алу, жалға алу келісімін жасасатын заңды тұлға өмірге әлі келген жоқ (ол тек мемлекеттік тіркеуден өтіп, тіркелгені туралы куәлік алғаннан кейін ғана пайда болады).Әрине, ешкім де заңдық күші болмағандықтан тәжірибе жүзінде ондай құжаттарды тапсырмайды, көбінесе жайды заңды тұлғаның мекенжайы ретінде пайдалануға келісім беруді сұраған меншік иесінің өтініші тапсырылады.

⁷⁹ 2007 жылдың 12 сәуіріндегі «Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу бойынша нұсқаманың бекітілуі туралы» ҚР Әділет министрінің № 112 Бұйрығы, 7 бабы

- **Мемлекеттік тіркеу деген не?**

Мемлекеттік тіркеу – бұл ұйымның заңды тұлға құқықтық қабілеттілікке ие болу рәсімі. Оның ішінде мемлекеттік тіркеуге ұсынылған құрылтай және басқа құжаттардың Қазақстан Республикасының заң актілеріне сәйкестігін тексеру, оларға тағайындалған идентификациялық нөмірмен бірге мемлекеттік тіркеу туралы куәлік беру, КЕҰ туралы бірінғай мемлекеттік регистрге мәлімет беру.

***Ескертпе:** Заңды тұлғаның құқықтық қабілеттілігі КЕҰ-ның әділет органдарында мемлекеттік тіркеуден өткен кезден бастап қоғамдық өмірдің әртүрлі салаларында құқықтар мен міндеттерге ие болу қабілеттілігі. Лицензиялауға жататын қызмет түрімен айналысу құқықтық қабілеттілігі осындай лицензияны алған кезден басталады.*

- **Мемлекеттік тіркеу қайда жүргізіледі?** ⁸⁰

Назар салыңыздар: Қазіргі уақытта «бір терезе» тәртібімен заңды тұлғаларды, олардың филиалдары мен өкілдіктерін тіркеуге және қайта тіркеуге өтініш қабылдау, сондай-ақ құжаттарды беру халыққа қызмет көрсету орталықтары (ХҚКО-ы) арқылы жүзеге асырылады. Сонымен бірге тіркеуші орган бұрынғысынша әділет органы болып қалды.

- **ҚР Әділет министрлігінің Тіркеу қызметі және құқықтық көмек көрсету комитеті** (Астана қаласы) мемлекеттік тіркеуді (қайта тіркеуді), атап айтқанда, банктерді, республикалық және аймақтық мәртебесі бар қоғамдық бірлестіктерді (оның ішінде барлық саяси партияларды); шетелдік және халықаралық коммерциялық емес үкіметтік емес бірлестіктердің филиалдары мен өкілдіктерін; діни басқармаларды (орталықтарды), республиканың екі немесе одан да көп облыстарының аумақтарында қызмет ететін діни бірлестіктерді; сонымен бірге олар құрған діни оқу орындарын; монастырларды және өзге де бірлестіктерді; қажет болған жағдайда басқа да заңды тұлғалар мен филиалдар мен өкілдіктерді тіркеуді жүзеге асырады.

- **ҚР Әділет министрлігінің аумақтық органдары**, Облыстардағы және Астана, Алматы қалаларындағы Әділет департаменттерінің аудандық (қалалық) әділет бөлімдерін (басқармаларын) және Тіркеу қызметі комитетінде тіркеуге жататындарды қоспағанда, «Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу жөніндегі Нұсқаманы бекіту туралы» ҚР Әділет министрінің 2007 ж. 12 сәуіріндегі Бұйрығының № 3 Қосымшасына сәйкес (Тіркеу қызметі және құқықтық көмек көрсетуге жататындарынан басқалары) тиісті салалар бойынша құрылған, қайта құрылған және таратылған заңды тұлғаларды, филиалдар мен өкілдіктерді тіркеуді жүзеге асырады (қайта тіркейді және таратылуын тіркейді).

- **Облыстардың, Астана, Алматы қалаларының Әділет департаменттері** жергілікті мәртебесі бар қоғамдық бірлестіктерді және жергілікті діни бірлестіктерді тіркеуді (қайта тіркеуді және таратылуын тіркеуді) жүзеге асырады.

⁸⁰ 2007 жылдың 12 сәуіріндегі «Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу бойынша нұсқаманың бекітілуі туралы» ҚР Әділет министрінің № 112 Бұйрығы, 4 бабы

- **Мемлекеттік тіркеу мерзімдері:**

Жоғарыда көрсетілген құжаттарды тапсырғаннан кейін әділет органдары өтініш берген күннен бастап барлық тиісті құжаттарды мемлекеттік тіркеуді (саяси партияларды қоспағанда) 10 жұмыс күнінен кешіктірмей тіркеуге алады. Осы мерзім жеке кәсіпкерлікпен айналыспайтын мекемелерге де бекітілген. Басқа мекеме түрлеріне басқа мерзім тағайындалған. Мысалы, шағын кәсіпкерлік субъектісі бола алмайтын заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу, сондай-ақ орта және ірі кәсіпкерлік пен өзінің қызметін типтік ереже негізінде жүргізетін заңды тұлғалар үшін және олардың филиалдары мен өкілдіктерін есепке тұруы үш жұмыс күнінен кешіктірмей тіркеуден өткізеді. Ал өзінің қызметін типтік емес жарғылық негізде жүргізетін орта және ірі кәсіпкерлердің субъектісі болып саналатын заңды тұлғаларды және олардың филиалдары мен өкілдіктерін есептік тіркеу (қайта тіркеу) өтініш берілген күннен былайғы жеті жұмыс күні ішінде жүзеге асырылады.⁸¹

Ескертпе: заңды тұлғалардың, филиалдар мен өкілдіктердің мемлекеттік (есептік) тіркелу мерзіміне мемлекеттік статистика және салықтық органдарға тіркелуі (қайта тіркелуі) кірмейді. Осылайша тіркелу мерзімі іс жүзінде ұзағырақ болады.

4. Әділет органдарынан БСН (Бизнес сәйкестендіру нөмірі) тағайындалған КЕҰ-ды мемлекеттік тіркеу туралы куәлікті, статистикалық карточканы, салық төлеуші куәлігін алу

Көрсетілген мерзімдер өткеннен кейін әділет органдары 1) КЕҰ-ға бекітілген үлгі бойынша мемлекеттік тіркеу туралы куәлікті, 2) статистикалық карточканы, 3) салық төлеушінің куәлігін, 4) құрылтай құжаттары түпнұсқаларының бір данасын береді.

КЕҰ-ға мемлекеттік тіркелу туралы БСН тағайындалған куәліктің берілуі заңды тұлғаның құрылуын және ол туралы мәліметтердің бірінғай мемлекеттік тіркелімге енгізілгендігін білдіреді.

Статистикалық карточканың берілуі статистика органдары заңды тұлғаның мемлекеттік тіркелуі туралы және басқа керекті мәліметтерді заңды тұлғалардың бірінғай статистикалық тіркелімге енгізіліп, оларға біріздендіріліп, бірдейлендірілген және басқа да жүйелік-есептік кодтардың берігендігін білдіреді.

Салық төлеушінің куәлігін алу ҚР-ы мемлекеттік органының алдындағы салықтық міндеттемелердің орындалуын бақылауды қатамасыз ететін мемлекеттік органның КЕҰ-ды салық төлеуші ретінде тіркеп, оған салық төлеушінің нөмірін беріп, Қазақстан Республикасының мемлекеттік салық төлеушілер тіркеліміне енгізілгенін білдіреді.

КЕҰ-ды тіркеу кезінде үзіліс жасау немесе тіркеуден бас тарту

Егер тиісті құжаттар толық жиналиасақұрылтай құжаттары бойынша сараптама (маман) қорытындысын алуға қажетті мәліметтер жеткіліксіз болса, сондай-ақ ҚР-ның заң актілерінде көзделген өзге де негіздер бойынша мемлекеттік (есептік) тіркеу мен қайта тіркеу мерзімінде үзіліс жасалады. Үзілістен кейін тіркеу мерзімі қайта басталады, өйткені үзіліске дейінгі уақыт мерзімі есепке алынбайды.⁸²

⁸¹ 2007 жылдың 12 сәуіріндегі «Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу бойынша нұсқаманың бекітілуі туралы» ҚР Әділет министрінің № 112 Бұйрығы, 51 бабы

⁸² 2007 жылдың 12 сәуіріндегі «Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу бойынша нұсқаманың бекітілуі туралы» ҚР Әділет министрінің № 112 Бұйрығы, 51 бабы

Заңды тұлғаны құрудың және қайта құрудың Қазақстан Республикасының заң актілерінде белгіленген тәртібін бұзу, құрылтай құжаттарының Қазақстан Республикасының заң актілеріне сәйкес келмеуі, сондай-ақ өткізу актісінің немесе бөлу балансының тапсырылмауы немесе қайта құралған заңды тұлғаның заңды ізбасары туралы ереженің болмауы бір айлық есептік көрсеткіштен артық салық қарызы болған жағдайда немесе құрылтайшы жұмыс істемейтін заңды тұлға не (немесе) заңды тұлғаның құрылтайшысы не (немесе) басшысы жұмыс істемейтін заңды тұлғаның құрылтайшысы және (немесе) басшысы болса, жұмысқа қабілетсіз немесе жұмыс қабілеті шектеулі және (немесе) беймәлім жағдайда жоқ болып шықса, және (немесе) қайтыс болды деп жарияланса, және (немесе) ҚР-ның Қылмыстық кодексінің 192, 216, 217 баптары бойынша сотталған болса, және (немесе) жеке басын куәландыратын жоғалған құжаттар тапсырылса, сондай-ақ өзінің қызметін Типтік ереже негізінде жүзеге асыратын заңды тұлғаның өтініші заңды тұлғаны мемлекеттік тіркеуден және қайта тіркеуден бас тартуға әкеліп соғады. Қазақстан Республикасы заңнамасы бекіткен филиал (өкілдік) құру тәртібінің бұзылуы, есептік тіркеу үшін тапсырылған құжаттардың талапқа сай болмау жағдайы филиалды (өкілдікті) есептік тіркеуден және қайта тіркеуден бас тартуға себеп болады.

Заңды тұлғаны мемлекеттік тіркеуден немесе қайта тіркеуден, филиалды (өкілдікті) есептік тіркеуден немесе қайта тіркеуден бас тартқан жағдайда, тіркеуші орган заңнамада көрсетілген мерзім ішінде ҚР заң актілерінің талаптарына сәйкес келмейтіндігіне сілтеме жасай отырып, жазбаша түрде дәлелді жауап дайындайды.⁸³

5. Ұйымның мөрін жасау

КЕҰ азаматтық айналымда өзін ерекшелеу үшін өзінің атауы жазылған мөрі болуы тиіс. Арнайы мекемеде мөр жасаттыру үшін:

- Тіркелуі туралы куәлік (көшірме);
- Статистикалық карточканы (көшірмесін) тапсыруы тиіс.

6. Банктен шот ашу

Банктен шот ашу үшін келесі құжаттар жинағын (әр банктің өзінің құжаттар тізбесі бар). Әдетте мынадай құжаттарды тапсыру талап етіледі:

- қол үлгісі мен мөр таңбасы көрсетілген құжат;
- клиенттің тіркелу есебіне тұрғандығын растайтын салық қызметі органынан берілген құжаттың көшірмесі;
- статистикалық есеп карточкасының көшірмесі;
- мемлекеттік тіркеуден (қайта тіркеуден) өту фактісін растайтын өкілетті орган берген бекітілген нысандағы құжаттың көшірмесі; Қоғамдық және діни бірлестіктердің филиалдары мен өкілдіктері үшін орыс және/немесе мемлекеттік тілде нотариалды куәландырылған құжаттары, қоғамдық немесе діни бірлестіктердің жарғысында және оның филиалдары мен өкілдіктерінің ережелерінде көрсетілген тәртіп бойынша сайланған (тағайындалған) филиал басшысының немесе қоғамдық не діни бірлестіктердің өкілеттігі;

⁸³ 2007 жылдың 12 сәуіріндегі «Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу бойынша нұсқаманың бекітілуі туралы» ҚР Әділет министрінің № 112 Бұйрығы, 54 бабы

- басқа заңды тұлғалар нысандарының филиалдары мен өкілдіктері үшін филиалдың немесе өкілдіктің басшысына ҚР заңды-резиденттік тұлғасы берген сенімхаттың көшірмесі;
- жарғының (ерекшеленген бөлімшелер – Ережелер) куәландырылған көшірмесі, немесе клиенттің типтік жарғы негізіндегі қызметін растайтын құжатты;
- операцияларды орындау кезінде клиенттің банктік есепшотын жүргізумен байланысты (банк есепшотындағы ақшаға өкімдік) қол қою үлгісі мен мөр таңбасына сәйкес құжатпен төлем құжаттарына қол қоятын өкілетті адамның жеке басын куәландыратын құжаттың көшірмесі;
- мемлекеттік бюджеттен қаржыландырылатын мемлекеттік мекемелер үшін – ҚР Қаржы министрлігінің рұқсаты керек.⁸⁴

Ескертпе:

Банктен шот ашу заңды тұлғаның міндеті емес, құқығы болып табылады. Негізінде, КЕҰ-ның есепшотсыз да жұмыс істеуіне болады. Бірақ іс жүзінде көбінесе ақшасыз төлем жасау қолайлырақ болып саналады. Соңғы кезде бірқатар салық органдары заңды тұлғалардан 004 нысаны бойынша тіркеу туралы өтінішінің «Салық төлеушінің банкілік реквизиттері» деп аталатын 75-бөлімін міндетті түрде толтыру керектігіне сілтеп, заңды тұлғаға қызмет көрсететін банк реквизиттерін көрсетуді талап ететін болды.керісінше жағдайда олар тіркеу есебіне қоядан бас тартады. Әрине уақытыңыз болып, өзіңіз қаласаңыз осы шешімге қатысты жоғары салық органдарына шағым беріп немесе сотқа жүгініп, дұрыстығыңызды дәлелдеуге болады. Уақытыңыз қымбат болса, онда осы банктік шотты ашып, жүйкеңізді сақтай аласыз, салық комитетімен қарым-қатынасыңызды бұзбайсыз.

Егер қаржылық құқығы директордан басқа тағы біреуге берілсе, онда қосымша тұлғаны лауазымға тағайындау туралы және оған қаржылық құжаттарға қол қою құқығын беру туралы бұйрық тапсырылады. (№ 7 қосымшаны қараңыз).

• Салық төлеушілерді тіркеу деген не? ⁸⁵

Жеке тұлғаны, заңды тұлғаны, заңды тұлғаның құрылымдық бөлімшелерін салық төлеуші ретінде тіркеу үшін:

- 1) Салық төлеушілер туралы мәліметтерді салық төлеушілердің мемлекеттік тізіліміне енгізу;
- 2) мемлекеттік тізілімге енгізілген салық төлеушілердің тіркелу мәліметтеріне өзгерістер мен (немесе) толықтырулар енгізу;
- 3) Салық төлеуші туралы мәліметті салық төлеушілердің мемлекеттік тізілімінен алып тастау.

• Салық төлеушінің бірегей бизнес нөмірі деген не? ⁸⁶

⁸⁴ «Қазақстан Республикасы банктеріндегі клиенттердің банктік шоттарын ашу, жүргізу және жабу Ережесін бекіту туралы» ҚР Ұлттық Банкінің қаулысы, 11 бап.

⁸⁵ ҚР СК 560 бабы

⁸⁶ 2007ж. 12 қаңтарындағы № 223-III ҚР-ның «Ұлттық бірегей нөмір тізілімі туралы» заңы, 1 бап

Ол – бірлескен кәсіпкер ретінде жұмыс істейтін заңды тұлғаға (филиал мен өкілдікке) және жеке кәсіпкерге арналып тағайындалатын бірегей нөмір. Ол бірегей ұлттық бизнес нөмірі тізіліміндегі сондай-ақ мемлекеттік органның ақпараттық жүйелерінің және басқа да мемлекеттік мекемелердің белгілі бір заңды тұлғаға қатысты мәліметтерін жинақтауға жағдай туғызады⁸⁷.

- **Тіркеу есебі деген не?**⁸⁸

Салық төлеушінің тіркелу есебіне салық төлеушінің жеке кәсіпкер, жеке нотариус, адвокат, ретінде тіркелу есебіне қою; қосымша құн салығы бойынша; электронды салық төлеуші ретінде; жекелеген қызмет түрлерін жүзеге асыратын салық төлеуші ретінде; салық салу нысанының тұрған орнына және (немесе) салық салу нысанына байланысты салық төлеушінің тіркелу мәліметтеріне өзгерістер мен (немесе) толықтырулар енгізу, салық төлеушіні тиісті тіркелу есебінен шығару қызметтері кіреді.

Салық органдарының пікірінше, әділет органдары тіркеуден өткізу кезінде заңды тұлғадан талап ететін мәліметтер (№ 5 қосымшаны қараңыз) заңды тұлғаны тіркеу есебіне тұрғызу үшін жеткіліксіз болып табылады. Осыған байланысты іс жүзінде бірқатар аумақтық салық органдары әділет органдарынан мемлекеттік тіркеуден өткен заңды тұлғалардан, оның ішінде коммерциялық емес ұйымдардан мынадай құжаттарды талап етеді:

- № 004 нысанындағы өтініш «Салық төлеуші ретінде заңды тұлға (филиал, өкілдік, құрылымдық бөлімшені тіркеу туралы өтініш» (004 нысаны бойынша өтінішке қол қою құқығына құрылтайшы, басшы немесе басқа да өкілетті тұлға ие бола алады);
- Ұйымның бірінші басшысының бюджетпен есеп айырысуға жауапты қызметкерді тағайындау жөніндегі бұйрығының көшірмесі (бұл қызметкер ұйым басшысының өзі немесе кез келген басқа тұлға бола алады, бірақ көбінесе бухгалтер тағайындалады);
- Бюджетпен есеп айырысуға жауапты қызметкердің жеке куәлігінің және СТН көшірмелері.

Алайда осы талаптар салық заңнамаларында тікелей қарастырылмай, салық органдарының сараптауынан туындайтынын атап кету керек.

Сонымен бірге салық органдарының пікірінше, (бюджетпен есеп айырысуға жауапты қызметкер туралы және 004 нысанындағы басқа да мәліметтер) әділет органына тіркелу кезінде тапсырылмағандықтан, оларды **салық төлеушінің тіркелу мәліметтеріндегі өзгеріс ретінде қарастыруға болады**, Сондықтан коммерциялық емес ұйымдардың «**тіркеу мәліметтеріне өзгеріс енгізу үшін** тіркеу есебіне тұрған жері бойынша салық оағанына тіркеу туралы өтініш беру» міндеті пайда болады. Және де осындай міндеттерді орындау мерзімі ҚР Салық кодексінің 563 бабының 5 тармағына сәйкес мұндай өтініш өзгерістің пайда болған күнінен бастап **он жұмыс күнінен кешігусіз** табыс етілуі тиіс. Салық органдары өзгерістің пайда болған мерзімін бірінші

⁸⁵ ҚР К 560 бабы

⁸⁶ 2007ж. 12 қаңтарындағы № 223-III ҚР-ның «Ұлттық бірегей нөмір тізілімі туралы» заңы, 1 бап

⁸⁷ Премьер-Министрдің 2010 ж.28 сәуіріндегі № 13-5/007-851 «Жеке және заңды тұлғаларға бірегей нөмір тағайындау туралы» жиналыс хаттамасына сәйкес бірегей нөмірге көшу мерзімі (ИИН және БИН) 2012 жылдың 1 қаңтарына шегерілді.

басшының бюджетпен есеп айырысуға жауапты қызметкерді тағайындауы туралы бұйрығы шыққан күннен есепке алады.

Қаласаңыз, өз ұйымыңызды ҚҚС-ын (қосымша құн салығы) төлеуші ретінде есепке тұрғыза аласыз.⁸⁹ Ол үшін салық төлеуші куәлігін алғаннан кейін арнайы бланкінің екі данасын толтырып (ол өте оңай толтырылады), салық комитетіне тапсырасыз. 10 күн өткеннен соң ҚҚС бойынша есепке тұру туралы куәлікті аласыз.

- **Есепке тұрғызу мерзімі**

Салық органы ҚҚС бойынша тіркеу есебіне тұрғызуды салық төлеуші өтініш берген күннен бастап 10 жұмыс күнінің ішінде жүзеге асырады. Салық төлеушінің қалауы бойынша, салық органы өкілетті мемлекеттік орган бекіткен нысан бойынша ҚҚС бойынша тіркеу есебіне тұрғаны туралы растама береді.

II. Коммерциялық емес ұйымды қайта тіркеу, құрылтай құжаттарына өзгерістер мен толықтырулар енгізу

1. Қайта тіркеу

Қайта тіркеуді бұрын тіркелген ұйымның құқықтық мәртебесіне енгізілген өзгерістің мемлекеттік есепке алынуы деп түсіндіреді. Коммерциялық ұйымның атауы өзгергенде, сондай-ақ жарғылық капиталының (егер бар болса) мөлшері азайған жағдайда міндетті түрде қайта тіркелуі тиіс.⁹⁰

Аталған негіздер бойынша құрылтай құжаттарына енгізілген өзгерістер заңды тұлға қайта тіркелмейінше жарамсыз болып табылады.

Бұл жағдайда:

1) Мемлекеттік алым мынадай мөлшерде төленуі тиіс. Заңды тұлғаларға, олардың филиалдары мен өкілдіктеріне (шағын кәсіпкерлік субъектісі болып табылатын заңды тұлғаларды және саяси партиялар мен олардың филиалдары мен өкілдіктерін есептемегенде), жинақтың төленген күніне 6,5 айлық есеп көрсеткішін құрайды.

- Бюджет есебінен қаржыландырылатын қазыналық кәсіпорындарға және ғимарат (пәтер) меншіктенушілерге, олардың филиалдары мен өкілдіктерін тіркеуге арналған тиісті мөлшерлеменің 50%-ы, яғни 0,5 айлық есептік көрсеткіш белгіленді;

- Балалар мен жастардың қоғамдық бірлестіктерін, сондай-ақ мүгедектердің қоғамдық бірлестіктерін, олардың филиалдары мен өкілдіктерін, республикалық және аймақтық ұлттық-мәдени қоғамдық бірлестіктер филиалдарын құруды тіркеуге тиісті мөлшерлеменің 50%-ы, яғни бір айлық есептік көрсеткіш белгіленді;

2) Өкілетті орган шешім қабылдаған күннен бастап бір ай мерзім ішінде тіркеу органына қайта тіркеу үшін өтініш беріп, онымен бірге мынадай құжаттарды қоса тапсыруы тиіс:

- 50 (15) қосымшаға сәйкес заңды тұлғаны қайта тіркеуге арналған өтініш, өз қызметін Типтік жарғы негізінде осы нұсқаманың 59,63,67 (34,38,42) қосымшасына сәйкес атқаратын шағын, орта және ірі кәсіпкерлік үшін Заңды тұлғалар мемлекеттің қатысуымен тізілімді ұстаушының белгісімен өтінішін тапсырады;

- өкілетті органның құрылтай құжаттарына өзгеріс (толықтырулар) енгізу жөніндегі шешімінің көшірмесі заңды тұлғаның мөрімен расталады;

- өзгерістер (толықтырулар) енгізілген құрылтай құжаттары. Және де өзгертулер мен толықтыруларды екі түрлі жолмен енгізуге болады: құрылтай құжаттарының жаңадан

дайындалған редакциясы түрінде немесе өзгертулерді (толықтыруларды) бұрынғы құрылтай құжаттарының қосымшасы түрінде. Егер құрылтай құжаттарын заңға сәйкес нотариалды растау талап етілсе, онда оған енгізілген өзгертулер мен толықтырулар да нотариалды тәртіппен расталуы тиіс;

- бұрынғы құрылтай құжаттарының түпнұсқалары;
- мемлекеттік тіркелу (қайта тіркелу) туралы куәлектің түпнұсқасы, салық төлеушінің куәлігі;
- заңды тұлғаны мемлекеттік тіркеу және филиалдары мен өкілдіктерін тіркеу есебіне алу үшін алымның бюджетке төленгені жөнінде түбіртек;
- заңды тұлғаның құрылтайшылары мен басшыларының жеке куәлігі мен олардың салық төлеуші куәліктерінің көшірмелері (шаруашылық серіктестіктерінің құнды қағаздар ұстаушы тізілімі жүйесі бойынша қызмет етуге лицензиясы бар құнды қағаздар рыногына кәсіби қатысушы шарушылық серіктестігі құрылтайшыларынан басқа).⁹¹

Көрсетілген құжаттар тізімі тіркелуден өтуге байланысты жағдайлардың барлығында да тапсырылады.

Құжаттар тапсырылғаннан кейін тіркеуші орган:

- ұсынылған құжаттар жинағын түгендеп, құрастырылуының дұрыстығын, ҚР-ның заңнама актілеріне сәйкестігін тексереді;

- мемлекеттік тіркеу (қайта тіркеу) туралы бұрынғы куәлектің күшін жою туралы және қолданыстағы заңдар бұзылмаған жағдайда заңды тұлғаны қайта тіркеу туралы бұйрық шығарады;

- регистрге, сондай-ақ электронды банкке заңды тұлға туралы жаңа мәліметтерді енгізеді;

- тіркелгеннен күннен бастап бір жұмыс күні ішінде мемлекеттік статистика органына заңды тұлғаның мемлекеттік қайта тіркелуден өткендігі, БИН тағайындалғандығы туралы хабарлама жасайды;

заңды тұлғаны қайта тіркеу туралы 55 (20) Нұсқамаға сәйкес БИН тағайындалған куәлік береді;

істі жаңа құрылтай құжаттарымен немесе бұрынғы құрылтай құжаттарына қосымша ретінде енгізілген өзгертулер мен толықтырулармен, сондай-ақ бұрынғы куәлектің түпнұсқасымен, салық төлеушінің, статистикалық карточканың түп нұсқасымен және заңды тұлғаның басқа құжаттарымен толықтырады. Іс қағаздары дайын болған кезде (БИН тағайындалғанын растайтын мөр мен тиісті бұрыштама қойылғанда) құрылтай құжаттарының түпнұсқалары өкілетті адамға қайтарылады.⁹²

Заңды тұлғаларды мемлекеттік қайта тіркеуден өткізу (шағын кәсіпкерлік нысандарын, сондай-ақ өз қызметін типтік болып саналмайтын жарғы негізінде жүргізетін орта және ірі кәсіпкерлік нысандарын қоспағанда) қажетті құрылтай құжаттарымен бірге өтініш берілген күннен бастап 10 жұмыс күні ішінде жүргізілуі тиіс.

⁹¹ 2007 жылдың 12 сәуіріндегі «Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу бойынша нұсқаманың бекітілуі туралы» ҚР Әділет министрінің № 112 Бұйрығы, 26 бабы

⁹² 2007 жылдың 12 сәуіріндегі «Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу бойынша нұсқаманың бекітілуі туралы» ҚР Әділет министрінің № 112 Бұйрығы, 29 бабы

Құжаттар толық жинақталмаған жағдайда, олардың ішінде жетіспейтін құжаттар болса, құрылтай құжаттары бойынша сарапшы (маман) қорытындысын алу қажет болған жағдайда, ҚР-ның заңнама актісінде көрсетілген басқа да негіздемелер бойынша, мемлекеттік (есептік) тіркеу, (қайта тіркеу) мерзімі тоқтатылады.

Мемлекеттік статистика органдары тіркеуші органның хабарламасы негізінде екі жұмыс күні ішінде заңды тұлғаларға, филиалдар мен өкілдіктерге бірегей идентификациялық нөмір және басқа да жүйелік-есептік кодтарды, олар туралы мәліметтерді Мемлекеттік статистикалық тіркелімге енгізеді.

Бір ізге түсірілген бірегей және басқа да жүйелік-есеп кодтарының тағайындалғандығын және Мемлекеттік статистикалық тізімге есепке тұрғандығын растайтын құжат статистикалық карточка болып табылады, оны есепке қойылған күннен бастап бір жұмыс күні ішінде мемлекеттік (есептік) тіркеуден немесе қайта тіркеуден өткен заңды тұлғаға, филиалға, өкілдікке беру үшін тіркеуші органға жібереді.

Мемлекеттік статистика органдары заңды тұлғаларға, филиалдар мен өкілдіктерге бірегейлендірілген, біріздендірілген және басқа да жүйелік-есептік кодтар берілген күннен бастап, бір жұмыс күні ішінде салық төлеушінің мемлекеттік тіркелуін жүзеге асыру үшін салық органдарына хабарлама жәбереді.

Тіркеуші орган салық органдарына 10 күннің ішінде заңды тұлғаның тұрған орны бойынша мемлекеттік қайта тіркеуден өткендігін, сондай-ақ заңды тұлғаның тұрған орнының өзгергендігін хабарлайды.

Заңды тұлға жөніндегі мәліметтердің өзгергендігі туралы бір айдың ішінде тиісті мәліметтерді хабарламау жауапсыздығы оны қайта тіркелуге мәжбүрлейтіні ҚР-ның заңнамасында қарастырылмаған.

2. Құрылтай құжаттарына өзгертулер мен толықтырулар енгізу

Заңды тұлға құрылтай құжаттарына төлемсіз жүзеге асырылатын және қайта тіркелуге әкеліп соқтырмайтын басқа да өзгертулер енгізу туралы хабарлауы тиіс (мекенжайдың өзгеруі, филиал немес өкілдіктің ашылуы т.б.). Жарғылық құжаттарға қайта тіркелуге әкеліп соқтырмайтын өзгертулер мен толықтыруларлы енгізу үшін мынадай құжаттар тапсырылады:

1) бекітілген үлгідегі өтініш 52 (17) қосымшаға сәйкес өз қызметін Типтік жарғы негізіндегі 50,61,64,65,68,69, (35,36,39,40,43,44) қосымшасына сәйкес жүргізетін шағын, орта және ірі кәсіпкерлік нысандары үшін осы нұсқамаға заңды тұлғаның басшысының немесе өкілетті тұлғаның қолы қойылып, мөрмен расталады. (заңды тұлғалар мемлекеттің қатысуымен – тізілімұстаушының белгісі қойылған өтініш).

2) заңды тұлғаның құрылтайшылары мен басшыларының жеке куәлігі мен олардың салық төлеуші куәліктерінің көшірмелері (шаруашылық серіктестіктерінің құжаттарынан басқа, оларда шаруашылық серіктестігіне қатысушылар тізілімін шаруашылық серіктестігіне бағалы қағаз ұстаушыларының тізілімі жүйесінің қызметін атқаруға лицензиясы бар бағалы қағаздар рыногының кәсіби қатысушылары жүргізеді).⁹⁰

3) заңды тұлғаның құрылтайшысы басқа заңды тұлға болған жағдайда, тіркеуші органға мемлекеттік тіркеу (қайта тіркеу) туралы куәліктің және салық төлеушінің куәлігінің көшірмелері тапсырылады.

4) Құрылтай құжаттарына өзгертулер мен толықтырулар енгізу туралы заңды тұлғаның өкілетті орган қабылдаған шешімнің мөрмен расталған көшірмесі немесе шешімнің өзі. Заңды тұлғаның бұрынғы құрылтай құжаттарына қосымша ретінде немесе құрылтай құжаттарының жаңа редакциясы түрінде дайындалған толықтырулар мен өзгертулердің үш данасына заңды тұлғаның қолы қойылып, мөрмен растады.

5) бұрынғы құрылтай құжаттарының (мемлекеттік тіркеу (қайта тіркеу) туралы куәліктің және салық төлеуші куәлігінің) түпнұсқалары.

6) жаңа мекенжайды растайтын құжат (мекенжай өзгерген жағдайда).⁹³

Көрсетілген құжаттарды алғаннан кейін тіркеуші орган:

- құрылтай құжаттарына енгізілген өзгертулер мен толықтырулардың тіркелгендігі жөнінде бұйрық шығарады, мемлекеттік тіркелу (қайта тіркелу) туралы қайтадан дайындалған куәлік береді, бұрынғы куәліктің күшін жояды.
- тізілімге, сондай-ақ заңды тұлғалардың, филиалдар мен өкілеттіктердің біріңғай электрондық тізіліміне заңды тұлға туралы мәліметтер беру;
- заңды тұлғаның тіркелуі (қайта тіркелуі) туралы куәлік береді, онда заңды тұлғаға БСН тағайындалып, жаңа мекенжайы, тіркелу нөмірі мен тіркелген (қайта тіркелген) күні және бұрынғы тіркелу нөмірі мен заңды тұлғаның құрылтай құжатына өзгеріс енгізілген күні көрсетіледі;
- тіркеуші органнан заңды тұлғаның бұрынғы мекенжайы бойынша құжаттарына сұрау салады;
- бұрынғы куәліктің түпнұсқаларын, салық төлеуші куәлігін, сондай-ақ жаңадан тапсырылған құжаттарды іс қағаздарына тігеді;
- Заңды тұлғаның бұрынғы мекенжайы бойынша тіркеуші органға бұйрықтың көшірмесін жібереді. Алынған бұйрық көшірмесінің негізінде тіркеуші орган бұрынғы тіркелген заңды тұлғаны жұмысын тоқтатқаны жөніндегі мәліметтерді енгізу жолымен және заңды тұлғаның, филиалдар мен өкілдіктердің электронды тізілімінің қызметін тоқтатқандығы жөнінде мәлімет енгізді.⁹⁴

Ескертпе:

Қайта тіркелуге әкеліп соқтырмайтын өзгертулер мен толықтыруларды тіркеу мерзімдері тиісті мекеменің тіркеу және қайта тіркеу мерзімдеріне сәйкес келеді (кез келген КЕК үшін 10 жұмыс күні).

Заңды тұлғаның мекенжайының бір облыстан екіншісіне (Астана және Алматы қалаларына) ауданнан ауданға ауысуына байланысты құрылтай құжаттарына енгізілетін өзгертулер мен толықтырулар қайта тіркелмей-ақ тиісті қосымша құжаттармен бірге өтініш берілген күннен бастап бір жұмыс күнінен кешіктірілмей жүргізіледі.⁹⁵

⁹³ 2007 жылдың 12 сәуіріндегі «Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу бойынша Нұсқаманың бекітілуі туралы» ҚР Әділет министрінің № 112 Бұйрығы, 35 бабы.

⁹⁴ 2007 жылдың 12 сәуіріндегі «Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу бойынша Нұсқаманың бекітілуі туралы» ҚР Әділет министрінің № 112 Бұйрығы, 36 бабы.

⁹⁵ 2007 жылдың 12 сәуіріндегі «Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу бойынша Нұсқаманың бекітілуі туралы» ҚР Әділет министрінің № 112 Бұйрығы, 51 бабы.

Құрылтай құжаттарына қайта тіркелуге әкеліп соқтырмайтын өзгертулер мен толықтыруларды тіркеу мерзімдері мынадай: шағын кәсіпкерлік нысандарына, оның филиалдары мен өкілдіктеріне, сондай-ақ өз қызметін типтік жарғы негізінде жүргізетін орта және ірі кәсіпкерлік нысандарына тиісті құрылтай құжаттарымен бірге өтініш берілген күннен бастап 3 жұмыс күнінің ішінде жүзеге асырылуы тиіс.

Басқа заңды тұлғалардың, олардың филиалдары мен өкілдіктерінің құрылтай құжаттарына мемлекеттік қайта тіркемей-ақ өзгерістер мен толықтырулар енгізу құрылтай құжаттарымен бірге өтініш берілген күннен бастап 10 жұмыс күні ішінде жүргізілуі тиіс.

Құжаттар толық жинақталмаған жағдайда, олардың ішінде жетіспейтін құжаттар болса, немесе онда заңнама бұзушылықтар орын алса, құрылтай құжаттарына өзгерістер мен толықтырулар енгізуден бас тартылады.⁹⁶

Құжаттардың үлгілері мен мысалдары

№ 1 қосымша

Үлгі

ҚҰРЫЛТАЙ ЖИНАЛЫСЫНЫҢ №1 ХАТТАМАСЫ

ҚК «_____»

Алматы қ.

«_____» _____ 20__ ж.

Қордың атауы: _____ қоғамдық қоры (әрі қарай Қор деп аталады)

Өткізілу орны: Алматы қаласы, _____ көшесі, _____ үй.

Қорға қатысқан құрылтайшылары:

1. Тегі, аты, әкесіні аты
2. Тегі, аты, әкесінің аты
3. Тегі, аты, әкесінің аты

Жиналыс төрағасы болып _____ (аты-жөні) сайланды.

Жиналыс хатшысы болып _____ (аты-жөні) сайланды.

Төрағалық етуші жиналғандарға Құрылтай жиналысында Қордың барлық құрылтайшылары жиналғанын хабарлады.

Төрағалық етуші мынадай күн тәртібін ұсынды:

⁹⁶ 2007 жылдың 12 сәуіріндегі «Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеу бойынша Нұсқаманың бекітілуі туралы» ҚР Әділет министрінің № 112 Бұйрығы, 52 бабы

Күн тәртібі:

1. Қорды құру туралы.
2. Қор қызметінің негізгі бағыттарын белгілеу
3. Қор жарғысын бекіту туралы.
4. Құрылтай келісім-шартын жасасу туралы.
5. Қордың қамқорлық кеңесін құру туралы.
6. Қорды ҚР әділет органдарына тіркеу туралы.
7. Қордың заңды мекенжайы туралы.

ҚАБЫЛДАНУЫ: бірауыздан

ШЕШІМІ: күн тәртібін қабылдау.

1. Күн тәртібінің бірінші мәселесі бойынша Төраға сөз сөйледі. Ол қорды құру туралы ұсыныс берді.

ДАУЫС БЕРУ: бірауыздан

ШЕШІМІ: Қоғамдық қорын құру «_____»

2. Екінші мәселе бойынша сөйлеген төрағалық етуші қор қызметінің негізгі бағыттарын анықтауды ұсынып, мынадай бағыттарды талқыға салды:

-
-
-

ДАУЫС БЕРУ: бірауыздан

ШЕШІМІ: Мынадай бағыттарды Қор қызметінің негізгі бағыттары деп санау:

-
-
-

3. Күн тәртібінің үшінші мәселесі бойынша Төрағалық етуші құрылтай жиналысына ұсынылған Қор жарғысын бекіту жөнінде ұсыныс жасады.

ДАУЫС БЕРУ: бірауыздан

ШЕШІМІ: Қор жарғысын бекіту

4. Күн тәртібінің төртінші мәселесі бойынша Төрағалық етуші құрылтай келісім-шартын бекіту жөнінде ұсыныс жасады.

ДАУЫС БЕРУ: бірауыздан

ШЕШІМІ: құрылтай келісім-шартын бекіту.

5. Күн тәртібінің бесінші мәселесі бойынша Төрағалық етуші сөз сөйлеп, Қордың Қамқорлық кеңесін төмендегі құрамда құруды ұсынды:

- 1) Аты-жөні
- 2) Аты-жөні
- 3) Аты-жөні
- 4) Аты-жөні

5) Аты-жөні

Бүкіл тізімге ДАУЫС БЕРУ: бірауыздан

ШЕШІМІ: Қордың қамқорлық кеңесін мынадай құрамда бекіту:

- 1) Аты-жөні
- 2) Аты-жөні
- 3) Аты-жөні
- 4) Аты-жөні
- 5) Аты-жөні

6. Күн тәртібінің алтыншы мәселесі бойынша Төрағалық етуші сөз сөйлеп, Қорды ҚР Әділет органдарында тіркеуден өткізуге, тіркеу барысында _____ (аты-жөні) Қордың өкілі ретінде тағайындау жөнінде ұсыныс жасады.

ДАУЫС БЕРУ: бірауыздан

ШЕШІМІ:

- 1) Қорды ҚР Әділет органдарында тіркеуден өткізу
- 2) _____ (аты-жөні) тіркеу барысында Қордың өкілі ретінде тағайындап, оған Қорды әділет органдарында тіркеу міндетін тапсыру.

7. Күн тәртібінің жетінші мәселесі бойынша Төраға қордың орналасатын жерін мына мекенжай _____ бойынша _____ белгілеуді ұсынды: _____ Қазақстан Республикасы _____

ДАУЫС БЕРУ: бірауыздан

ШЕШІМІ: Қордың орналасқан жері ретінде мынадай мекенжайды белгілеу: Қазақстан Республикасы _____

Құрылтай жиналысы мынадай ШЕШІМ қабылдады:

1. « _____ » Қоғамдық қорын құру
2. Қордың негізгі қызмет бағыттары деп мынадай мәселелерді белгілеу: _____
3. Қор жарғысын бекіту.
4. Құрылтай келісім-шартын жасау
5. Қордың Қамқорлық кеңесін мынадай құрамда құру: Аты-жөндері.
6. Қорды ҚР Әділет органдарында тіркеу
7. _____ (аты-жөні) тіркеу барысында Қордың өкілі ретінде тағайындап, оған Қорды Әділет органдарында тіркеуден өткізуді тапсыру.
8. Қордың орналасқан жері ретінде мына мекенжайды белгілеу: _____ Қазақстан Республикасы, _____

Осымен жиналыс жабылды.

ҚҰРЫЛТАЙШЫЛАР:

Аты-жөні
Аты-жөні
Аты-жөні

№ 2 қосымша

_____ қаласы

20__ ж. «__» _____

Үлгі

№ _____ ШЕШІМІ

(мекеме атауы) құрылтайшысының

Мен, (аты-жөні,) – (мекеме атауы) құрылтайшысы мынадай

ҚАУЛЫ ЕТЕМІН:

Қазақстан Республикасының заңнамаларына сәйкес , «_____» Қоғамдық қорын құру;

Қордың негізгі қызмет бағыттары деп төмендегі мына мәселелерді белгілеу

Қор жарғысын бекіту;

Қордың Қамқорлық кеңесін мынадай құрамда құру: Аты-жөндері;

Қорды ҚР Әділет органдарында тіркеу;

_____ (аты-жөні) тіркеу барысында Қордың өкілі ретінде тағайындап, оған

Қорды Әділет органдарында тіркеуден өткізуді тапсыру;

Қордың орналасқан жері ретінде мына мекенжайды белгілеу: Қазақстан Республикасы,
_____.

Құрылтайшының аты-жөні _____

ҚОЛЫ

№ 3 қосымша

Үлгі «_____»

**ҚОҒАМДЫҚ ҚОРЫ
ҚАЙЫРЫМДЫЛЫҚ КЕҢЕСІ ОТЫРЫСЫНЫҢ
№ 1 ХАТТАМАСЫ**

Алматы қ. 20__ ж. «__» _____

Қордың толық атауы: «_____» Қоғамдық қоры

Қордың мекенжайы: Алматы қаласы, _____ көшесі ____үй.

Өткізілген орны: Алматы қаласы, _____ көшесі ____үй.

Қордың Қайырымдылық кеңесінің қатысқан мүшелері:

1. Аты-жөні
2. Аты-жөні
3. Аты-жөні
4. Аты-жөні
5. Аты-жөні

Қордың қайырымдылық кеңесінің төрағасы болып (аты-жөні) сайланды

Қордың қайырымдылық кеңесінің төрағасының орынбасары болып (аты-жөні) сайланды

Қордың қайырымдылық кеңесінің хатшысы болып (аты-жөні) сайланды

Күн тәртібі:

1) Қор директорын тағайындау туралы.

Күн тәртібі бойынша Төраға сөйлеп, Қор директоры лауазымына (аты-жөні) азаматты тағайындауды ұсынды.

ДАУЫС БЕРУ: бірауыздан

ШЕШІМІ:

(Аты-жөні) Қор директоры ретінде тағайындау.

Қайырымдылық кеңесінің төрағасы (аты-жөні):

Қайырымдылық кеңесі төрағасының орынбасары (аты-жөні)

Қайырымдылық кеңесінің хатшысы (аты-жөні)

Қайырымдылық кеңесінің мүшесі (аты-жөні)

Қайырымдылық кеңесінің мүшесі (аты-жөні)

№ 4 қосымша

Үлгі

«___» қоғамдық бірлестігі құрылтай жиналысының

№ 1 ХАТТАМАСЫ

Алматы қ.

20__ ж. «___»_____

ҚР азаматтары болып табылатын мынадай бастамашы азаматтар қатысты:

1. Аты-жөні
2. Аты-жөні
3. Аты-жөні
4. Аты-жөні
5. Аты-жөні
6. Аты-жөні
7. Аты-жөні
8. Аты-жөні
9. Аты-жөні
10. Аты-жөні

Бірлестіктің атауы: «_____» Қоғамдық бірлестікгі (әрі қарай Бірлестік)

Өткізілген орны: _____

Жиналыс төрағасы болып _____ (аты-жөні) сайланды.

Жиналыс хатшысы болып _____ (аты-жөні) сайланды.

Төраға қатысушыларға Құрылтай жиналысына Бірлестіктің барлық бастамашы азаматтары қатысып отырғандың мәлімдеді.

Төраға мынадай күн тәртібін ұсынды:

КҮН ТӘРТІБІ:

1. Бірлестік құру жөнінде шешім қабылдау.
2. Бірлестіктің жарғысын қабылдау.
3. Бірлестіктің басқару органдарын құру.
4. Бірлестікті әділет органдарында тіркеу туралы.
5. Бірлестіктің орналасатын жерін белгілеу.

ДАУЫС БЕРУ: бірауыздан

ШЕШІМІ: күн тәртібін қабылдау.

1. Күн тәртібінің бірінші мәселесі бойынша Төраға сөз сөйледі. Ол бірлестікті құру туралы ұсыныс жасады.

ДАУЫС БЕРУ: бірауыздан
ШЕШІМІ: Қоғамдық бірлестікті құру.

2. Күн тәртібінің екінші мәселесі бойынша Төрағалық етуші сөз сөйлеп, Бірлестіктің құрылтай жиналысына ұсынылған жарғысын бекіту жөнінде ұсыныс жасады.

ДАУЫС БЕРУ: бірауыздан
ШЕШІМІ: Қор жарғысын қабылдау

3. Күн тәртібінің үшінші мәселесі бойынша Төрағалық етуші сөз сөйлеп, бірлестіктің басқару органын мынадай құрамда құруды ұсынды:

- 1) Бірлестіктің атқарушы органының жауапкершілігі Бірлестік директорының өіне міндеттелетінін бекіту
- 2) (Аты-жөні) Бірлестік директоры ретінде және (аты-жөні) Бірлестік директорының орынбасары ретінде сайлап, тағайындау.
- 3) Бірлестіктің үш адамнан тұратын бақылау органын (ревизиялық комиссиясын) құру.
- 4) Ревизиялық комиссияның құрамына (аты-жөндері) сайлау

ДАУЫС БЕРУ: бірауыздан
ШЕШІМІ:

- 1) Бірлестікті ҚР Әділет органдарында тіркеу.
- 2) (Аты-жөні) тіркеу барысында Бірлестік өкілеттісі ретінде тағайындап, Бірлестіктің құрылтай құжаттарына қол қоюға және бірлестікті Әділет органдарына тіркеуге тапсырма беру.

5. Төрағалық етуші бірлестікті мыны мекенжай бойыншы орналастыруды ұсынды: Қазақстан Республикасы, _____

ДАУЫС БЕРУ: бірауыздан
ШЕШІМІ: Бірлестікті мына мекенжай бойынша орналастыру: Қазақстан Республикасы. _____

Бірлестіктің құрылтай жиналысы мынадай ШЕШІМДЕР қабылдады:

1. « _____ » Қоғамдық бірлестігін құру;
2. Бірлестіктің жарғысын қабылдау;
3. Бірлестікті басқарудың атқарушы органының міндетін Бірлестік директорының өзі атқаратынын бекіту;
4. (Аты-жөні) Бірлестік директоры ретінде және (аты-жөні) Бірлестік директорының орынбасары ретінде сайлап, тағайындау;
5. Бірлестіктің үш адамнан тұратын бақылау органын (ревизиялық комиссиясын) құру;
6. Ревизиялық комиссияның құрамына (аты-жөндері) сайлау;
7. Бірлестікті ҚР әділет органдарында тіркеуден өткізу;

8. (Аты-жөн) тіркеу барысында Бірлестік өкілеттісі ретінде тағайындап, Бірлестіктің құрылтай құжаттарына қол қоюға және Бірлестікті әділет органдарында тіркеуге тапсырма беру;

9. Бірлестікті мына мекенжай бойынша орналастыру: Қазақстан Республикасы, _____

Осымен жиналыс жабылды.

Жиналыс төрағасы

аты-жөні

Жиналыс хатшысы

аты-жөні

Тіркеу органының аталуы

**Заңды тұлғаның, филиалдың, (өкілдіктің) мемлекеттік (есептік) тіркеу туралы
Өтініші**

1. Мекеме түрі *(тиістіні х деп белгілеңіз)*

1) заңды тұлға _____ 2) филиал _____

3) өкілдік _____

2. Заңды тұлғаның, филиалдың (өкілдіктің) атауы _____

3. Заңды тұлғаның, филиалдың (өкілдіктің) құрамында шетел инвесторларының қатысуы
(тиістіні х-пен белгілеңіз)

1) Иә _____ 2) Жоқ _____

4. Заңды тұлғаның, филиалдың (өкілдіктің) мекенжайы:

Пошта индексі: _____ облысы: _____

Қала, аудан, қала ішіндегі аудан: _____

Елді мекен (село, кент): _____

Көше, ықшамаудан, квартал, тар көше, даңғыл _____

Үй нөмірі, _____ пәтер _____, бөлме _____

Телефон/факс нөмірі _____

5. Басшының тегі, аты, әкесінің аты _____

СТН, *(жоқ болған жағдайда сол елдегі салықтық тіркеу нөмірі немесе елінің коды)* _____

6. Құрылтайшылар саны мен құрамы *(тиістісін х-пен белгілеңіз):*

1) Заңды тұлға _____ 2) жеке тұлға _____

Заңды тұлғаның атауы _____

СТН, сол елдегі салықтық тіркеу нөмірі немесе елінің коды (шетелдік заңды тұлғалар үшін) _____

Жарғылық капиталдағы %-дық үлесі _____ төлем сомасы (мың теңге) _____

Жеке тұлғаның тегі, аты, әкесінің аты _____

СТН, салықтық тіркеу нөмірі немесе сол елдің коды (шетелдік жеке тұлғалар үшін) _____

Жарғылық капиталдағы %-дық үлесі _____ Төлем сомасы (мың теңге) _____

Егер құралтайшылар біреуден көп болса олар туралы мәліметтер көрсетіледі:

Тегі, аты, әкесінің аты.

СТН, сол елдегі салықтық тіркеу нөмірі немесе елдің коды (жеке тұлғалар үшін); атауы, СТН, сол елдегі салықтық тіркеу нөмірі немесе елдің коды (заңды тұлғалар үшін), сондай-ақ олардың жарғылық капиталдағы пайыздық және ақшалай үлесі өтінішке қосымша жеке бетте көрсетіліп, тіркеледі.

7. Экономикалық қызмет түрлерінің негізгі кодын көрсетіңіз _____

8. Жарғылық капитал мөлшері _____

9. Филиалды (өкілдікті) құрушы заңды тұлға жөніндегі мәліметтер:

Заңды тұлға (резидент емес)

Атауы _____

СТН, (жоқ болған жағдайда сол елдегі салықтық тіркеу нөмірі немесе елінің коды) _____

10. Қамтылатын адамдардың болжамды саны _____

11. Жеке кәсіпкерлік субъектісі (тиістісін х-пен белгілеңіз):

1) шағын кәсіпкерлік субъектісі _____

2) орта кәсіпкерлік субъектісі _____

3) ірі кәсіпкерлік субъектісі _____

12. Заңды тұлға құрылудың алдында қайта құрудан өткен (тиістісін х-пен белгілеңіз):

1) қайта құрылу _____ 2) бірігу _____

3) енші алу _____ 4) бөлшектену _____

_____ «_____» _____ 20__ жыл

Өтінішке қосымша тіркелетін құжаттар _____

Өтініш берушінің тегі, аты, әкесінің аты көрсетіліп, қолы қойылады.

№ 6 қосымша

(2012 жылдың 1 қаңтарынан бастап күшіне енеді)

Тіркеуші органның атауы _____

Өтініш

**Заңды тұлғаның, филиалдың (өкілдіктің) мемлекеттік (есептік)
тіркелуі туралы**

1. Тіркелу нысаны (тиістісін х-пен көрсетіңіз)

1) Заңды тұлға _____ 2) филиал _____

3) Өкілдік _____

2. Заңды тұлғаның, филиалдың (өкілдіктің) атауы _____

3. Заңды тұлғаның, филиалдың (өкілдіктің) құрамында шетел инвесторларының қатысуы
(тиістіні х-пен белгілеңіз)

1) иә _____ 2) жоқ _____

4. Заңды тұлғаның, филиалдың (өкілдіктің) мекенжайы:

Пошта индексі _____ облысы _____

Қала, аудан, қала ішіндегі аудын: _____

Елді мекен (село, кент) _____

Көше, ықшамаудан, квартал, тар көше, даңғыл _____

Үй нөмірі, _____ пәтер _____, бөлме _____

Телефон/факс нөмірі _____

5. Басшының тегі, аты, әкесінің аты _____

6. Құрылтайшылар саны мен құрамы (тиістісін х-пен белгілеп, жиынын санмен
көрсетіңіз):

1) заңды тұлға _____ 2) жеке тұлға _____

Заңды тұлғаның атауы _____

Жарғылық капиталдағы %-дық үлесі _____ төлем сомасы (мың теңге) _____

Заңды тұлғаның тегі, аты, әкесінің аты _____

Жарғылық капиталдағы %-дық үлесі _____ төлем сомасы (мың теңге) _____

Егер құралтайшылар біреуден көп болса олар туралы мәліметтер көрсетіледі:

**Тегі, аты, әкесінің аты; СТН , сол елдегі салықтық тіркеу нөмірі немесе елдің коды
(жеке тұлғалар үшін); атауы, СТН, сол елдегі салықтық тіркеу нөмірі немесе елдің
коды (заңды тұлғалар үшін), сондай-ақ олардың жарғылық капиталдағы пайыздық
және ақшалай үлесі өтінішке қосымша жеке бетте көрсетіліп, тіркеледі.**

7. Экономикалық қызмет түрлерінің негізгі кодын көрсетіңіз: _____

8. Жарғылық капитал мөлшері _____

9. Қамтылатын адамдардың болжамды саны _____

10. Жеке кәсіпкерлік субъектісі (тиістісін х-пен белгілеңіз):

1) шағын кәсіпкерлік субъектісі _____

2) орта кәсіпкерлік субъектісі _____

3) ірі кәсіпкерлік субъектісі _____

11) Заңды тұлға құрылудың алдында қайта құрудан өткен (тиістісін х-пен белгілеңіз):

1) қайта құрылу _____ 2) бірігу _____

3) енші алу _____ 4) бөлшектену _____

_____ «_____» _____ 20__ жыл

Өтінішке қосымша тіркелетін құжаттар: _____

Өтініш берушінің тегі, аты, әкесінің аты көрсетіліп, қолы қойылады.

№ 7 қосымша

Үлгі

ӨТІНІШ

Астана қ.

«_____» _____ 20__ ж.

Мен, (аты-жөні), мекен-жайым: Қазақстан Республикасы, _____ қаласы, _____ (индекс), _____ ықшамауданы, _____ үй, _____ пәтер, (№ _____ жеке куәлік, _____ ж. ҚР ІІМ берген), осы өтінішпен мына мекенжайдағы пәтерімді _____ (КЕҰ атауы) мекенжай ретінде пайдалануға рұқсат беретінімді мәлімдеймін: Қазақстан Республикасы, _____ қаласы, _____ (пошта индексі), _____ ықшамауданы, _____ үй, _____ пәтер. № _____ «_____» _____ ж. сатып алу-сату шартының негізінде пәтер менің жеке меншігім болып саналады және мекенжайы: Қазақстан Республикасы, _____ қаласы, _____ (пошта индексі), _____ ықшамауданы, _____ үй, _____ пәтер.

Қолы _____ Тегі, аты, әкесінің аты (пәтер иесінің немесе ұйым директорының)

Қосымша тіркеледі:

«_____» _____ 20__ ж. № _____ пәтерді сату-сатып алу шартының көшірмесі.

Пәтер иесінің жеке куәлігінің көшірмесі

Пәтер иесі СТН-інің көшірмесі

Ескертпе:

(1) Пәтер меншік иесінің өтініші нотариалды түрде расталуы тиіс немесе заңды тұлға тарапынан жалға беру, сатып алу-сату шарты ғимаратқа құқығын тіркеу туралы немесе азаматтық зыңеамада көрсетілген ғимаратқа құқықбекітуші басқа да нотариалды расталған куәліктерінің көшірмелері.

(2) Салық органдары іс жүзінде мынадай құжаттарды талап етеді:

- Пәтер иеленушінің жеке куәлігінің және СТН-інің (ИИН) көшірмесі.

№ 8 қосымша

Үлгі

БҰЙРЫҚ №

«_____» _____ 20____ ж. бастап тегі, аты, әкесінің аты (лауазым атауы) тағайындап, және оған (мекеме атауы) барлық төлемдік және қаржылық құжаттарына бірінші (екінші) қол қою құқығы берілсін.

(Басшының тегі, аты, әкесінің аты, қолы)

Заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеуден және филиалдар мен өкілдіктерді есептік тіркеуден өткізу қызметін атқармайтын облыстар мен Астана, Алматы қалалрының Әділет департаменттерінің аудандық, (қалалық) бөлімшелерінің (басқармаларының)

Тізімі

1. Ақмола облысы Әділет департаментінің Көкшетау қалалық Әділет басқармасы;
2. Алматы облысы Әділет департаментінің Талдықорған қалалық Әділет басқармасы;
3. Ақтөбе облысы Әділет департаментінің Ақтөбе қалалық Әділет басқармасы;
4. Атырау облысы Әділет департаментінің Атырау қалалық Әділет бөлімі;
5. Шығыс Қазақстан облысы Әділет департаментінің Өскемен қалалық Әділет басқармасы;
6. Жамбыл облысы Әділет департаментінің Тараз қалалық Әділет басқармасы;
7. Батыс Қазақстан облысы Әділет департаментінің Орал қалалық Әділет басқармасы;
8. Қарағанды облысы Әділет департаментінің Қарағанды қалалық Әділет басқармасы;
9. Қостанай облысы Әділет департаментінің Қостанай қалалық Әділет басқармасы;
10. Қызылорда облысы Әділет департаментінің Қызылорда қалалық Әділет басқармасы;
11. Маңғыстау облысы Әділет департаментінің Ақтау қалалық Әділет бөлімі;
12. Павлодар облысы Әділет департаментінің Павлодар қалалық Әділет басқармасы;
13. Солтүстік Қазақстан облысы Әділет департаментінің Петропавл қалалық Әділет басқармасы;
14. Оңтүстік Қазақстан облысы Әділет департаментінің Шымкент қалалық Әділет басқармасы;
15. Алматы қаласы Әділет департаментінің Алмалы аудандық Әділет басқармасы;
16. Алматы қаласы Әділет департаментінің Әуезов аудандық Әділет басқармасы;
17. Алматы қаласы Әділет департаментінің Бостандық аудандық Әділет басқармасы;
18. Алматы қаласы Әділет департаментінің Жетісу аудандық Әділет басқармасы;
19. Алматы қаласы Әділет департаментінің Медеу аудандық Әділет басқармасы;
20. Алматы қаласы Әділет департаментінің Түркісіб аудандық Әділет басқармасы;
21. Астана қаласы Әділет департаментінің «Алматы» аудандық Әділет басқармасы;
22. Астана қаласы Әділет департаментінің «Сарыарқа» аудандық Әділет басқармасы;

V. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КОММЕРЦИЯЛЫҚ ЕМЕС ҰЙЫМДАРҒА САЛЫҚ САЛУ

1. Салық салу мақсатындағы коммерциялық емес ұйым ұғымы

«Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы Қазақстан Республикасы Кодексінің (әрі қарайғы мәтінде – СК) 134 бабында тек салық салу мақсатында пайдаланылатын КЕҰ ұйымға анықтама беріліп, соған сәйкес:

коммерциялық емес ұйым деп, ҚР азаматтық заңнамасына сәйкес коммерциялық емес ұйым нысанында тіркелген акционерлік қоғамдарды, мекемелерді және пәтер (үй-жайлар) иелері кооперативтерінен басқа тұтыну кооперативтерін қоспағанда, өз қызметін қоғамдық мүдде мақсатында жүзеге асыратын және мынадай шарттарға сай келетін:

- 1) Осындай қызметіне орай табыс кіргізу мақсаты жоқ;
- 2) Түскен таза табысты немесе мүлікті қатысушылар арасында бөліске салмайтын ұйым коммерциялық емес ұйым болып табылады.

СК-нің «Корпоративтік табыс салығы» тарауында (134 бап) берілген коммерциялық емес ұйымның анықтамасы бюджетке төленетін басқа да салықтар мен міндетті төлемдерге де қатысты қолданылады.

СК-нің 134 бабындағы КЕҰ анықтамасы КЕҰ-ның негізгі маңызды нышандарын еске салғанмен, ҚР –ның азаматтық заңнамасындағы анықтаманы (өзінің негізгі мақсаты ретінде табыс табу емес және түскен табысты қатысушылар арасында бөліске салмайтын ұйым)⁹⁷ қайталамайды. ҚР АҚ-мен салыстырғанда СК-і КЕҰ анықтамасына қосымша критерийлер қосты:

- 1) осы баптың аясына салық салу мақсатындағы коммерциялық емес ұйымның бәрі жатпайды;
- 2) Осы бап тек **қоғамдық мүддеге** қызмет ететін коммерциялық емес ұйымдарға ғана қатысты;
- 3) Ұйым **кіріс келтіру** мақсатын көздемеу керек. (Азаматтық кодекс таза кіріс келтіру қызметінің негізгі мақсаты болмауын ғана талап етеді).
- 4) КЕҰ таза кірістен басқа, сондай-ақ **мүлікті** де қатысушылар арасында бөліске салмауға тиіс («таза кірісті» емес).

Салық салу мақсатында СК-нің 134 бабы бойынша ұйымды коммерциялық емес деп табу үшін ол **қоғамдық мүддеге** қызмет етуі тиіс. Сөйте тұра, Қазақстан заңнамасында «қоғамдық мүдде» мақсатында жүзеге асырылатын қызмет түрі анықталмаған. Алайда әзірге іс жүзінде СК-де КЕҰ-ның анықтамасына қатысты мәселе туындаған жоқ, өйткені жергілікті салық органдары бұл мәселені қазбаламай, салық тәртібін СК-нің 134 бабы бойынша коммерциялық емес ұйым ретінде тіркелген және *салық салу мақсатындағы* коммерциялық емес ұйым деп танылған ұйымдастыру-құқықтық нысаны бойынша қолданады. Әрі қарай біз салық салу мақсаты үшін КЕҰ-ның қандай ұйымдастыру-құқықтық нысандары танылатынына тоқталамыз.

КЕҰ-ға СК-нің 134 бабында берілген анықтамада акционерлік қоғамдар, тұтынушылар кооперативтері, (жеке пәтер иелері кооперативтері) салық салу мақсатындағы коммерциялық емес ұйым болып табылмайды, және соған сәйкес олар

⁹⁷ ҚР Азаматтық кодексінің 34 бабы.

коммерциялық емес ұйымдар бюджетке төлейтін немесе төлей алатын салықтардың барлық түрі мен міндетті төлемдер бойынша *Салық Кодексінде көрсетілген коммерциялық емес ұйымдардың жеңілдіктерін пайдалана алмайды*. СК—нің 134 бабы бойынша аталған мекемелердің жеңілдікпен салық төлеу тәртібінен алынып тасталуының себептері толығымен түсінікті:

Коммерциялық емес акционерлік қоғам және тұтыну кооперативтерінің мақсаттары шектеулі, атап айтқанда:

- Коммерциялық емес акционерлік қоғамның өзін ғана дамытады;
- Осы тұтыну кооперативінің қатысушыларының ғана сұраныстарын қанағаттандырады (яғни, салық салу мақсатындағы коммерциялық емес ұйым ретінде танылуының басты кәсіби белгісінің бірі болып саналатын «қоғамдық мүдде» қызметі тұрғысынан мамандана алмаған).
- Мекеме салық салу мақсатындағы коммерциялық емес ұйым ретінде мойындала алмайды, өйткені ҚР азаматтық заңнамасына сәйкес меншік иесі мекеме мүлкін алып, қайта бөліске салу құқығына ие, ал мүлікке заттай да, ақшалай да құндылықтар жатады.
- Сонымен, қоғамдық бірлестік, қор, діни ұйым, ассоциация (олақ), пәтер иеленуші кооперативтер немесе заң актілерінде көрсетілген заңды тұлғалардың басқа да коммерциялық емес ұйымдастыру-құқықтық нысандарында құрылған ұйымдар заң құжаттарында көрсетілгендей **салық салу мақсатындағы коммерциялық емес ұйымдар** болып табылады және *олар СК-нің КЕҰ-ға арналған жеңілдіктерін пайдалануға құқылы*. Заңнамаға сәйкес басқа құрылымдық-құқықтық нысандарға нотариалдық палаталар, адвокаттар палаталары, сауда-өндіріс палаталары, аудиторлар палаталары, бағалаушылар палаталары мен басқа да коммерциялық емес ұйымдар жатады. Олардың әрқайсысының құқықтық жағдайының ерекшеліктері арнаулы заң құжаттарымен реттеледі.

2. Әлеуметтік саладағы қызметті жүзеге асыратын ұйымдар

Коммерциялық емес ұйымдар **әлеуметтік қызмет саласындағы ұйымдармен** салықтық жеңілдік тәртібінде жұмыс істей алады. Салық кодексінің 135 бабы осындай ұйымдар қатарына екі ұйымды жатқызады.

І түрі

Жылдық жиынтық табысының кем дегенде 90 пайызы өтемсіз кірісті қоса есептегендегі белгілі бір СК әлеуметтік қызмет түрлерінен түскен кірістен құралады.

1. Косметологиялық, санитарлық-курорттық қызметті қоспағанда; медициналық қызмет көрсету;
2. Мектепке дейінгі оқу-тәрбие саласындағы қызмет түрлері; бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім, кәсіптік-техникалық, орта білімнен кейінгі, жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі кәсіптік білім беру салаларындағы осы қызмет түрлерін жүзеге асыру құқығын тиісті лицензиялар бойынша қосымша білім беру саласында да жүзеге асыру;
3. Салалық қызмет

- Ғылым (ғылыми-зерттеулерді жүргізуді, соның ішінде автордың интеллектуалдық меншікті пайдалануын іс жүзіне асыруын);
- Спорт (коммерциялық сипаттағы спорттық ойын-сауық шараларынан басқа);
- Мәдениет (кәсіпкерлік қызметті қоспағанда);
- Сақтау бойынша қызмет түрлері (ақпарат пен насихатты таратуды қоспағанда) тарихи-мәдени құндылықтар нысандарының немесе Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес тарихи-мәдени жәдігерлер тізіліміне енгізілген тарихи-мәдени мұраларды қорғау.

4. Кітапхана қызметі

Осылайша, Салық кодексінде көрсетілген шарттар орындалған жағдайда, әлеуметтік салада қызмет ететін ұйымдарға кез келген құрылымдық-құқықтық нысандағы коммерциялық емес ұйымдарды, Салық кодексі коммерциялық емес ұйым ретінде таныса да, танымаса да, бірақ азаматтық заңнама бойынша коммерциялық емес болып табылатын ұйымдарды, мекемелерді немесе акционерлік қоғамдарды жатқызуға болады.

Әлеуметтік саладағы қызметті жүзеге асыратын ұйымның тәртібін қолданушы ұйымның салық төлеуге қатысты ерекшелігі әлеуметтік сала қызметінен және басқа да қызмет түрлерінен түскен кіріс бойынша, егер мынадай бірқатар шарттар орындалған жағдайда корпоративтік табыс салығынан толық босатылатын болады:

- Ұйымның негізгі кірісі Салық Кодексінің 134 бабында санамаланған әлеуметтік қызмет түрлерінен алынады;
- Әр түрлі салық түрлерінен алынған кірістің қатынасы үшін белгілі бір шектеу қойылуы керек;
- Акцизді (подакцизные) товарларды шығару мен сатуға рұқсат берілмейді;
- Кірістер көрсетілген әлеуметтік қызмет түрлеріне бағытталады, яғни ағымдағы қызметті жабуы тиіс, тек қана көрсетілген әлеуметтік қызмет түрлерін дамытуға жұмсалып, құрылтайшылар арасында таратылмай, сондай-ақ басқа да қызмет түрлеріне таратылуы керек.

Осы шарттар бұзылған жағдайда коммерциялық (немесе басқа) ұйым осы салық тәртібін қолдануға құқылы емес. Сонымен бірге 134 бап бойынша *коммерциялық емес ұйымның* салық жеңілдіктері үшін *әлеуметтік қызметпен айналысатын ұйымның* салық жеңілдігі ережесін қолдануға қатысты қандай да бір арнаулы мүмкіндік қарастырылмаған. Бұл ереже КТС-ы бойынша тапсырылған 140.00 белгілі декларациясында қолданылады.

Кірістің 90 пайызының ішіне жоғарыда тізілген әлеуметтік қызмет түрлерінен түсетін кіріс қана емес, грант, қайырымдылық көмек сияқты өтемсіз түскен кірістер де енгізіледі.

Цтүрі

Әлеуметтік қызметті жүзеге асыратын ұйымдардың екінші түріне мынадай

шарттарға сәйкес келетін ұйымдар жатады:

1) Салық есебі аралығында (күнтізбек бойынша бір жыл) мүгедектердің саны қызметкерлердің жалпы санының кемінде 51 пайызын құрауы керек;

2) Салық есебі аралығында мүгедектердің еңбегіне ақы төлеу жөніндегі шығыстар еңбекақы төлеу бойынша жалпы шығыстардың кемінде 51 пайызын (есту, сөйлеу, сондай-ақ көру қабілетінен айырылған мүгедектер жұмыс істейтін мамандандырылған ұйымдарда - кемінде 35 пайызын) құрауы тиіс;

Осы баптың ережелері акцизделетін тауарлар өндіру мен өткізу жөніндегі қызметтен және акцизделетін қызмет түрлерінен табыстар алатын ұйымдарға қатысты қолданылмайды.

Сөйтіп, **екінші түрі** бойынша жұмыс істейтін ұйымдар осы ереженің тек сандық және жалақыға қатысты шарттарын қолданады, акциздік тауарлар өндіру мен сату қызметіне тыйым салады. Ұйым алынған кірісті құрылтайшылар мен қатысушылар арасында бөліске салып, заң жүзінде тыйым салынбаған кез келген қызмет түріне бағыттай алады.

Шарттар сақталған жағдайда алынған барлық кірістерге корпоротивтік табыс салығы салынбайды. Осы жүйені енгізуге арналған қандай да бір амал көрсетілмеген. Осы ережені қолдану КТС-тің (корпоротивтік табыс салығы) белгілі нысаны бойынша тапсырылған 140.00 декларацияда жарияланады.

3. Корпоротивті табыс салығы

3.1. КЕҰ-дар үшін СК-і тағайындаған жеңілдіктер

КЕҰ-ға корпоротивтік табыс салығы бойынша бірқатар жеңілдіктер қарастырылған. КЕҰ-дың белгілі бір табыс түрлеріне корпоротивтік салық салынбайды, және де кірістің мұндай түрлеріне:

- Өзінің жарғылық қызметін жүзеге асыруға өтеусіз алынған кірістер (грант, кіру және мүшелік жарналар, кондоминиумға қатысушылардың жарналары, қайырымдылық көмек, өтеусіз берілген мүлік, өтеусіз негіздегі аударымдар мен қайырмалдық түрінде алынған табысы.
- Кәсіпкерлік қызметтен алынатын (келісімшарт бойынша мемлекеттік әлеуметтік тапсырыстың орындалғандығы үшін, сондай-ақ банктік депозиттер бойынша сыйақы түрінде) кіріс. СК-нің 134 бабының 2 тармағы бойынша коммерциялық емес болып табылатын ұйымдардың сыйақы, грант, кіру және мүшелік жарналар, қайырымдылық көмек, өтеусіз берілген мүлік, өтеусіз негіздегі аударымдар мен қайырмалдық түрінде алынған кірісіне мынадай шарттар орындалған жағдайда салық салынбайды:

1) коммерциялық ұйымның салық салу мақсатында берілген мәртебесі болу керек, яғни ол белгілі бір ұйымдық-құқықтық нысанында құрылуы тиіс (Салық салу мақсатындағы коммерциялық емес ұйым ұғымын қараңыз);

2) коммерциялық емес ұйым қоғамдық мүдде негізінде қызмет етуі тиіс;

3) КЕҰ-ның табыс табу мақсаты болмау керек;

4) коммерциялық емес ұйым таза табысын немесе мүлкін қатысушылар арасында бөлмеуі тиіс.

Осы шарттардың барлығын сақтаған жағдайда коммерциялық емес ұйым жоғарыда көрсетілген табыс түрлері бойынша корпоративті табыс салығын төлеуден босатылады. Егер осы шарттардың жоқ дегенде біреуі орындалмай қалса, онда коммерциялық емес ұйымның осы табыстарына жалпыға бірдей ереже бойынша корпоративті табыс салығы салынады.(СК-нің 134 бабы, 3 тармақ).

ҚР Конституциясының 5 бабының 4 тармағына сәйкес Қазақстан Республикасында саяси партияларды және кәсіптік одақтарды шетелдік заңды тұлғалардың, шет мемлекеттердің азаматтары мен халықаралық ұйымдардың қаржыландыруына тыйым салынған.

Осылайша, ҚР аумағындағы саяси партиялар мен кәсіптік одақтарға шетелдік заңды тұлғалар, шетел мемлекеттерінің азаматтары мен халықаралық ұйымдар грант тағайындай алмайды, қайырымдылық көмек, қайырымалдық, аударым, және басқа да қаржыландыру жасай алмайды.

а. Табыс түрлері

і. Грант

СК-нің 12 бабы 1 тармағының 11 тармақшасына сәйкес **грант – бұл белгілі бір мақсатқа (міндетке) арналып – өтемсіз негізде бір тұлғадан екінші тұлғаға аударылатын қаржы**, атап айтқанда:

- ҚР Үкіметіне, мемлекетіне, ҚР үкіметіне, сондай-ақ заңды және жеке тұлғаларға;
- халықаралық және мемлекеттік ұйымдар, халықаралық және қайырымдылық сипатында қызмет ететін қазақстандық мемлекеттік емес қоғамдық ұйымдар мен қорлар және (немесе) мемлекеттік органдардың қорытындысы бойынша Қазақстан Республикасының Үкіметі белгілеген тізбеге енгізілген Қазақстан Республикасының Конституциясына қайшы келмейтін Қазақстан Республикасына, ҚР Үкіметіне, жеке және заңды тұлғаларға; Шетелдіктерге және азаматтығы жоқ тұлғаларға, ҚР-сы мен ҚР Үкіметіне

2010 жылдың 1 қаңтарынан грант ұғымына өзгерістер енгізілді, соған сәйкес қайырымдылық мақсатында қызмет ететін және ҚР-ның Конституциясына қайшы келмейтін қазақстандық мемлекеттік емес ұйымдар мен қорлар қайырымдылық сипаттағы халықаралық мәнге ие болғандықтан егер ҚР Үкіметі белгілеген тізбеге енгізілсе, салық салу мақсатындағы грант берушілер болып саналады. Бұрынғы жылдарда қазақстандақ ұйымдар тізбеге ену үшін бәсекелесе алмаушы еді.

Сондай-ақ осы бапқа сәйкес салық салу мақсатындағы қазақстандық мемлекеттік емес қоғамдық қорларының ҚР қатысушысы болып саналатын мемлекетаралық келісім арқылы ҚР-ның тұрмысы төмен отбасыларын қолдауға (көмек көрсетуге) осындай келісіммен белгіленген мақсаттар (міндеттер) үшін өтемсіз алынатын мүлік грант болып саналады. Бұл норма әйгілі «Бота» қоғамдық қорының қызметін қамтамасыз ету үшін арнайы қосылды.

«Грант» ұғымы Қазақстанда тек салық салу үшін, осындай грантты алушылар мен бенефициарды белгілі бір салықтардан босату мақсатына байланысты анықталған. Бұл халықаралық, шетелдік немесе шетелдік үкіметтік ұйым берген гранттың барлығы бірдей

Қазақстанда салық төлеу мақсатындағы құқықты иелене алмайтынын көрсетеді. Алушы Салық Кодексі бойынша грант үшін берілетін салықтық жеңілдіктерді пайдалану үшін, «грантты» бөлуші ұйым бірқатар шарттарға сәйкес болуы керек, атап айтқанда:

- 1) шетелдік немесе қазақстандық ұйым **қоғамдық** болуы тиіс (қазақстандық заңнама «қоғамдық» деген ұғым анықтамаған);
- 2) шетелдік немесе қазақстандық ұйым **үкіметтік емес** болуы тиіс (сонымен бірге қазақстандық заңнама «үкіметтік емес» ұғымын тек қана Қазақстанда тіркелген және тек мемлекеттік әлеуметтік тапсырысқа қатысу мақсатында тіркелген коммерциялық емес ұйымдарға қатысты анықтайды);
- 3) мемлекеттік, халықаралық, шетелдік және қазақстандық ұйымдардың қызметі **қайырымдылық** және (немесе) **халықаралық** сипатта болуы тиіс (сөйте тұра қазақстандық заңнама «қайырымдылық», «халықаралық сипаттың» мағынасын ашып, ұйым қызметін анықтамаған).
- 4) мемлекеттік, халықаралық, шетелдік және қазақстандық ұйымдардың қызметі **ҚР Конституциясына қайшы келмеуі керек;**
- 5) мемлекеттік, халықаралық, шетелдік және қазақстандық ұйымдар ҚР Үкіметі белгілеген **Тізімге** кіруі тиіс. Мұндай ұйымдардың тізімі 2009 ж. 20 наурызындағы «Грант беретін халықаралық және мемлекеттік ұйымдардың, шетелдік үкіметтік емес қоғамдық ұйымдар мен қорлардың Тізімін бекіту туралы» (әрі қарай «тізім») ҚР Үкіметінің № 376 Қаулысында белгіленді.

Салық салу мақсатындағы грант берушілер болып саналмайтындар:

қазақстандық және шетелдік коммерциялық заңды тұлғалар, сондай-ақ тізімге енгізілмеген шетелдік үкіметтік емес қоғамдық ұйымдар, халықаралық және мемлекеттік ұйымдар.

Егер қандай да бір ұйымдар Қазақстан аумағында грант беретін болса, бірақ осы тізімге енгізілмеген болса, онда мұндай табыс салық төлеу мақсатындағы грант болып саналмайды, жай ғана өтеусіз табыс болып саналады. Бұл табыс өтемсіз алынған мүлік түрінде болса да, бірақ сөйте тұра, осы табыс бойынша төлемге Салық кодексінде грантқа қатысты жеңілдіктер қарастырылмағандықтан корпоративті табыс салығынан босатылады (әлеуметтік салықтан, жеке табыс салығынан, қосымша құн салығынан, сондай-ақ кеден салығынан. Одан басқа ондай табысты алған жағдайда болашақта салық органдарымен осы табыс түрінің салығын төлеу бойынша даулы мәселелер туындамас үшін, шартта ақшалай қаржының өтемсіз берілгендігі нақтылы көрсетілуі тиіс.

Тізімге енгізу үшін және одан шығару үшін қандай да бір арнаулы шара қарастырылмағандығын атап өткен жөн. Барлығы қызығушылық танытқан ұсыныстардың түсуіне қарай Үкіметтің шешімімен анықталады. Яғни, ұйым үшін Тізімге енгізілудің жалғыз мүмкіндігі ҚР Үкіметіне мүдделі мемлекеттік органның тиісті ұсынысты енгізуі болып табылады.

ii. Қайырымдылық көмек

СК-нің 12 бабының 1 тармағы 24 тармақшасында **қайырымдылық көмекті өтеусіз негізде берілетін қаржы деп анықтаған:**

- Жеке тұлғаларға әлеуметтік қолдау көрсету мақсатында;
- Коммерциялық емес ұйымдарға жарғылық қызметін қолдау үшін;
- Әлеуметтік салада қызмет істейтін ұйымдарға осы ұйымдардың СК-нің 135 бабының 2 тармағында көрсетілген әлеуметтік қызмет түрлерін (білім беру қызметі, медициналық қызмет) жүзеге асыру үшін;
- Әлеуметтік салада қызмет ететін СК-нің 135 бабының 3 тармағында көрсетілген шарттарға сәйкес ұйымдарға (мүгедектер саны мен жалақы бойынша белгілі бір тепе-теңдікте жұмыс істейтін ұйымдар).
- Қайырымдылық жасауға кез келген заңды немесе жеке тұлғалардың құқығы бар. КЕҰ-дар қайырымдылық көмекті қалай ала алатын болса, солай өзі де басқа КЕҰ-ға немесе жеке тұлғаларға жоғарыда айтылған мақсаттар үшін бере алады. Және заңнамада жеке тұлғаларға әлеуметтік қолдау туралы мәселе реттелмеген. Салық органдары (жекелеген түсінік-хаттар негізінде) әлеуметтік қолдау ретінде халықтың әлеуметтік қорғалмаған бөлігіне төлемді жүзеге асыру қажет деп таниды. Мысалы, мүгедектерге, зейнеткерлерге, Ұлы Отан соғысының ардагерлеріне, т.б. Салық органдарымен келіспеушілікті болдырмау мақсатында қайырымдылық көмекті берушілер мен алушылар арасында тиісті азаматтық-құқықтық келісімдерді рәсімдеу керек, растайтын құжаттар болуы тиіс (қайырымдылық көмекті алушының қолы қойылған кассалық шығыс ордері құжаттардың көшірмелері, мысалы, зейнеткердің жеке куәлігі т.б.).

iii. Демеушілік көмек

- б. СК-нің 12 бабының 1 тармағының 13 тармақшасында **демеушілік көмек** осы көмекті көрсететін тұлға туралы ақпаратты тарату мақсатында өтеусіз негізде берілетін мүлік ретінде анықталған:
- Жеке тұлғаларға жарыстарға, конкурстарға, көрмелерге, байқауларға және шығарамашылық, ғылыми, ғылыми-техникалық, өнертапқыштық қызметін, білімін және спорттық шеберлік деңгейін жетілдіру үшін қаржылай көмек (әлеуметтіктен басқа) ретінде;
 - Коммерциялық емес ұйымдарға өздерінің жарғылық мақсаттарын іс жүзіне асыру үшін беріледі.

Сонымен, «демеушілік көмек» ұғымын нақтыласақ, демеуші болуға кез келген заңды және жеке тұлғалардың құқықтық еркі бар. КЕҰ демеушілік көмекті қалай ала алатын болса, солай өзі де басқа КЕҰ-ға немесе жеке тұлғаларға жоғарыда айтылған мақсаттарға бере алады.

Салық органдарымен келіспеушілікті болдырмау мақсатында демеушілік көмекті берушілер мен алушылар арасында тиісті азаматтық-құқықтық келісімдер рәсімделіп, онда коммерциялық ұйымның демеушілік көмектің қаражатына атқарылатын жұмыс

жобасының мақсаты ғана емес, демеуші жөніндегі ақпараттың қайда және қалай таратылатыны да анықталуы тиіс.

3.2.4. Қайырмалдық

Салық Кодексінде **қайырмалдық** ұғымы жоқ. ҚР АҚ-нің 516 бабына сәйкес, қайырмалдық жалпы пайдалану мақсатында затты немесе құқықты сыйға тарту болып табылады. Қайырмалдық азаматтарға, емдеу, тәрбие беру мекемелеріне, әлеуметтік қорғау мекемелеріне және басқа да сол сияқты мекемелерге, қайырымдылық, ғылыми және оқу мекемелеріне, қорларға, мұражайлар мен басқа да мәдениет мекемелеріне, қоғамдық және діни бірлестіктерге, сондай-ақ мемлекетке және Азаматтық Кодекстің 111-112 баптарында аталған азаматтық құқықтың басқа да субъектілеріне жасалуы мүмкін (ҚР мен оның әкімшілік-аумақтық бірліктері).

КЕҰ-дар қайырмалдықты жасайды да, алады да. «Қайырмалдық» ұғымын нақтыласақ, қайырмалдық берушілер кез келген заңды немесе жеке тұлғалар бола алады, ал КЕҰ (салық салу мақсатында), қоғамдық бірлестіктің, қордың, діни бірлестіктің ұйымдастыру-құқықтық нысанында тіркелгендер ғана қайырмалдықты алушылар болып табылады.

Салық салу мақсатында мойындалған коммерциялық емес ұйымдардың ішінде заңды тұлғалардың ассоциациялары (одақтары), нотариалдық палаталар, аудиторлар палаталары, адвокаттар коллегиялары мен өзге құқықтық-құрылымдық нысанда құрылған басқа да коммерциялық емес ұйымдар қайырмалдық ала алмайды.

КЕҰ-ның басқа КЕҰ-ға және жеке тұлғаларға қайырмалдық көмек көрсетуге құқықтық еркі бар.

Қайырмалдық жасау туралы шешім қадылдағанда және жасаған кезде КЕҰ тарапынан (ҚР АҚ-нің 516 бабы) ескерілетін жағдайлар:

- 1) ҚР АҚ бойынша «қайырмалдық» ұғымына ақшалай қаржы кірмейді;**
- 2) Қайырмалдықты алуға ешкімнің рұқсаты мен келісімі қажет емес;**
- 3) Қайырмалдық берудің міндетті шарты қайырмалдық үшін берілген заттың белгілі бір пайдаға жарамдылығы талабының бар екендігі;**
- 4) Қайырмалдық жеке табыс салығы салынбайтын кіріс болып саналмайды. Сондықтан КЕҰ-нан қайырмалдық алған жеке тұлға салық заң құжаттарына сәйкес, төлем көзінен салық салынбайтын табыс алып, өз бетімен осы табыстан 10 % жеке табыс салығын төлеуге тиіс.**

ҚР Азаматтық кодексі (516 бабы) қайырмалдық берушінің заңды тұлғаға берілген затты белгілі бір пайдаға жарату талаптарының болуын міндетті шарт ретінде талап етпейді. Қайырмалдық беруші осындай талапты өз қалауы бойынша қоя алады. Бірақ оның заң құжаттарында бекітілуі міндетті шарт емес. Осындай шарт болмаған жағдайда қайырмалдыққа берілген мүлікті заңды тұлға қажетіне сәйкес пайдаланады.

Белгілі мақсатқа пайдалану шарты қойылған қайырмалдықты алған заңды тұлға оны пайдалануға қатысты барлық амалдардың есебін жекеше жүргізуге тиіс.

Егер жағдайдың өзгеруіне байланысты қайырмалдықты берушінің талабына сәйкес пайдалану мүмкін емес болса, онда ол берушінің келісімі бойынша басқа мақсаттарға да пайдаланылуы мүмкін. Ал қайырмалдық беруші азаматтың қаза болуына байланысты немесе заңды тұлға жойылған жағдайда сот шешімі бойынша пайдаланады.

Қайырмалдыққа берілген мүліктің берушінің шарты бойынша пайдаланылмауы немесе осы шарт берушінің (оның мұрагерлерінің, соттың) келісімін алмай өзгертілуі қайырмалдық жасаушыға, оның мұрагерлеріне немесе басқа заңды мұрагеріне қайтаруды талап ету құқығын береді.

Қайырмалдық жасалған кезде беруші мен алушының арасындағы қарым-қатынастар заңды түрде рәсімделуі тиіс, яғни азаматтық-құқықтық шарт жасалады.

3.2.5. Кіру және мүшелік жарналар

Салық Кодексі кіру және мүшелік жарналар ұғымын анықтаған жоқ. ҚР заң құжаттарына сәйкес, мүшелік негізінде құрылған коммерциялық ұйымдарға ҚР заңнамасына сәйкес ассоциациялар (одақтар), қоғамдық бірлестіктер, діни бірлестіктер, аудиторлар палатасы, адвокаттар коллегиялары, нотариалдық палаталар, бағалаушылар палаталары кіреді. Тек бұл ұйымдар кіруге арналған және мүшелік жарналардан табыс алу құқығына ие. Бұл құқық ұйымның жарғысында, ішкі нормативтік құжаттарында, (мысалы, кіру мен мүшелік жарна туралы ереже) кіру және мүшелік жарналардың мөлшері мен оларды төлеудің рәсімі мен мерзімдерін бекіту арқылы белгіленуі тиіс.

Сондай-ақ, біздің ойымызша, кез келген ұйымдастыру-құқықтық КЕҰ нысанын құрған кезде (мүшелік те, мүшелік емес те ұйым) , құрылтайшылар корпоротивті табыс салығы салынбайтын бастапқы жарнаны бере алады.

3.2.6. Өтеусіз негіздегі аударымдар

Салық кодексінде «өтеусіз негіздегі төлемдер» ұғымына анықтама берілмеген. Бұл ұғым азаматтыз заңнамада да ашылмаған. Аударым деген сөздің мағынасын табыстың бір бөлігін бөліп беру деп шамалауға болады. Сонымен бірге төлем субъектілері, мақсаттары белгіленбеген. Негізгі шарты – табыстың бір бөлігін коммерциялық емес ұйымның пайдасына өтемсіз негізде аудару. Сонымен, аударым объектісі кез келген құқық субъектісі бола алады. КЕҰ өтеусіз негізде жасалатын төлемдерді қабылдай алады және жасай алады.

Салық органдарымен келіспеушілікті болдырмау мақсатында төлемдерді өтемсіз негізде беруші тұлға мен өтемсіз негізде қабылдаушылар арасында тиісті азаматтық-құқықтық келісімдерді рәсімдеп, тараптардың қалауына байланысты аударымның мақсатын анықтауға болады.

3.2.7. Кондоминиум қатысушыларының жарнасы

СК-і салық салу мақсатындағы кондоминиум қатысушыларының жарналары ретінде:

- Ғимарат (пәтер) меншік иелерінің ортақ мүлікті пайдалануға және қолдануға қатысты шығындарды жабуға бағытталған міндетті төлемдері;
- Ғимарат (пәтер) меншік иелерінің үйді тұтастай пайдалануды қамтамасыз ететін және міндетті болып саналмайтын ғимарат (пәтер) меншік иелеріне олардың келісімімен жүктелген қосымша шығындарды жабуға бағытталған төлемдер;
- ҚР заңнамасы белгілеген мөлшердегі ғимараттың (пәтердің) меншік иелері тарапынан жалпы шығын есебіне кешіктіріліп аударылған міндетті төлемдердің пенясы.

Кондоминиум қатысушыларының жарна мөлшері мен төлеу тәртібі тұрғын үй қатынастары туралы ҚР заңнамасында көрсетілген тәртіппен ғимарат (пәтер) меншік иелері кооперативі мүшелерінің жалпы жиналысында бекітіледі.

3.2.8. Қайырымдылық көмек

Салық кодексінің 12 бабының 1 тармағының 12 тармақшасына сәйкес : **«гуманитарлық көмек** – Қазақстан Республикасына өтемсіз негізде азық-түлік, халық тұтыну тауарлары, техника, құрал-жабдықтар, медициналық құралдар мен дәрі-дәрмектер түрінде, шет мемлекеттерден халақаралық ұйымдардан халықтың өмірі мен тұрмысын жақсартуға, сондай-ақ әскери, экологиялық, табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайларға арналып жіберілетін көмек Қазақстан Республикасы Үкіметінің өкілетті органдары арқылы бөлініп таратылады.

Сонымен, СК-не сәйкес ҚР-на келіп түскен қайырымдылық көмек ҚР Үкіметінің өкілетті ұйымдары арқылы таратылады. КЕҰ қайырымдылық көмекті шетелдерден және халықаралық ұйымдардан тікелей ала алмайды. Қайырымдылық көмекті жалғыз алушы – Қазақстан Республикасының өзі, оның Үкіметі.

Үкімет қайырымдылық көмекті өкілетті ұйымдар арқылы таратады. Халықаралық қайырымдылық көмекті таратуға өкілетті ұйымдардың соңғы тізбесі халықаралық қайырымдылық көмек мәселелері бойынша 2003 жылдың 11 сәуіріндегі комиссия отырысы шешімінің хаттамасында бекітілді.

СК–не сәйкес қайырымдылық көмекке корпоративті табыс салығы салынбайды. Қайырымдылық көмекке салық салу басқа тұрғыдан қарастырылған. СК-де салық төлеушілердің қайырымдылық көмектен табыс бойынша салық салу табысын азайту қарастырылған.

СК-нің 133 бабының 2 тармағының 4 тармақшасына сәйкес салық төлеушінің салық салынатын табысты қайырымдылық көмек түрінде алынған мүліктің құны түрінде табиғи немесе техногендік төтенше жағдайлар туындағанда және қажеттілігіне қарай пайдаланылуына байланысты азайтуға құқықтық еркі бар.

3.2.9. Банк депозиттері бойынша сыйақы

Банк депозиттері бойынша сыйақы кәсіпкерліктен алынатын табыстың бір түрі болып табылады. Бос қаржыны уақытша коммерциялық банктердің депозиттеріне салып, белгілі уақыт өткеннен кейін табыс алған коммерциялық емес ұйымдардан бұл табыс түріне корпоративтік табыс салығы алынбайды. Алайда бұл төлем көзінен алынатын салықтан босатылады деген сөз емес, яғни банктер депозит бойынша сыйақы түрінде төленетін табыстан 15 % корпоративтік табыс салығын ұстап қалады.

3.2.10. Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыстарды орындау үшін жасалған шарт бойынша табыстар

КЕҰ-ның мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты орындау үшін жасалған келісімшарт бойынша түсетін табысы КЕҰ-ның қызметінен, яғни кәсіпкерлік қызметінен алынады. Алайда табыстың бұл түрінен КТС (корпоративті табыс салығы) алынбайды және ол 130.00 түріндегі декларацияда көрсетіледі.

3.2.11. КЕҰ-ның кәсіпкерлік қызметінен алынатын табыстар (банк депозиттерінен алынатын сыйақы табыстары мен мемлекеттік әлеуметтік тапсырыстарды орындауға арналған келісімшарт бойынша табыстардан басқа)

Жеңілдетілген болып саналмайтын КЕҰ-ның басқа табыстары, мәселен, кәсіпкерлік қызметтен алынатын табысына (банк депозиттерінен түсетін сыйақыдан, мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты орындау үшін жасалған келісімшарт бойынша түсетін табысынан басқа) салық жалпыға ортақ ережеге сәйкес салынады.

КЕҰ-ның табыс кіргізуге бағытталған кез келген қызметі табыстың қайда жұмсалғанына қарамастан, тіпті кәсіпкерлік қызметтен түскен бүкіл пайда қайырымдылық мақсатқа немесе КЕҰ-ның жарғылық мақсатына жұмсалса да, кәсіпкерлік қызметке жатады.

КЕҰ-дар ҚР Азаматтық заңнамасына сәйкес кәсіпкерлік қызметпен тек жарғыда көрсетілген мақсаттарына қаншалықты сәйкестігі аясында айналысуға құқықтық еркі бар екендігін естен шығармаулары тиіс. Мәселен, егер ұйымның жарғылық қызметі тұтынушылардың құқықтарын қорғау болса, онда бұл ұйым - тұтынушы ретінде құқықтары бұзылған азаматтардың мүдделерін соттарда қорғайтын ақылы өкілі болуға құқылы. Бірақ дәл осы ұйымның салық органдары шешіміне шағымдану жөнінде әлдебір заңды тұлғаның мүдделерін ақылы негізде қорғауға немесе медицина препараттарын сату қызметімен айналысуға құқықтық еркі жоқ.

КЕҰ-дың табысы КТС-нан босатылған табыс және жалпыға ортақ белгіленген ереже бойынша табыс ретінде (СК-нің 134 бабының 4 тармағы) жеке-жеке есепке алынуы тиіс. Табыс бойынша жеке-жеке есепке алу мынаны білдіреді:

- 1) Салық органдарына жылдық жиынтық табыс жөнінде екі декларацияны, яғни өтеусіз алынған табыс бойынша – 130.00 түріндегі декларацияны және кәсіпкерлік қызметтен түскен табыс бойыншы – 100.00. түріндегі декларацияны тапсыру.
- 2) Бухгалтерлік есепте кәсіпкерлік қызметтен түскен табысты көрсету, КЕҰ-ның шығыс сомасынан алынатын шегерімдер салық төлеушінің қалауы бойынша **сәйкестендіру** немесе жекешелеу әдісімен анықталады.

Сәйкестендіру әдісі бойынша КЕҰ-ның шегерімге жатқызылатын шығыстың жалпы сомасы кәсіпкерлік қызметтен түскен табыстың меншікті салмағына қарай (банк депозиттері бойынша сыйақыдан, мемлекеттік әлеуметтік тапсырыстан басқа) КЕҰ-дардың табысының жалпы сомасымен анықталады.

Жекешелеу әдісі бойынша салық төлеуші өтеусіз түскен табыстарға қатысты (грант, т.б.) және жалпыға ортақ ережеге жатқызылатын табыстарға қатысты шығыстардың есебін жекеше жүргізеді.

КЕҰ-ға шығыс әдісін таңдауда жекешелеу әдісі болса да, сәйкестендіру әдісі болса да, қай-қайсысына да жауапкершілікпен қарау керек. Өртүрлі әдістердің ерекшеліктерін қарастырамыз.

Шығыстарды есепке алудың сәйкестендіру әдісі

Сәйкестендіру әдісін қолданғанда ұйым шегерімге алуға тиіс кәсіпкерлік қызмет бойынша алынған шығыс нақтылы жұмсалған шығыннан аз болып шығуы мүмкін.

Сәйкестендіру әдісімен есепке алуда кәсіпкерлік қызмет бойынша шегерімге жатқызылатын шығыстардың алгоритмін анықтау үшін:

- 1) **Бүкіл табысты анықтаймыз** (кәсіпкерлік қызметтен түскен табыс + грант т.б. түріндегі өтеусіз табыс);
- 2) Кәсіпкерлік қызметтен алынатын **үлес салмағын анықтаймыз**: кәсіпкерлік қызметтен түскен табыс/ бүкіл табысқа.
- 3) **Бүкіл шығынды анықтаймыз**: кәсіпкерлік қызмет бойынша шығыстар + грант, т.б. түріндегі өтемсіз түскен табыс шығыны;
- 4) **Шегерімдер сомасын анықтаймыз**: жалпы шығын мөлшерін үлес салмағына көбейтеміз.

Өртүрлі жағдайлардағы мысалдарға, соның ішінде кейбір кереғар жайттарды да қарастырамыз.

1 нұсқа

КЕҰ 1 000 000 теңге мөлшеріндегі грант түрінде және 100 000 теңге ақылы семинар өткізуден табыс алды делік. Жалпы табыс $100\,000 + 1\,000\,000 = 1\,100\,000$ теңге. Кәсіпкерлік қызметтен алынған табыстың үлес салмағы $9\% : 100\,000 / 1\,100\,000$. Грант бір жылдың ішінде толық жұмсалды, яғни грант бойынша шығыстар 1000 000 теңгені құрады. Семинар өткізуге жұмсалған шығыстар 100 000 теңгені құрады. Табыстың үлесі 9% болғандықтан біз шегерімдерге шығыстардың жалпы сомасынан $9\% : 1\,100\,000 \times 9\% = 99\,000$ ала аламыз. Сонымен, біз осы жағдайда сәйкестендіру әдісі арқылы шегерімдерге 100 000 теңге мөлшеріндегі кәсіптік қызметке жұмсалған шығыстардың барлығын емес, тек 99 000 теңгені ғана ала аламыз.

2 нұсқа

КЕҰ грант түрінде екі жылға 1 0000 000 теңге және ақылы семинар өткізуден 100 000 теңге табыс алды. Кәсіпкерлік қызметтен алынған табыстың үлесі 9%-ды құрады. Бір жылдың ішінде грант толық жұмсалып, шығыс 1000 000 теңгені құрады. Семинар өткізу

шығыстары 50 000 теңгені құрады. Жалпы шығыс сомасы 1 050 000 теңгені құрады. Шегерімдердің болжамды мөлшері 94 500 теңге ($1050\ 000 \times 9\%$). Алайда ұйымның нақтылы шығысы 50 000 теңге болғандықтан, шегерімге ол 94 500 теңге емес, тек 50 000 теңге нақтылы шығыс құжаттары бойынша алынады.

3 нұсқа

КЕҰ 1 000 000 теңге грант түрінде және 100 000 теңге ақылы семинар өткізуден табыс алды. Жалпы табыс $100\ 000 + 100\ 000 = 200\ 000$ теңге. Кәсіпкерлік қызметтен алынған табыстың үлес салмағы 50 % -ды құрады. Грант бір жылдың ішінде толық жұмсалды, грант бойынша шығыстар 1000 000 теңгені құрады. Семинар өткізуге жұмсалған шығыстар 100 000 теңгені құрады. Шығыстардың жалпы сомасы 200 000 теңгені құрады. Шегерімнің болжамды мөлшері 100 000 теңге ($200\ 000 \times 50\%$). Сонымен, біз осы жағдайда кәсіпкерлік қызметке жұмсалған 100 000 теңге мөлшеріндегі барлық шығыстарды шегерімге ала аламыз.

4 нұсқа

КЕҰ 1 000 000 теңге грант және мүшелік жарна түрінде 1000 000 теңге және ақылы семинар өткізуден 500 000 теңге табыс алды. Бір жыл ішіндегі жалпы табыс 1 500 000 теңге. Кәсіпкерлік қызметтен алынған табыстың үлес салмағы 33 % -ды құрады. Бір жылдың ішінде грант пен мүшелік жарна толық жұмсалған жоқ, өтемсіз табыстар бойынша шығыстар 600 000 теңгені құрады. Семинар өткізуге жұмсалған шығыстар 500 000 теңгені құрады. Шығыстардың жалпы сомасы 1 100 000 теңгені құрады. Шегерімге біз жалпы табыс сомасының 33 %-ын, яғни 363 000 теңге аламыз. Ал, құжаттарға сәйкес нақтылы жұмсалғаны - 500 000 теңге.

Сонымен біздің соңғы мысалымызда кәсіпкерлік қызметтен түскен табыс бойынша корпоративтік табыс салығын анықтауда біз мынаны білдік: 500 000 теңге (СГД) – 363 000 теңге (мөлшерлі шегерімлер) = 137 000 теңге (салық салынған табыс) $\times 20\%$ (мөлшерлі КТС-ы) = 27 400 теңге (КТС).

КЕҰ кәсіпкерлік қызмет кірісінен нақтылы бір тиын да пайда көрмей, шығыстарды есепке алудың сәйкестендіру әдісімен 27 400 теңге КТС-ғын төлеуге міндетті болады, ал осыған ұқсас жағдайда жекешелеу әдісін қолданғанда корпоративті табыс салығы туындамайды.

Шығыстарды жекеше есепке алу әдісі

КЕҰ жекешелеу әдісі бойынша кәсіпкерлік қызметтен түскен табыстарға қатысты (грант, т.б) және жалпы бекітілген ереже бойынша салық салынатын табыстарға қатысты және өтемсіз табыстарға (грант, т.б) қатысты шығыстардың есебін жекеше жүргізеді.

Жеке салық есебі Салық кодексінің талаптарына сәйкес есеп құжаттарының негізінде жүргізіледі. КЕҰ салық салушы нысандарды біріктіре алмайды, салық салумен байланысты Салық кодексі жеке салық есебін жүргізу талабы көрсетілген қызмет түрлері бойынша салықтық міндеттерді есептейді.

КЕҰ міндетті ереже бойынша салықтық есеп саясатын өз бетінше белгіледі:

- Салық есебін жеке жүргізу ережесі.

- Соның ішінде жалпы кіріс пен шығыс түрлерінің тізімі;
- СК белгілеген әр түрлі салық салу шарттары бойынша мұндай кіріс-шығыстардың қызмет түрлері арасында бөлу әдістері. Жалпы табыс пен шығыс дегенде есепті салық кезеңіндегі табыс пен шығыс, соның ішінде жалпы фиксированный актив бойынша жекелеген қызмет түрін жүзеге асыруға тікелей байланысты себеп-салдары жоқ және СК белгілеген әр түрлі салық салу шарттарын толық көлемде жүзеге асыратын қызметтің бір түріне жатпайды. Мұндай шығыстарға жалға төленетін ақы, коммуналдық қызмет, байланыс қызмет, т.б., толық тізімі салықтық есеп саясатында нақтылы көрсетілу тиіс. Оларды табыс салығы салынбайтын кіріс табыстары, және табыс салығы салынатын шығыстарға қатысты түрлі амалдарды, мәселен, ең кең тараған әдіс алынған табыс бойынша (КТС салынатын және салынбайтын) пайыздық үлеспен қарастыруға болады. Алайда КЕҰ басқа әдістерді де қолдана алады. Бастысы, қолданылған әдістер салықтық есеп беру саясатында анық, нақтылы жазылу керек.
- Егер КЕҰ өзінің салықтық есеп беру саясатында салық есебін беру әдісін анықтай алмаса (жекеше ме, сәйкестендіру ме), жекеше есеп беру ережесін орнатпаса, салықтық тексеруде, салықтық органдар КЕҰ-ның кіріс-шығысын есепке алу үшін сәйкестендіру әдісін алады.

3.5. Қайырымдылық көрсетуші заңды тұлғалардың табысына салықтық төлемдерін азайту

СК-і КЕҰ-ның жалпыға ортақ салықтық ережемен жұмыс істейтін қайырымдылық немесе демеушілік көмек көрсеткен және КЕҰ-ға қызмет еткен заңды тұлғалардан, сондай-ақ өтеусіз берілген мүліктен алынатын салық төлемдерін азайтуды қарастырады.

СК-нің 133 бабына сәйкес салық төлеуші салық өндірілетін табысынан 3 пайыздан аспайтын жалпы сома мөлшеріндегі мынадай шығыс түрлеріне салықтық жеңілдіктер қарастыруға құқықтық еркі бар:

- СК-нің 97 бабының 2 тармағы бойынша қарастырылған әлеуметтік сала нысандарын пайдалану үшін салық төлеушінің нақты жұмсаған шығыстарына;
 - КЕҰ-ға және әлеуметтік салада қызмет ететін ұйымдарға өтемсіз берілген мүліктің құны. Өтемсіз орындалған жұмыстар, көрсетілген қызмет жұмсалған шығыстың мөлшерімін анықталады;
 - Салық төлеушінің көмекті алушы тұлға тарапынан берілген өтініш негізінде, демеушілік немесе қайырымдылық көмек көрсеткен жағдайда Жоғарыда аталған шығыстарды кәсіпкерлік қызметтен алынған табыстан төлесе, осы жеңілдіктерді коммерциялық та, коммерциялық емес ұйымдар да пайдалана алады. Алайда бұл жеңілдіктер өте мардымсыз болғандықтан, оны көбінесе ірі бизнес өкілдері ғана пайдалана алады.
- Мысалы, егер КЕҰ-ға жыл бойында $S = 10\,000$ (1 500 000 $S=150$ теңге) мөлшерінде қайырымдылық немесе демеушілік көмек көрсетілсе, осы

сомаға салынатын табыс салығы азайтылады, яғни ҚТС-ғы салынбайды, ұйымның салық салынатын табысы 50 000 000 теңгені құрайды (S 333 333). Осындай ұйым 5 пайыздық жылдық рентабельділімен **бір миллиард** теңгені құрайды (S 6 666 666). Ал бұл ірі кәсіпкерлік нысанының айналымын сипаттайды («Жеке кәсіпкерлік туралы» ҚР-ның заңы, 6 бап, 7 тармақ)

КЕҰ-ға және жеке тұлғаларға өтеусіз берілген мүлік пен қайырымдылық көмектен түскен салық салынатын табысты азайту түріндегі жеңілдікпен пайдалану мүмкіндігі жалпыға ортақ ережелер негізінде қызмет істейтін заңды тұлғаларға тиесілі. Оңайлатылған декларация негізіндегі арнаулы салық ережесі бойынша жұмыс істейтін заңды тұлғалар, жеке кәсіпкерлер мен жеке тұлғалардың табыс салығын азайтуға құқықтары жоқ. Осы салық төлеушілерге заңнамада қайырымдылық көмекті жүзеге асырғандары үшін ешқандай жеңілдік қарастырылмаған.

Жеке тұлғаның табыс салығы

Жеке тұлғаның табыс салығы ҚР Конституциясының 35 бабына сәйкес заң жүзінде белгіленген салықтарды, жинақтарды және басқа да міндетті төлемдерді төлеу әркімнің борышы және міндеті. Жеке тұлғалар табысының жеке түрлерін жариялап, белгілі бір салық заңнамалары жағдайында (тіркелген жеке кәсіпкерлер, нотариустар мен адвокаттар, ҚР –нан тысқары тыс шетелден табыс алатын жеке тұлғалар). Басқа жеке тұлғалардан жеке табыс салығы төлем көзінен ұсталады. Және КЕҰ –ға жеке тұлғалар арқылы жүзеге асырылатын төлемнің бір бөлігі салықтан босатылады.

КЕҰ үшін СК тағайындаған жеңілдіктер

1. 156 баптың 1 тармағы бойынша коммерциялық емес ұйымдар мен мен әлеуметтік салада қызмет атқаратын ұйымдардан алатын жеке тұлғаның табысына мынадай жағдайларда салық салынбайды:
 - 1) грант қаржылары есебінен жасалатын төлемдер (еңбекақы түріндегі төлемдерден басқасы). Мысалы, қызметтік іссапар кезінде төленетін тәуліктік өтемдер, оның ішінде Салық Кодексінің 101 бабында көрсетілген нормалардан асатындары да бар).
2. Грант есебінен жүзеге асырылатын Қазақстан Республикасы қатысушысы болып есептелетін мемлекетаралық келісімдер аясында Қазақстан Республикасындағы аз қамтылған отбасыларға қолдау көрсетуге (көмек беруге) бағытталған төлемдер, яғни жалақыны қосқандағы кез келген төлемдер.
3. Қайырымдылық көмек;
4. Қайырмалдық және демеушілік көмек;
5. Ең төменгі жалақы мөлшерінде бюджет не (немесе) грант қаражаты есебінен жүзеге асырылатын қоғамдық жұмыстарды орындау мен кәсіби оқуларға байланысты республикалық бюджеттің қаржылық жылына сәйкес белгіленген төлемдер. Яғни, егер бюджет есебінен шарт бойынша мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс қоғамдық жұмыс арқылы жүзеге асырылса, онда ең төменгі жалақы мөлшерінде ол салық салынудан босатылады.

Кәсіптік білім беру кәсіби білім беруді көздейді. «Білім туралы» ҚР Заңының 21 тармағының 3 бабына сәйкес кәсіптік білімге кіретіндер:

- 1) Бастауыш кәсіби білім;
- 2) Орта кәсіби білім;
- 3) Жоғары кәсіби білім;
- 4) Жоғары білімнен кейінгі кәсіби білім;
- 5) Қосымша кәсіби білім.

Автордың көзқарасы бойынша кәсіптік білімге байланысты төлемдердің ішінде оқу орнына дейінгі жолы, оқу материалына жұмсалған шығыстар бар.

Сонымен, коммерциялық емес ұйым немесе әлеуметтік салада қызмет ететін ұйым кәсіби білім

беруді көздейтін грант алса, онда олар білім беруге жіберілетін төлемдерді жеке тұлғаға табыс салығын салмай-ақ жасай алады., бірақ төменгі жалақы мөлшерінде. Егер осы шығыстар айына ең төменгі жалақы мөлшерінен асса, онда артық сомадан ИТТС ұстап, бюджетке төлеу керек. Іс жүзінде жеке табыс салығы нормаларын қолдануға байланысты туындаған әр түрлі сұрақтар СК № 156 бабының 1 тармағы 11 тармақшасында бекітілген нормаларға сәйкес КЕҰ-ның салық төлеушілері мен салық қызметі органының жауапты қызмекерлері тарапынан шешімін табады.

СК-нің 156 бабының 11 тармағына сәйкес грант қаражаты есебінен алынған жеке тұлғалардың табысына (жалақы түрінде төленгеннен басқасы) жеке табыс салығы салынбайды. КЕҰ-да мұндай төлемдер көбінесе екі жағдайда туындайды.

1 жағдай

Нақтылы грант бойынша жұмыс істейтін қызметкер іссапарда болған кезінде уақытында 6 АЕК мөлшерінде тәуліктік ақы Қазақстан бойынша, 8 АЕК Қазақстаннан тыс шет елдер бойынша төленеді. Салық органдарының лауазымды тұлғалары тек 101 бапта бекітілген, яғни 6 АЕК Қазақстан бойынша, 8 АЕК ҚР шегінен тыс мөлшеріндегі табысқа ғана шектеулі шамада жеке табыс салығы салынбайды, төлем көзінен табысқа шектеулі шамада салық салынбайтын іссапар кезіндегі берілетін өтемақыға жатқызылады. Олардың пікірінше, тәуліктік төлемдер мөлшері арттырылса, онда ол қызметкердің еңбекақысы болып табылады.

Біздің ойымызша, СК-нің осы бабы жеткілікті қарастырылмаған, яғни жетілдіруді қажет етеді. Жеке тұлғаның табысына салық салынбайтын тәуліктік төлемақылардың мөлшерін шектеу салық төлеушілердің бәріне бірдей қолданылатын құқықтық жалпы нормасы болып табылады, ал СК-нің 156 бабының 1 тармағының 11 тармақшасы осы жалпы құқық нормасынан шығару болып табылады. Бұл шығару нақтылы жағдайда жеке тұлғаларға тәуліктік төлемақы түріндегі **төлемдердің грант қаражаты есебінен** жүзеге асырылған жағдайында қолданылады. Тәуліктік төлемақылар еңбекақы болып табылмайды. ҚР еңбек туралы заңына сәйкес қызметкердің еңбекақысы жеке немесе ұжымдық еңбек шартына сәйкес төленуі тиіс. Сонымен, еңбекақы мен оның құрамдастарын анықтау мүмкін емес. Белгілі бір деңгейде грант қаражаты есебінен тәуліктік төлемақы ретінде 6 АЕК-дан көп алатын грант бойынша орындаушылардың

еңбек шарттарында бекітілмесе, оларды еңбекақы ретінде санауға болмайды. Грант қаражатынан тәуліктік төлемақы түрінде төлеу және олардың мөлшері грант туралы шартта, нақты айтқанда, оның қосымшасы - грант бюджетінде бекітілуі тиіс.

Грант бюджетінде коммерциялық емес ұйымның шығыс түрлері нақты анықталған жағдайда грант бойынша орындаушылардың еңбекақысы бөлек, ал грантта ұйым орналасқан жерден тыс барып қайту көзделсе, тәуліктік төлемақы бөлек көрсетілуі тиіс. Өйткені, тәуліктік төлемақы ешбір жағдайда жеке тұлғаның еңбекақысы болып саналмайды. Осы төлемдер қызметкердің еңбекақысы емес, тәуліктік төлемақы болып табылатынын дәлелдеу үшін грант пен оған қосымша грант бюджетін көрсету жеткілікті. Сонымен, біз заңда тура ұғылып, қолдануға тиісті болғандықтан, **грант есебінен төленетін кез келген төлемерге** еңбекақыдан басқа жеке тұлғаның табысына салынатын салық салынбайды. Ал Қазақстан бойынша 6 АЕК мөлшерінен асқан тәуліктік төлемақы еңбекақы болып табылмағандықтан, олар келесі шарттарға келгенде осы төлемдер еңбек шарттарында еңбекақы құралы ретінде бекітілмесе және грант шартының қосымшасы - бюджетте еңбекақы мен тәуліктік төлемақылары нақтылы бөлек бекітілген жағдайда оларға **жеке тұлға табысына салынатын салық салынбайды**. Сонымен бірге барлық құжаттар дұрыс рәсімделуі тиіс: оларға іссапар туралы бұйрық, іссапар куәліктері т.б жатады.

2 жағдай

Бұл жағдай біріншіге ұқсас. Коммерциялық емес ұйымдар грант бойынша жобаны жүзеге асыру шеңберінде семинарлар мен жаттығуларды жиі өткізіп, оған қатысушылар ретінде басқа Қазақстанның басқа қалаларынан, коммерциялық емес ұйымдардың өкілдерін және мемлекеттік қызметкерлерді шақырады. Сонымен бірге осындай семинарларды ұйымдастырушылар шақырылғандардың барып-қайтар жолын, жатар орнын, тамағын төлейді. Егер осы төлемдердің барлығы грант есебінен төленіп, грант шартының қосымшасында – бюджетте қарастырылып, жүзеге асырылса, онда олар семинарлар мен жаттығуларға қатысатын **жеке тұлғалардың жеке табыс салығына жатпайтын кірісі болып табылады**.

Әлеуметтік салық

Коммерциялық емес ұйымдар мен әлеуметтік салада қызмет ететін ұйымдарға Салық Кодексінде берілетін жеңілдіктер.

Салық Кодексінің 357 бабы 3 тармағы 1 тармақшасына сәйкес мемлекет, үкімет және халықаралық ұйымдар арқылы берілетін гранттар қаражаты есебінен жасалатын төлемдер әлеуметтік салық салу объектісі болып табылмайды. Сонымен бірге төлемдер грант мақсатын (міндетін) жүзеге асыру үшін тағайындалған грант алушы немесе орындаушымен жасасқан келісім (шарт) негізінде төленеді (СК-нің 357 бабының 5 тармағы). Яғни КЕҰ грант берушіден грантты алған жағдайда грант берушінің болжалды тізіміне сәйкес (корпоративтік табыс салығын қараңыз) грант келісімшарты болғанда және өз қызметкерлеріне табысты еңбекақы түрінде төлесе, КЕҰ-ға бұл төлемдерден әлеуметтік салық өндірілмейді.

Қосылған құн салығы

Салық кодексінде берілетін жеңілдіктер.

А. Салық кодексіне сәйкес коммерциялық емес ұйымдардың қызмет көрсету бойынша келесі айналымдары ҚҚС төлеуден босатылады:

- 1) балаларды, қарттарды, соғыс және еңбек ардагерлері мен мүгедектерді қорғау және әлеуметтік қамсыздандыру жөнінде көрсетілетін қызмет түрлері;
- 2) діни ұйымдардың әдет-ғұрыптар мен рәсімдерді жүзеге асыруына және діни қажетті шараларды өткізуіне байланысты қызметтер;
- 3) тауарларды өткізуден түскен айналымдар (жұмыстар, қызмет көрсетулер), (делдалдық сауда қызметінен түскен (жұмыстар, қызмет көрсетулер) өткізу жөніндегі айналымдардан және акцизделетін тауарлар мен қызмет түрлерін өндіру мен өткізу бойынша айналымдардан басқа) мүгедектердің қоғамдық бірлестіктері, сондай-ақ өндіріс ұйымдары келесі шарттарға сәйкес келетін болса:

- осындай өндірістік ұйымдар қызметкерлерінің жалпы санының кемінде 51 пайызы мүгедектер болса;
- мүгедектерге еңбекақы төлеу бойынша жалпы шығыстардың кемінде 51 пайызы (мамандандырылған ұйымдарда жұмыс істейтін, есту, сөйлеу, көру қабілетінен айырылған мүгедектер— кемінде 35 пайыз) болса.

В. Салық кодексінің 255 б. 1 т. сәйкес, қосылған құн салығынан мынадай тауарлар импорты босатылады:

- 1) мемлекеттердің, мемлекеттер үкіметтері мен халықаралық ұйымдардың желісі бойынша берілген гранттар қаражаты есебінен жүзеге асырылатын тауарлар импорты;
- 2) акцизделетін тауарларды қоспағанда, Қазақстан Республикасының Үкіметі белгілеген тәртіппен ізгілік көмек ретінде әкелінген тауарлар импорты;
- 3) акцизделетін тауарларды қоспағанда, мемлекет, мемлекеттердің үкіметтері, халықаралық ұйымдар желілері бойынша қайырымдылық көмек мақсатында әкелінген тауарлар импорты, оның ішінде техникалық жәрдем көрсету.

Жоғарыда көрсетілген тауарлар импортын қосылған құн салығынан босату тәртібі Қазақстан Республикасы Үкіметімен белгіленеді.

С. Салық кодексінің 272-б. грант қаражаты есебінен алынатын тауарлар (жұмыстар, қызмет көрсетулер) бойынша салық төлеушілерге төленген қосылған құн салығын қайтару көзделген. Бірақ мұндай қайтару ҚР СК 275 б. сәйкес заңды тұлғалардың екі санатына ғана мүмкін:

- 1) грант алушыға – ҚР грант беру және атқарушысын тағайындау бойынша халықаралық келісім шартына сәйкес бенефициар болып табылатын мемлекеттік ұйымға, егер аталмыш халықаралық келісім шартында басқа жағдайлар көрсетілмесе;
- 2) атқарушыға – грант мақсаттарын жүзеге асыру үшін грант алушы тағайындаған тұлғаға (бұдан әрі - атқарушы)

Осылайша СК ҚҚС бюджеттен қайтаруды бір жағдайда, егер ол ҚР мемлекеттік ұйымнан халықаралық грант алушы және осы гранттың орындаушысы болып табылса ғана талап етуге құқылы болады. Мұндай әрекеттер ерекше жағдай орын алған кезде ғана мүмкін болатындықтан, біз тауардың құны ішінде төленген, жабдықтаушыларға грант есебінен жеңілдік ретінде көрсетілген қызметтер мен жұмыстарды KEҰ үшін ҚҚС-ын бюджеттен қайтаруды қарастырмаймыз. Қалған барлық басқа KEҰ-ға Мемлекеттік ұйымнан грант орындаушысы болып табылмайтындарға, мұндай ҚҚС-ын қайтару ҚР заңнамасында көрсетілмеген.

Жер салығы

Салық Кодексі KEҰ үшін олардың ұйымдық-құқықтық нысандарына байланысты жер салығы бойынша жеңілдіктің екі түрін қарастырады.

- 1) 373-б.3-т.7-тармақшасына сәйкес, діни ұйымдар жер салығын төлеуден толық босатылады. Бірақ діни бірлестіктер өздеріне пайдалануға немесе жалға берілген жер телімдері бойынша жер салығын төлеуден босатылмайды.
- 2) 387-б.2-т.2-3-т. сәйкес, қалған коммерциялық емес ұйымдар мен әлеуметтік салада қызмет атқаратын ұйымдардың бәрі жер салығын есептеген кезде салық мөлшерлемелеріне 0,1 коэффициентін қолданады. Яғни, KEҰ-нан салық өндіру мөлшері басқа салық төлеушілерге қарағанда 10 есе аз. Бірақ, жер телімін не оның бөлігін жалға, пайдалануға (оның ішінде ақысыз) бергенде немесе коммерциялық мақсаттарда пайдаланған кезде коммерциялық емес ұйымдар жер салығын 0,1 коэффициентін қолданбай, жалпы тәртіпке сәйкес есептейді.
- 3) 387-б. 3-т. сәйкес, әлеуметтік салада қызмет атқаратын ұйымдар (135-б. 3-т. сәйкес мүгедектерге олардың санына байланысты еңбекақы төлеу талаптары сақталған ұйымдарда) жер салығын есептегенде салық мөлшерлемелеріне 0 коэффициентін қолданады. Яғни, осындай KEҰ ұйымдарға жер салығы 0-ге тең.

Мүлік салығы

Салық Кодексі KEҰ үшін олардың ұйымдық-құқықтық нысандарына байланысты мүлік салығы бойынша жеңілдіктің екі түрін қарастырады.

- 1) 394-б. 4-т. 4-т. сәйкес, діни ұйымдар мүлік салығын төлемейтіндер болып саналады. Сонымен қатар оларға сеніп тапсырылған басқару немесе жалға берілген объектілері болса, онда діни бірлестіктер осы салықты төлеушілер болып табылады.
- 2) 398-б. 3-т. сәйкес, коммерциялық емес ұйымдар мен әлеуметтік салада қызмет атқаратын ұйымдар мүлік салығын төлеушілер болып табылады. Бірақ мөлшерлеме бойынша жеңілдіктері бар. Коммерциялық емес ұйымдардың мүлік салығының мөлшерлемесі салық салу объектілерінің, яғни негізгі құралдар мен материалдық емес активтердің орташа жылдық құнының 0,1 пайызын құрайды. Орташа жылдық баланстық құн бухгалтерлік есептің деректері бойынша анықталады. Сонымен бірге ҚР СК 396 –б. 1-т. сәйкес, салық салу объектілеріне жататын ғимараттар - техникалық реттеу аясында мемлекеттік уәкілетті ұйым орнатқан классификацияға сәйкес және негізгі

құралдарға жататын немесе жылжымайтын мүлікке салынған инвестиция болып табылатын, қаржы есебінің халықаралық стандарттарына сәйкес және ҚР бухгалтерлік есеп, қаржылық есеп жөніндегі заңнамалары талаптарына сәйкес ғимараттар жатады.

Егер коммерциялық емес ұйымдар немесе әлеуметтік салада қызмет атқаратын ұйымдар (мүгедектер ұйымы ҚР СК 135 б. 3-т.) салық объектілерін пайдалануға әлде жалға берген жағдайда, олар бұл салықты әдеттегі мөлшерлемеді -1,5% (398-б. 4-т) аударып, төлеуге міндетті.

Мемлекеттік баж

Салық Кодексінің 493-б. сәйкес, мемлекеттік баж – өкілдік берілген мемлекеттік ұйымдардың немесе лауазымды тұлғалардың заңдық мәні бар іс-әрекет жасағаны және (немесе) құжаттарды бергені үшін алынатын міндетті төлем.

Коммерциялық емес ұйымдар заңдық мәні бар іс-әрекет жасау және (немесе) құжаттар беру кезінде мемлекеттік баж төлеушілері болып саналады.

Мемлекеттік бажға қатысты коммерциялық емес ұйымдардың жекелеген санаттарына жеңілдіктер қарастырылған.

- 1) Мүгедектердің қоғамдық ұйымдары және (немесе) олар құрған ұйымдарда есту, сөйлеу, көру қабілетінен айырылған мүгедектер– кемінде 35 пайыз болса, өздерінің мүдделерін қорғау кезінде соттарда мемлекеттік баж төлеуден босатылады.
- 2) «Қазақстан мүгедектерінің ерікті қоғамы» одағы (ҚМЕК), Қазақ саңыраулар қоғамы (ҚСҚ), Қазақ зағиптар қоғамы (ҚЗҚ), сондай-ақ олардың өндірістік кәсіпорындары барлық нотариалдық іс-әрекет бойынша мемлекеттік баж төлеуден босатылады.

Занды тұлғаларды мемлекеттік тіркегені үшін алым

Коммерциялық емес ұйымдар мен әлеуметтік салада қызмет атқаратын ұйымдар келесі жағдайда заңды тұлғаларды тіркеу үшін алымның төлеушілері болады:

- 1) Занды тұлғаларды және олардың филиалдары мен өкілдіктерін құру мемлекеттік (есептік) тіркеуден өткізгенде;
- 2) Занды тұлғалардың қызметін тоқтатуды мемлекеттік тіркеу, олардың филиалдары мен өкілдіктерінің қызметін тоқтатуды есептік тіркегенде;
- 3) Занды тұлғаларды мемлекеттік қайта тіркеу, сондай-ақ олардың филиалдары мен өкілдіктерін есептік тіркегенде;
- 4) Занды тұлғалардың, олардың филиалдары мен өкілдіктерінің мемлекеттік (есептік) тіркеу туралы куәліктің дубликатын алғанда.

Алым сомасы СК 456-б. белгіленген мөлшерлемелер бойынша есептеледі.

- 1) Балалар мен жастардың қоғамдық бірлестіктерін, мүгедектердің қоғамдық бірлестіктерін, олардың филиалдары мен өкілдіктерін, аймақтық ұлттық-мәдени

қоғамдық бірлесіктерін мемлекеттік (есептік) тіркеу – 2 АЕК көрсеткішті құрайды. Қайта тіркеу үшін – 1 АЕК.

- 2) Үй-жай (пәтер) иелері кооперативтерін, олардың филиалдары мен өкілдіктерін мемлекеттік (есептік) тіркеу - 1 АЕК . Қайта тіркеу үшін - 0,5 АЕК
- 3) Саяси партияларды, олардың филиалдары мен өкілдіктерін мемлекеттік (есептік) тіркеу үшін - 14 АЕК.
- 4) Басқа заңды тұлғаларды, олардың филиалдары мен өкілдіктерін мемлекеттік (есепке алу) тіркеу (қайта тіркеу) - 6,5 АЕК құрайды.

Бюджетке төленетін салықтың басқа түрлері және міндетті төлемдері бойынша КЕҰ салық салудың басқа ерекшеліктері жоқ.

Коммерциялық емес ұйымдарға әдеттегі жағдайларда салық салынуы

Жеке тұлғаларға әр түрлі төлемдер бойынша салық салу - ҚР резиденттері мен резидент еместерге коммерциялық емес ұйымдардың әр түрлі көздерінен.

КЕҰ нақты төлемдерге жеңілдіктерді қолдану арқылы салық салудың ерекшеліктерін қарастырамыз. (1-ші кесте)

1 Кесте

Грант қаражаты бойынша төлемдерге салық салу

(«БОТА» қорынан алынған гранттан бөлек)

Табыс түрі	Жеке табыс салығы	Әлеуметтік салық	Зейнеткерлік шегерім	Әлеуметтік шегерімдер
Қызметкердің еңбекақысы	+	-	+	+
Жеке тұлғаның азаматтық-құқықтық келісім шарты бойынша қызмет (еңбек келісім шарты бойынша емес)	-/+	- Салымдар объектісі жоқ	- Салымдар объектісі жоқ	- Салымдар объектісі жоқ
Қызметкердің іс-сапары бойынша нормадан тыс тәуліктігі	-	-	+	+
Азаматтық-құқықтық келісім шарт бойынша қызмет көрсететін тұлғаның іс-сапары (тәуліктік, жүру, тұру)**	-	- Салымдар объектісі жоқ	- Салымдар объектісі жоқ	- Салымдар объектісі жоқ

Семинарларға шақырылған резиденттері тұлғаларының шығындарын (жүріп өту, тұру)***	ҚР төлеу	-	-	-	-
			Салымдар объектісі жоқ	Салымдар объектісі жоқ	Салымдар объектісі жоқ

«+» белгісі - салықпен салым салуға жатады.

«-» - салықпен алым салуға жатпайды.

*Азаматтық-құқықтық келісім шарт бойынша қызметтерді төлеу еңбек ақысы болып табылмайды және істелінген жұмыстар актісімен жасалынады, бірақ салық ұйымы алдында түсіндіруді талап етеді және даулы болу ықтималдығы бар. Сондықтан кімдер дауласқысы келмесе, солар үшін «+»

** Тәуліктік ұғымы еңбек заңнамаларына жатады, сондықтан ұйымда жұмыс істемейтіндерге, азаматтық-құқықтық келісімшарт бойынша қызмет көрсететіндерге тәуліктік болуы мүмкін емес. Тәуліктік деп аталған сома салық ұйымдары алдында туындайтын түсініспеушіліктен сақтану үшін сыйақы ішіне енуі керек, (егер жеке тұлға бөлек сыйақы, бөлек тәуліктік алатын болса, салық ұйымдары тұлғаны қызметкерлер қатарына санайды, ал қызмет көрсету бойынша акт салықты аз төлеу мақсатында істелінген деп қабылданады. Мұндай кезде үдемелі салық салыну қаупі бар). Жүріп өту, тұру бойынша шығындарды жабу сомасы құжаттармен расталуы керек. (есеп-фактуралар, чектер ж.т.б). Бұл шығыстардың бәрі бюджет грантында қарастырылуы тиіс.

*** Шақырылған тұлғаларға шыққан шығындар бюджет грантында ескерілуі керек.

2. Грант қаржысы арқылы төлемдерден салық өндіру, Қазақстан Республикасы қатысушы болып отырған үкімет аралық келісім шарттың аясында Қазақстан Республикасының кіріс деңгейі, меншік көлемі, тұрмысы төмен, азаматтарын қолдауға бағытталған (көмек көрсету. («БОТА» қорынан алынған)

Табыс түрі	Жеке табыс салығы	Әлеуметтік салық	Зейнеткерлік шегерім	Әлеуметтік шегерімдер
Қызметкердің еңбекақысы	+	-	+	+
Жеке тұлғаның азаматтық-құқықтық келісім шарты бойынша қызмет (еңбек келісім шарты бойынша емес)	-	- Салымдар объектісі жоқ	- Салымдар объектісі жоқ	- Салымдар объектісі жоқ
Қызметкердің іс-сапары бойынша нормадан тыс тәуліктігі	-	-	+	+

Азаматтық-құқықтық келісім шарт бойынша қызмет көрсететін тұлғаның іс-сапары (тәуліктік, жүру, тұру)*	-	- Салымдар объектісі жоқ	- Салымдар объектісі жоқ	- Салымдар объектісі жоқ
Семинарларға шақырылған ҚР резиденттері тұлғаларының шығындарын төлеу (жүріп өту, тұру)**	-	- Салымдар объектісі жоқ	- Салымдар объектісі жоқ	- Салымдар объектісі жоқ

* Тәуліктік төлемдер ұғымы еңбек заңнамаларына жатады, сондықтан ұйымда жұмыс істемейтіндерге, азаматтық-құқықтық келісім шарт бойынша қызмет көрсететіндерге тәуліктік болуы мүмкін емес. Тәуліктік төлемдер деп аталған сома салық ұйымдары алдында туындайтын түсініспеушіліктен сақтану үшін сыйақы ішіне енуі керек, (егер жеке тұлға бөлек сыйақы, бөлек тәуліктік алатын болса, салық ұйымдары тұлғаны қызметкерлер қатарына санайды, ал қызмет көрсету бойынша акт салықты аз төлеу мақсатында істелінген деп қабылданады. Мұндай кезде үдемелі салық салыну қаупі бар). Жүріп өту, тұру бойынша шығындарды жабу сомасы құжаттармен расталуы керек. (есеп-фактуралар, чектер ж.т.б). Бұл шығыстардың бәрі бюджет грантында қарастырылуы тиіс.

** Шақырылған тұлғаларға шыққан шығындар бюджет грантында ескерілуі керек.

3. Гранттан басқа кез келген қаржылар арқылы болған төлемдерге салық салу, (қайырымдылық көмек, мемлекеттік-әлеуметтік тапсырыс, кәсіпкерлік қызмет ж.т.б)

Табыс түрі	Жеке табыс салығы	Әлеуметтік салық	Зейнеткерлік шегерім	Әлеуметтік шегерімдер
Қызметкердің еңбекақысы	+	+	+	+
Жеке тұлғаның азаматтық-құқықтық келісім шарты бойынша қызмет (еңбек келісім шарты бойынша емес)	+	- Салымдар объектісі жоқ	- Салымдар объектісі жоқ	- Салымдар объектісі жоқ
Қызметкердің іс-сапары бойынша нормадан тыс тәуліктігі	+	+	+	+
Азаматтық-құқықтық келісім шарт бойынша қызмет көрсететін	-/+	- Салымдар	- Салымдар	- Салымдар

тұлғаның іс-сапары (тәуліктік, жүру, тұру)*		объектісі жоқ	объектісі жоқ	объектісі жоқ
Семинарларға шақырылған ҚР резиденттері тұлғаларының шығындарын төлеу (жүріп өту, тұру)**	-/+ **	- Салымдар объектісі жоқ	- Салымдар объектісі жоқ	- Салымдар объектісі жоқ

* Тәуліктік төлемдер ұғымы еңбек заңнамаларына жатады, сондықтан ұйымда жұмыс істемейтіндерге, азаматтық-құқықтық келісім шарт бойынша қызмет көрсететіндерге тәуліктік болуы мүмкін емес. Тәуліктік төлемдер деп аталған сома салық ұйымдары алдында туындайтын түсініспеушіліктен сақтану үшін сыйақы ішіне енуі керек, (егер жеке тұлға бөлек сыйақы, бөлек тәуліктік алатын болса, салық ұйымдары тұлғаны қызметкерлер қатарына санайды, ал қызмет көрсету бойынша акт салықты аз төлеу мақсатында істелінген деп қабылданады. Мұндай кезде үдемелі салық салыну қаупі бар). Жүріп өту, тұру бойынша шығындарды жабу сомасы құжаттармен расталуы керек. (есеп-фактуралар, чектер ж.т.б). Егер бұл шығындар ұйым мойнында болса – онда ЖТС пайда болмайды.

Егер шығындар жеке тұлғаға ақшалай қаржылармен жабылған болса , онда салық агентінен түскен пайда ретінде ЖТС пайда болады.

**Егер жүріп өту билеті және тұру шақырылған тұлғаның өз атынан, өзімен төленген болса және КЕҰ оған бұл шығындарды жабқан болса, онда салық агентінен түскен пайда ретінде - ЖТС пайда болады. Егер шақырылған тұлғаның жүріп өту билеті мен тұру шығындары ұйымның тікелей өз атынан жарғылық қызметіне сәйкес төленген болса, онда бұл шығындардың төлем көзіне ЖТС салынбайды. Өйткені бұл жерде жеке тұлғаға тікелей жасалған төлемдер жоқ.

4. КЕҰ резиденттері емес, шет ел азаматтарына көрсетілетін бір жолғы қызметтерге салық салу.

КЕҰ таяу және алыс шет елдерден шет елдік мамандарды қызмет көрсету үшін шақырған жағдайлар болады (тренингтер өткізу, сараптама жүргізу, және т.б). олар резидент емес және олардың ҚР тұрақты мекемелері жоқ. Олармен еңбек келісім шартын жасасу мүмкін болмайды, себебі арнайы жұмыстарды атқару үшін, резидент емес тұлғаны шақырған салық агентінде шет елдік жұмыс күшін пайдалану құқығын беретін рұқсат жоқ. Қызметтер бойынша резидент емес тұлғамен азаматтық-құқықтық сипаттағы келісім шарт жасауға болады.

Резидент еместермен көрсетілген бір жолдық қызметке салық салудың 2 нұсқасы бар. Олар келісім шарттың жасалуына тәуелді болады: Резидент емес қызметтерді көрсеткенде, өз атынан немесе ұйым атынан іске асыруына байланысты болады және

КЕҰ халықаралық келісім шартты қолдануына, қажетті құжаттардың болу-болмауына байланысты. Бұл нұсқаларды 4-ші кестеде қарастырайық.

4 кесте

1 нұсқа (халықаралық келісімшарттарды қолданбай)

Резидент емес жеке тұлғаның, резидент емес заңды тұлғаның атынан көрсеткен қызметтерінен салық өндіру	Резидент емес жеке тұлға көрсеткен қызметінен салық өндіру
1) Төлеу көзінен 20% мөлшерлемеді КТС салу	1) 20% мөлшерлемеді ЖТС салынады
2) Егер табыс төлеп отырған КЕҰ ҚҚС төлеушісі болса, онда төлеу көзінен 12% резидент емеске төлеген сомадан салық салынады. Егер КЕҰ ҚҚС төлемейтін болса – бұл салық пайда болмайды.	2) Егер табыс төлеп отырған НПО ҚҚС төлеушісі болса, онда төлеу көзінен 12% резидент емеске төлеген сомадан салық салынады. Егер КЕҰ ҚҚС төлемейтін болса – бұл салық пайда болмайды.

2 нұсқа (халықаралық келісім шарттарды қолдану, қосарланған салық салудан сақтану конвенциялары)

Резидент емес жеке тұлғаның, резидент емес заңды тұлғаның атынан көрсеткен қызметтерінен салық өндіру	Резидент емес жеке тұлға көрсеткен қызметінен салық өндіру
1) Өз мемлекетінде КТС салынып, Қазақстан Республикасының заңнамаларына сәйкес БТС салынбайды, егер конвенциялар болған жағдайда резидент емес заңды тұлға СК сәйкес мерзімде резиденттік туралы сертификатты көрсеткен болса.	1) Өз мемлекетінде ЖТС салынып, Қазақстан Республикасының заңнамаларына сәйкес ЖТС салынбайды, егер конвенциялар болған жағдайда резидент емес жеке тұлға СК сәйкес мерзімде резиденттік туралы сертификатты көрсеткен болса.
2) ҚҚС салынбайды. (1 нұсқаны қара)	2) ҚҚС салынбайды. (1 нұсқаны қара)

Резидент емеске табыс төлеген КЕҰ, салық агенті болып табылады, сондықтан резидент емес үшін КТС, ЖТС бюджетке төлеуге, есептен шығаруға, ұстап қалуға міндетті және төлеу көзіне табыс салығы бойынша есепті өткізу керек. КЕҰ салық агенті есепте қосарланған салық салудан сақтану конвенцияларына, халықаралық келісім шарттарға сәйкес салық салудан босатылған резидент емес заңды (жеке) тұлғаға төленген табыс сомасын көрсетуге міндетті. Барлық аталған қызметтерге КЕҰ мысалы көрсеткендей, салық агенті жауапты болып табылады.